

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

**MOTIVACE K PĚSTOUNSTVÍ
A PSYCHOSOCIÁLNÍ POTŘEBY PEČUJÍCÍCH
PĚSTOUNŮ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Bc. Jana Pípalová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: II.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 24.3.2018

.....

Bc. Jana Pípalová

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady při psaní této diplomové práce. Také děkuji Mgr. et Mgr. Aleně Pikhartové, Ph.D. za odborné konzultování v oblasti psychologie. Můj velký dík patří také mojí rodině, především za jejich trpělivost a podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	6
1. Pěstounská péče v České republice	9
1.1. Dlouhodobá pěstounská péče	11
1.1.2. Příbuzenská pěstounská péče	11
1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	13
1.3. Hmotné zabezpečení pěstounské péče	14
1.4. Popis výzkumné sondy a respondentů	18
2. Psychologická specifika náhradního rodičovství	20
2.1. Psychologické rodičovství	20
2.1.1 Pěstoun rodičem	22
2.1.2 Rodičovská identita pěstounů	23
2.2 Adaptace pěstouna na přijetí dítěte	25
3 Hodnoty	28
3.1 Hodnoty spojené s přijetím dítěte do péče	30
4. Motivace	33
4.1 Motiv	35
4.2. Motivace k pěstounství	37
4.2.1 Altruismus	41
4.2.2 Nenaplněné rodičovství	42
4.2.3 Větší rodina	43
4.2.4 Finanční motivace, pragmatismus	44
4.2.5 Specifické motivy příbuzenské péče	45
5 Potřeby	49
5.1 Potřeby pěstounů	52
5.1.1 Saturace potřeb pěstounů za strany státu a doprovázejících organizací	54
5.1.2 Saturace potřeb související s výkonem pěstounské péče pohledem pěstounů	56
Diskuze	66
Závěr	73
Seznam použité literatury a zdrojů	76
Elektronické zdroje	79
Příloha	81
Abstrakt	107

Abstract..... 108

Úvod

Když jsem zvažovala, jaké téma diplomové práce zvolím, pěstounská péče pro mě byla jasnou volbou. Oblast pěstounské péče je mi blízká i z mého profesního života. S pěstouny se při výkonu svého zaměstnání setkávám již bezmála 20 let a mnohdy jsem s nimi mohla sdílet jejich obavy, radosti a strasti.

Pěstounská péče v České republice představuje zvláštní formu náhradní rodinné péče řízenou a hmotně zabezpečovanou státem. Jedná se o institut, který umožňuje život v rodinném prostředí dětem, které nemohou z různých důvodů vyrůstat ve svojí biologické rodině, nemohou být adoptovány a hrozilo by, že svoje dětství prožijí v prostředí ústavní péče. V současné době pěstounská péče navazuje a vychází z tradic kvalitní dlouhodobé pěstounské péče uskutečňované u nás ve 2. pol. 20 století. Je však třeba dodat, že dříve se stát podílel na zabezpečení pěstounské péče spíše okrajově a minimalisticky. V posledních letech došlo k výraznému posunu v oblasti podpory pěstounské péče ze strany státu, ať již se jedná o postupné navyšování výše dávek pěstounské péče, změnu statutu odměny pěstouna jakožto výdělečné činnosti a tím spojené účasti na důchodovém zabezpečení nebo třeba v procesu doprovázení a služeb poskytovaných pěstounům, ale také vznik nové formy péče uskutečňované pěstouny na přechodnou dobu.

Ve všech formách náhradní rodinné výchovy je hlavní zásadou především sledovat zájem, prospěch a blaho svěřeného dítěte. Pěstounské péči se věnuje mnoho publikací, zvýšená pozornost je v nich upřena především na děti v ní vyrůstající. Základním stavebním kamenem úspěšně fungující pěstounské rodiny jsou však bezesporu osoby pečujících pěstounů. Pokud mají pěstouni dostatečně uspokojovat psychosociální potřeby svěřených dětí, musí také sami saturovat svoje potřeby, aby lépe dokázali odolávat různorodým zátěžovým situacím, které s sebou pěstounská péče přináší. Právě z těchto důvodů jsem se rozhodla svoji práci orientovat na osoby pečujících pěstounů.

Moje diplomová práce si klade za cíl zmapovat motivaci k pěstounství, upozornit na možná úskalí jejich motivů a zjistit, jaké potřeby sami pěstouni vnímají jako subjektivně významné, co nebo kdo jim jejich psychosociální potřeby pomáhá naplňovat, nebo naopak znemožňovat. Teoretické poznatky čerpané z odborné literatury budu doplňovat o poznatky pěstounů získané z mnou provedené výzkumné sondy.

V první kapitole vymezím institut pěstounské péče tak, jak je uskutečňována v České republice a uvedu nejzásadnější zákonné předpisy vztahující se k pěstounské péči. Stručně definuji všechny aktuální formy a specifika pěstounské péče a hmotné zabezpečení pěstounské péče včetně hlavních charakteristik jednotlivých dávek. V závěru první kapitoly vidím jako nezbytné představit respondenty mojí výzkumné sondy a popsat průběh sondy, protože dále v textu budu prezentovat osobní postřehy pěstounů k dané problematice.

Psychologickým specifickým náhradního rodičovství budu věnovat druhou kapitolu. To, jak sami pěstouni vnímají svoji rodičovskou roli a identitu postavenou na psychologickém základu, se zdá být klíčové pro snazší adaptaci a bezvýhradné přijetí dítěte, ale významně ovlivňuje také jejich potřeby.

V další kapitole se budu zabývat hodnotami, neboť jsou úzce provázány i s ostatními psychologickými aspekty jako jsou motivy, motivace a potřeby. Pro přijetí dítěte do péče může být jedním z určujících motivů právě skutečnost, jakou příčku na pomyslném žebříčku hodnot dítě zaujímá, co jim dává a čím pěstouny obohacuje.

V souvislosti s cílem diplomové práce považuji za stěžejní především kapitolu čtyři a pět. V úvodu čtvrté kapitoly nejdříve stručně popíšu pojem motivace, tak jak je vymezen v odborné literatuře. Poté vydefinuji pojem motiv, jakožto činitele vnitřní budivé složky organismu. Následně shrnu motivy, které vedou člověka k náhradnímu rodičovství. Budu vycházet ze škály motivů, tak jak je stanovil Škoviera. Dále uvedu nejčastěji uváděné motivy k pěstounství, tak jak vyplynuly z mnou provedené výzkumné sondy, včetně jejich možných úskalí.

Potřebám jako takovým a zejména potřebám pěstounů se budu zabývat v páté kapitole. Za nejcennější považuji zejména osobní reflexe pěstounů, postřehy k saturaci potřeb, k tomu, co přímo či nepřímo ovlivňuje uspokojování jejich potřeb a co jim saturaci potřeb naopak ztěžuje.

Při zpracování diplomové práce budu vycházet z mnoha odborných zdrojů věnujících se tématice pěstounské péče. Za velmi podnětný a pro mě stěžejní zdroj při psaní práce bych označila knihu *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese* od autorky Hany Pazlarové, dále knihu *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče* autorky Adriany Sychrové a také knihy profesora Zdeňka Matějčka věnující se náhradní rodinné péči.

V oblasti psychologických specifíků pěstounské péče budu vycházet zejména z knih profesora Milana Nakonečného, kde budu čerpat odborné termíny týkající se motivace, potřeb a hodnotového systému. Velmi pěknou a přehlednou publikací z oblasti psychologie je také *Učebnice obecné psychologie* autorky Aleny Plhákové.

Nedílnou součástí práce budou tvořit také fakta zjištěná v mnou provedené výzkumné sondě mezi pečujícími pěstouny. Právě osobní postřehy pěstounů mi pomohou poskytnout cenné informace a komplexnější vhled do této problematiky.

1. Pěstounská péče v České republice

Pěstounská péče v České republice je jednou z forem náhradní rodinné péče, kterou upravuje zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Na základě výše jmenovaných zákonů se stala předním hlediskem v sociálně-právní ochraně dětí vedle sledování zájmu a blaha svěřeného dítěte do popředí také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší sociální prostředí.¹

Nejrozšířenější formou pěstounské péče u nás je tzv. dlouhodobá (někdy nazývána též klasická nebo tradiční) pěstounská péče, která zahrnuje i pěstounskou péči příbuzenskou, vykonávanou převážně prarodiči. Další formou pěstounské péče je pak méně rozšířená pěstounská péče na přechodnou dobu, která je někdy označována též jako péče profesionální. Výše citovaný zákon o sociálně-právní ochraně dětí zavádí pro dlouhodobé pěstouny pojem „osoba pečující“, pěstoun na přechodnou dobu je označován jako „osoba v evidenci“.

O svěřením dítěte do pěstounské péče v České republice rozhoduje výhradně soud, stejně tak o jejím zrušení.² Pěstounská péče může být vymezena soudem i na dobu určitou (např. po dobu rodiče v léčebně).³

Ze zulová příznačně označuje pěstounskou péči jako jakousi formu smlouvy mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, která toto dítě do výchovy přijímá.⁴ Jedná se o zvláštní formu náhradní rodinné výchovy, řízenou, kontrolovanou a také hmotně zabezpečovanou státem prostřednictvím dávek pěstounské péče.⁵

Do pěstounské péče jsou umísťovány děti, které nejsou tzv. „právně volné“. To tedy znamená, že se jedná o děti, o které nemohou, nebo nechtějí jejich rodiče z různých

¹ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. s. 6.

² SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 12.

³ KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?* Praha: Mladá fronta a.s., 2017, s. 100.

⁴ ZE ZULO VÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 16.

⁵ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 11.

důvodů osobně pečovat, ale zároveň o děti projevují tzv. „zájem“.⁶ Jak doplňuje Zezulová, do pěstounské péče se umisťují obvykle i starší děti, u kterých je sice splněn institut kvalifikovaného nezájmu rodičů, ale nikdo nepodá podnět k právnímu uvolnění dítěte a dítě nemůže být osvojeno. Dále se jedná o děti s různým mentálním či tělesným handicapem, děti odlišného etnika, či sourozeneckých skupin.⁷

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče jak jednotlivci, tak do společné péče oběma manželům. U starších dětí, které jsou již schopné posoudit obsah pěstounské péče, je žádoucí zajistit také jejich vyjádření.⁸

Pěstounům plynou z výkonu pěstounské péče určitá práva a povinnosti. Povinností pěstouna je především osobní péče o dítě se zárukou jeho řádné výchovy. Pěstoun se však nestává zákonným zástupcem dítěte a nemá k dítěti vyživovací povinnost, to nadále zůstává v kompetenci biologických rodičů.⁹ Výživné na dítě v pěstounské péči stanoví soud a biologičtí rodiče jsou povinni toto výživné poukazovat orgánu (úřadu práce), který vyplácí dítěti dávku pěstounské péče příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pěstoun je oprávněn zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu, plánovaný lékařský zákrok, volba povolání atd.) je nutný souhlas zákonného zástupce dítěte.¹⁰

Pro úplnost ještě musím zmínit institut poručenství, neboť poručenství lze označit za tzv. vyšší stupeň pěstounské péče. Poručenství je vymezeno v §928 - §942 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Poručník se stává na rozdíl od pěstounské péče zákonným zástupcem dítěte namísto rodičů (uplatňuje se např. v případě úmrtí rodiče/rodičů, nebo při zbavení, pozastavení či omezení rodičovské odpovědnosti).¹¹ Jelikož se práva a povinnosti poručníka a pěstouna v mnohém shodují a vzhledem k tématu práce nejsou tyto drobné nuance nikterak významné, budu v následujícím textu používat jednotné termíny – pěstoun (pěstounská péče).

Další práva a povinnosti pěstounů (osob pečujících i osob v evidenci) upravuje § 47a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 16.

⁷ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 16.

⁸ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 150.

⁹ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 11.

¹⁰ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 150.

¹¹ KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?* Praha: Mladá fronta a.s., 2017, s. 101.

Některým z nich se budu ještě podrobněji věnovat v dalších kapitolách, neboť více či méně ovlivňují potřeby a psychický komfort pěstounů.

Z důvodu lepší přehlednosti v následujících podkapitolách ještě stručně vydefinuji hlavní specifika obou forem pěstounské péče. Více prostoru budu věnovat pěstounské péči dlouhodobé včetně příbuzenské, protože se jedná o nejrozšířenější formu pěstounské péče v České republice, dlouhodobí pěstouni jsou mými klienty na dávkách státní sociální podpory a v neposlední řadě byli také respondenty mojí výzkumné sondy.

1.1. Dlouhodobá pěstounská péče

V České republice je dlouhodobá pěstounská péče koncipována jako stabilní a dlouhodobé opatření u dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině ani v adopci. Tato forma péče přináší dětem nesporná pozitiva v podobě uspokojování psychických potřeb, mají fungující rodinu, zázemí, pocit jistoty a bezpečí.¹²

Pěstounská péče zaniká dovršením 18 let věku dítěte, není ale výjimkou, že ve fungujících pěstounských rodinách zůstávají děti tak dlouho, dokud nedostudují, nenajdou zaměstnání a neosamostatní se.¹³ Formální ukončení dlouhodobé pěstounské péče často neznamená ukončení citových vazeb a vztahů, které se v pěstounských rodinách budovaly po mnoho let, a to je právě jedna ze silných deviz této péče.¹⁴

Dětem v dlouhodobé pěstounské péči, u kterých přetrvává jen mizivá perspektiva návratu do vlastní rodiny, je možné také propůjčit (se souhlasem biologických rodičů, kteří i nadále zůstávají zapsáni v rodném listě dítěte) příjmení pěstounů. Pro děti je tento krok znakem sounáležitosti s pěstounskou rodinou, jíž se stává nedílnou součástí.¹⁵

1.1.2. Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče má u nás dlouhou tradici a patří mezi nejrozšířenější. Jak ukazuje i následující tabulka, zhruba polovinu pečujících pěstounů v České republice tvoří dlouhodobě prarodiče. Tento fakt koresponduje také se situací na mém pracovišti

¹² SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 154.

¹³ Tamtéž, s. 11.

¹⁴ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 111.

¹⁵ Tamtéž, s. 11.

dávek státní sociální podpory, kde z celkového počtu 27 pěstounů vykonává pěstounskou (poručnickou) péči 13 prarodičů.

Tabulka č. 1: Počty pěstounů v České republice podle příbuzenského vztahu k dítěti k 31.12. daného roku¹⁶

Rok	Prarodiče	Jiní příbuzní	Cizí	Celkem
2012	4922	1630	3492	10044
2013	5640	1796	3822	11258
2014	5817	1619	2755	10191
2015	6026	1633	2805	10464
2016	6373	1636	3066	11075

Zdroj: Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochraně dětí za dané roky

Nespornou výhodou příbuzenské pěstounské péče je zejména skutečnost, že děti, osoby i prostředí, do kterého přicházejí, dlouhodobě znají, bývají u nich navázány citové vazby, a proto do určité míry odpadá stres z adaptace na nově vzniklou situaci.¹⁷ Snadnější je také proces svěření dítěte do příbuzenské péče. V souladu s ustanovením §20 odst. 3, písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí, neprochází tito pěstouni na rozdíl od ostatních pěstounů standardním procesem zprostředkování a nemusí se zúčastnit příprav před přijetím dítěte.¹⁸

I když se příbuzenská pěstounská péče jeví jako nejpřirozenější a nejvhodnější, má však i ona svá úskalí. Prarodiče, kteří již zastávali svoji prarodičovskou roli, jsou najednou postaveni před nelehký úkol, zastat nejen svoji roli prarodiče, ale nově i roli rodičovskou. Nejen o tom, jakými psychickými aspekty je tato péče ovlivněna, ale i o dalších skrytých rizicích této péče budu pojednávat v následujících kapitolách.

Nyní jen pro úplnost zmíním hlavní rysy poslední a nejnovější formy pěstounské péče, a to pěstounské péče na přechodnou dobu.

¹⁶ MINISTERSTVO PRÁCE a SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na [www:<http://www.mpsv.cz/cs/7260>](http://www.mpsv.cz/cs/7260).

¹⁷ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 133.

¹⁸ Tamtéž, s. 130.

1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Hlavním znakem pěstounské péče na přechodnou dobu je časově omezené zajištění péče o dítě, jehož rodina se o něj z různých důvodů nemůže nebo nechce starat a je zde reálný předpoklad, že se dítě brzy vrátí zpět do biologické rodiny, popř. svěří do jiné formy náhradní rodinné péče.¹⁹

Této formy péče je využíváno zejména ze tří důvodů. První skupinou jsou novorozenci, které jejich biologičtí rodiče nechtějí převzít do péče. K pěstounům na přechodnou dobu jsou umístěni přímo z porodnice a stráví u nich nezbytně nutnou dobu, než se stanou právně volnými. Další skupinou jsou také novorozenci, jejichž biologičtí rodiče o ně nemohou pečovat z různých závažných příčin (špatný zdravotní, psychický nebo sociální stav). Biologickým rodičům a širší rodině je dána možnost uspořádat si po tuto dobu svoje poměry a připravit se na zpětné přijetí dítěte.²⁰ Třetí skupinu tvoří straší děti, které se akutně ocitnou bez péče rodičů a není nikdo z rodiny, kdo by se o ně postaral. Jedná se např. o situace, kdy je pečující rodič hospitalizován, nastupuje výkon trestu odnětí svobody apod. a je znám časový horizont jeho návratu, kdy bude moci opět převzít dítě do své péče.²¹

Dítě může být do této péče, která se také jinak nazývá profesionální, svěřeno nejdéle na období jednoho roku.²² Pokud však byl později do přechodné péče stejným pěstounům svěřen sourozenec dítěte, tato lhůta se počítá až od svěření tohoto dítěte do přechodné péče.²³ Opodstatněnost umístění dítěte do této péče pak přezkoumává každé tři měsíce soud.²⁴

Pěstounská péče na přechodnou dobu je přesně ten typ péče, který u nás dlouhodobě chyběl. Děti nemusí automaticky procházet ústavním zařízením, ale je jim dána možnost strávit nezbytně nutnou dobu v bezpečí rodinného prostředí. I přes tento nesporně pozitivní přínos, má tento typ péče stále mnoho nezodpovězených otázek a kritických

¹⁹ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 153.

²⁰ Tamtéž, s. 153-154.

²¹ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 21.

²² SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 12.

²³ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 28.

²⁴ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 153.

připomínek, viz. Sobotková, Očenášková.²⁵ Na komplexní zhodnocení péče vzhledem k její krátké historii budeme muset ještě nějaký čas počkat.

V rámci prezentace pěstounské péče, právě s ohledem ke zvolenému tématu práce, vnímám jako velmi důležité představit také hlavní rysy hmotného zabezpečení pěstounské péče, neboť je pro většinu pečujících osob otázka finančního zabezpečení více či méně určujícím faktorem při jejich zvažování přijmout dítě do péče. I když musím konstatovat, že tuto skutečnost potvrzují spíše neformálně. Finanční motivace může být pro mnohé pěstouny skrytým motivem, který z celkem zřejmých důvodů neprezentují navenek.

1.3. Hmotné zabezpečení pěstounské péče

Pěstounům jako osobám pečujícím i osobám v evidenci a dětem svěřeným do pěstounské péče náleží za splnění podmínek daných zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, dávky pěstounské péče. Tyto dávky vyplácí příslušné pobočky Úřadu práce ČR dle místa trvalého pobytu oprávněné osoby. Kromě pěstounských dávek náleží pěstounům za splnění podmínek daných zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, také dávky státní sociální podpory, např. porodné, rodičovský příspěvek (tyto dvě dávky nenáleží osobě v evidenci), přídavek na dítě, příspěvek na bydlení. Další možností je požádat dle zákona č. 187/200, o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, například i o peněžitou pomoc v mateřství.

Dávkami pěstounské péče dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou:²⁶

- odměna pěstouna,
- příspěvek a úhradu potřeb dítěte,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.

²⁵ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 29-30.

²⁶ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 98.

K poslední úpravě výše odměny pěstouna a příspěvku na úhradu potřeb dítěte došlo předpisem č. 200/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1.1.2018.

Odměna pěstouna

Odměna pěstouna náleží osobě pečující i osobě v evidenci. Od roku 2013 má odměna pěstouna zvláštní postavení mezi dávkami pěstounské péče. Považuje se za příjem ze závislé činnosti, zakládá účast na pojistném na zdravotní a sociální zabezpečení, je z ní odváděna daň z příjmů a provádí se roční zúčtování daně. Na jedné straně je tedy na ni nahlíženo jako na příjem ze závislé činnosti, na druhé straně se ale nepočítá jako příjem pro posouzení nároku na dávky státní sociální podpory. Pěstounům tak reálně zvyšuje další finanční zvýhodnění při posouzení nároku např. na přídavek na dítě a příspěvek na bydlení.

Pečující osoba má nárok na dávku odměna pěstouna ve výši:²⁷

- 12 000,- Kč, pečuje-li o jedno dítě,
- 18 000,- Kč, pečuje-li o dvě děti,
- 30 000,- Kč, pečuje-li o 3 děti, nebo alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV. Za každé další dítě svěřené do péče se odměna pěstouna navyšuje o 6 000,- Kč.

Osoba v evidenci (pěstoun na přechodnou dobu) má nárok na dávku ve výši:²⁸

- 20 000,- Kč od chvíle, kdy je zařazen do evidence osob, a to i v době, kdy nepečuje o žádné dítě,
- 26 000,- Kč, je-li mu svěřeno na přechodnou dobu dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III, nebo IV.

Specifické je také posouzení nároku na odměnu pěstouna pro pěstouna prarodiče, pečuje-li o jedno nebo dvě děti. Pro účely rozhodnutí o přiznání dávky je kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR povinno vyžádat si vyjádření odboru sociálně-právní ochrany

²⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sbírka zákonů*. [online]. Praha: PSP ČR. Předpis č. 200/2017 Sb. [cit. 6.2.2018]. Dostupné na [www: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=200&r=2017>](http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=200&r=2017).

²⁸ Tamtéž.

dětí, že vzhledem k celkovým majetkovým a sociálním poměrům pěstouna se jedná o případ zvláštního zřetele hodný. Jak jsem se však přesvědčila v praxi, jedná se více méně o formální záležitost, a i u velmi dobře finančně situovaných prarodičů vydá orgán sociálně-právní ochrany dětí stanovisko, že se jedná o případ zvláštního zřetele hodný, a tudíž nic nebrání přiznání dávky.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Oprávněnou osobou pro nárok na dávku příspěvek na úhradu potřeb dítěte je nezaopatřené nezletilé dítě a nezaopatřené zletilé dítě, které i po dosažení zletilosti vede společnou domácnost s pěstounem, kterému bylo do dosažení zletilosti svěřeno do péče. Pokud je dítě poživitelem důchodu z důchodového pojištění, dávka náleží jen ve výši rozdílu mezi důchodem a touto dávkou, pokud je výše důchodu rovna nebo vyšší, příspěvek na úhradu potřeb dítěti nenáleží.

Tabulka č. 2: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte²⁹

Věk dítěte	Zdravé dítě	Závislost I. stupně	Závislost II. stupně	Závislost III. stupně	Závislost IV. stupně
Do 6 let	4 950	5 115	6 105	6 490	7 040
6-12 let	6 105	6 215	7 480	7 975	8 635
12-18 let	6 985	7 095	8 580	9 130	9 570
18-26 let	7 260	7 425	8 910	9 460	9 900

Zdroj: Poslanecká sněmovna parlamentu ČR, předpis č. 200/2017 Sb.

Příspěvek při převzetí dítěte

Jedná se o jednorázovou dávku, která náleží osobě pečující (ne osobě v evidenci), která převzala dítě do pěstounské péče.

²⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sbírka zákonů*. [online]. Praha: PSP ČR. Předpis 200/2017 Sb. [cit. 6.2.2018]. Dostupné na [www: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=200&r=2017>](http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=200&r=2017).

Výše příspěvku při převzetí dítěte:³⁰

- 8 000,- Kč, jde-li o dítě do 6 let věku,
- 9 000,- Kč, jde-li o dítě od 6-12 let věku,
- 10 000,- Kč, jde-li o dítě od 12-18 let věku.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Příspěvek náleží pečujícímu pěstounovi (opět ne osobě v evidenci), který má do pěstounské péče svěřeny nejméně 3 děti. Příspěvek je určen na zakoupení osobního motorového vozidla, nebo k zajištění nezbytné celkové opravy vozidla. Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny vozidla, nebo prokázaných výdajů na opravu, nejvýše však 100 000,- Kč.³¹

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Jedná se o jednorázovou dávku ve výši 25 000,- Kč náležící dítěti, které bylo ke dni zletilosti v pěstounské péči osoby pečující nebo osoby v evidenci, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.³²

Toto bylo stručné představení dávek pěstounské péče, jejichž výše doznala od roku 2013 poměrně razantních změn a o tom, jakou důležitost dávkám připisují sami pěstouni v souvislosti s jejich motivací a potřebami, budu dále pojednávat.

V následujících kapitolách se budu věnovat některým psychologickým aspektům pěstounské péče, které považuji v souvislosti s výkonem pěstounské péče za klíčové. Při vymezení jednotlivých termínů vycházím z odborné literatury a doplňuji je o odpovědi pěstounů. Pro naplnění cíle práce a získání uceleného pohledu vidím jako stěžejní zmapovat osobní postřehy pěstounů, neboť jedině tak se dá zjistit, co pěstouny skutečně

³⁰ INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Sociální tematika. Dávky pěstounské péče.* [online]. Praha: IP MPSV. [cit. 6.2.2018]. Dostupné na [www: <http://www://portal.mpsv.cz/soc/dpp>](http://www://portal.mpsv.cz/soc/dpp).

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž.

tíží, jaké mají aktuální potřeby a jakým směrem by měla být orientována pomoc ze strany odborníků. Jedná se zejména o individuální vnímání jejich rodičovských kompetencí, motivace a procesu naplňování potřeb. Všechny tyto složky jsou úzce provázané a mají zásadní vliv na psychickou pohodu pěstounů a s tím související kvalitní výkon pěstounské péče.

1.4. Popis výzkumné sondy a respondentů

V této fázi práce vidím jako nezbytné popsat proces mnou provedené výzkumné sondy a představit oslovené respondenty. V rámci výzkumné sondy jsem oslovila celkem 20 pěstounů, na které jsem měla telefonické nebo emailové kontakty. Všichni oslovení pěstouni jsou tzv. pěstouny dlouhodobými, neboť na konkrétním pracovišti dávek státní sociální podpory, kde jsem údaje o pěstounech čerpala, nikdo nevykonává pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Při výběru vzorku jsem se snažila o to, aby byly mezi pěstouny zastoupeny různé kategorie, jako např. pěstouni s vlastními dětmi, pěstouni bez biologických dětí, prarodiče dítěte, jiní příbuzní dítěte. Jedním z důležitých kritérií při výběru vzorku byla také délka výkonu pěstounské péče. Vybrala jsem pěstouny, kteří mají do pěstounské péče svěřeno dítě (dětí) alespoň tři roky, aby mohli svoji situaci zhodnotit už s určitým časovým odstupem. Z uvedeného počtu 20 oslovených pěstounů nejdříve souhlasilo s rozhovorem 11 pěstounů, rozhovory byly nakonec uskutečněny s 10 pěstouny, neboť jeden pěstoun svůj souhlas s provedením rozhovoru z rodinných důvodů zrušil. Rozhovory byly uskutečněny pouze se ženami – pěstovkami v období prosinec 2017 – leden 2018.

I když jsou některé děti svěřeny do společné péče manželů, vždy svoji účast na rozhovoru přislíbila za rodinu pouze žena, nebo se v případě prarodičů jednalo o osaměle žijící pěstovky.

Všichni pěstouni byli předem obeznámeni s tematickým zaměřením výzkumné sondy, se zpracováním rozhovorů a s přepsáním do písemné podoby. Po našem vzájemném přestavení jsme nejdříve neformálně pohovořily, poté jsme přistoupila k nahrávání rozhovoru. Zvolila jsem formu krátké výzkumné sondy, kterou jsem realizovala pomocí kladení otevřených otázek, abych získala jasnější vhled do dané

problematiky, ale zároveň pěstouny zbytečně časově nezatěžovala. Někteří pěstouni byli velmi vstřícní a otevření, někteří se uchýlili ke stručným, leč výstižným odpovědím. Cenné obohacení jsem čerpala i z neformálních sdělení pěstounů mimo nahrávaný rozhovor. V rámci zachování naprosté anonymity bylo s pěstouny dohodnuto, že budou změněna všechna jména a nebude ani uveden údaj, který by jakkoliv identifikoval místo jejich bydliště. Doslovné přepisy všech provedených rozhovorů uvádím v příloze diplomové práce.

2. Psychologická specifika náhradního rodičovství

Výkon pěstounské péče má z psychologického hlediska výrazná specifika. Přináší mnoho impulzů, ale také více či méně zjevných úskalí, se kterými se pěstouni musí vypořádat. Jedná se zejména o psychologické rodičovství, rodičovskou identitu a adaptaci na novou situaci spojenou s přijetím dítěte. Všechna tato specifika jsou úzce spjatá s hodnotami a motivací pěstounů, neboť prostřednictvím rodičovství dochází k naplňování mnoha potřeb pěstounů, a proto považují za důležité s ohledem na cíl práce tyto atributy krátce vymežit. V souvislosti s motivací pěstounů je například důležité, jak pěstoun dokáže bezvýhradně přijmout dítě a jak následná adaptace probíhá. Tento fakt může mít zásadní vliv na potenciální přijetí dalšího dítěte o péče. S motivací je neoddělitelně spojen i fakt, co pro pěstouna znamená rodičovství, co mu přináší život s dětmi, jak hluboké uspokojení mu péče o děti poskytuje.

V rámci rodičovství, a je jedno zda rodičovství biologického či náhradního, dochází k oboustrannému naplňování mnoha psychických potřeb. Ať již se jedná o potřebu stimulace, potřebu učení a nabývání zkušeností, potřebu bezpečí a jistoty, potřebu pozitivní identity a vlastní hodnoty nebo potřebu otevřené budoucnosti.³³

2.1. Psychologické rodičovství

V rámci psychologických specifík pěstounské péče můžeme hovořit o termínu, který se označuje jako rodičovství psychologické, které zpravidla funguje v těsném souladu s rodičovstvím biologickým.³⁴ Pojmem psychologické rodičovství označujeme zejména fakt, kdy o dítě pečuje biologicky nepřibuzný dospělý. Biologické rodičovství je postaveno na základě biologické příbuznosti mezi dítětem a alespoň jedním biologickým rodičem. Právě ona biologická příbuznost mezi dítětem a pečující osobou by měla být jistou výhodou v angažovaném a protektivním přístupu při péči o dítě.³⁵ Biologické rodičovství však není vždy naprostou zárukou bezproblémového zvládnutí rodičovských rolí. Kompetence ke zdárnému zvládnutí rodičovství jsou významně ovlivněny našimi

³³ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986, s. 15-16.

³⁴ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 60.

³⁵ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, s. 46.

zkušenostmi z dětství, z vlastní rodiny především tím, jaké výchovné styly rodiče vůči nám uplatňovali a jak svoji rodičovskou roli zvládali.³⁶

Sami pěstouni považují biologické a psychologické rodičovství za rovnocenné, nicméně se obě formy pro svoje výrazná specifika nedají srovnávat. Psychologické rodičovství hodnotí pěstouni, kteří mají vlastní i přijaté dítě, za rodičovství náročnější a odpovědnější.³⁷ V podobném duchu se někteří pěstouni také vyjadřovali. „*Snažili jsme se, abysme nedělali rozdíl mezi dětma...aby kluci nemohli říct, že nadřuzujeme holkám.*“ „*Nakonec to dopadá tak, že klukům víc povolíme...*“ (Pěstouni N). „*Když už jsme si Hanku vzali, tak za ní cítím velkou zodpovědnost, za to, aby se jí něco nestalo, aby jí nikdo neublížoval...ona je taková křehotinka tak se o ní víc bojíme...*“ (Pěstouni P).

Podstatou psychologického rodičovství je skutečnost, že náhradní rodiče děti přijímají a rodičovsky se k nim chovají. V rámci náhradního rodičovství vzniká nový vztah mezi dítětem, jehož biologičtí rodiče svoji rodičovskou roli nezvládli, zemřeli, nebo ze závažných příčin nemohou o dítě pečovat a náhradními rodiči od kterých se očekává, že budou přijaté dítě vychovávat na základě rodičovství psychologického. I když náhradní rodičovství není založeno na genetickém podkladu, existuje určitá vrozená výbava každého jedince založená na evolučním vývoji, která se projevuje v rodičovském chování k dítěti. Jedná se o tzv. intuitivní rodičovství. Tento pojem označuje celou škálu vzorců chování, které jsou pro dítě jasně srozumitelné a dítěti pomáhají snadněji vnímat okolní svět, poznávat ho, orientovat se v něm a navazovat primární citové vazby.³⁸

Hlavním faktorem úspěšného rodičovství je především vnitřní přijetí dítěte. A toto přijetí musí být ze strany pěstounů bezvýhradné, jediné to činí psychologické rodičovství rodičovstvím „*pravým, opravdovým a skutečným.*“³⁹

Pro pěstouny to znamená nelehký úkol, bez výhrad akceptovat individualitu přijatého dítě se všemi jeho nedostatky a snažit se o všestranný rozvoj jeho osobnosti.⁴⁰

³⁶ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 110.

³⁷ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 69.

³⁸ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 69-70.

³⁹ MATĚJČEK, Z. (ed.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 98.

⁴⁰ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 15.

Tato fáze přijetí a budování vztahu samozřejmě trvá nějakou dobu. Pěstounům přichází do péče děti různého věku, s různými dispozicemi, výchovnými problémy, zdravotním handicapem apod., proto je třeba projít různě dlouhou adaptační fází, než dojde k oboustrannému přijetí.⁴¹ „*Mně trvalo docela dlouho, než jsme si k sobě našly cestu, možná je to tím, co jsme si prožili a Hanka to taky neměla v životě teda vůbec snadné...*“ (Pěstounka P).

Právě ono oboustranné přijetí je určitým vrcholem úspěšného fungování vztahů v pěstounské rodině. Může se tedy pěstoun právem označovat za náhradního „rodiče“?

2.1.1 Pěstoun rodičem

Z pohledu legislativní terminologie se dlouhodobý pěstoun označuje jako osoba pečující, nikoliv pod dříve vžitým a z mého pohledu daleko výstižnějším názvem náhradní rodič. Z psychologického hlediska je však tato drobná nuance pro pěstouny, ale také pro děti v pěstounské péči, velmi podstatná.⁴²

Současným trendem je omezení rodičovské pozice pěstounů, a naopak posilování vlivu biologických rodičů. Existenci biologických rodičů nelze samozřejmě popřít, ale více než nefungujícího vlastního rodiče potřebuje dítě rodiče náhradního, z hlediska naplňování psychických potřeb dítěte, plně funkčního rodiče.⁴³ Pro děti je důležité někam patřit, být součástí rodiny a mít rodiče, nejen další anonymní „pečující osoby“.⁴⁴ Pokud se dítě samo rozhodne oslovovat pěstouny „mami, tati“ a přitom se plně orientuje v rodinných vztazích, ví, kdo jsou jeho biologičtí rodiče a jakou roli zaujímají pěstouni, lze to považovat za vyjádření sounáležitosti s pěstounskou rodinou, nikoliv za popření vlastních rodičů.⁴⁵

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 13.

⁴² SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 17.

⁴³ Tamtéž, s. 16-17.

⁴⁴ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 73.

⁴⁵ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 70.

Jak výstižně uvádí profesor Matějček: „...*dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, nikoliv toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením rodičovství biologického.*“⁴⁶

Z dlouhodobých výzkumů vyplynulo, že citově přilnou k pěstounům i starší děti, pokud se k nim tito pěstouni rodičovsky chovají, uspokojují jejich psychické potřeby a nabízí potřebu otevřené budoucnosti.⁴⁷ Pro pěstouny znamená označení „rodič“ povzbuzení a upevnění pravého rodičovství, založeného na psychologickém základu.⁴⁸

Toto rodičovské chování působí recipročně. Nejen že tyto rodičovské osoby poskytují dětem naplnění jejich potřeb v zázemí rodinného prostředí, ale i děti naplňují potřeby těchto „rodičů“ a obohacují je o mnohé podněty a nové zkušenosti.⁴⁹

Náhradní rodičovství lze bez nadsázky označit za dovednost „vyšší úrovně“, na kterou dosáhne jen málo jedinců. Pro dobře zvládnuté náhradní rodičovství jsou určujícím faktorem osobnostní kvality pěstouna – rodiče, a to zejména jeho psychická stabilita, altruismus, komunikativnost a prosociálnost.⁵⁰

V souvislosti s náhradním rodičovstvím se budu v následující podkapitole věnovat rodičovské identitě, protože se jedná z psychologického hlediska o důležitý aspekt pěstounské péče.

2.1.2 Rodičovská identita pěstounů

Identitu lze označit jako nalezení vnitřní odpovědi na otázku, kdo jsem, co znamenám pro sebe a pro druhé, jaké role zaujímám v sociálním prostředí a kam patřím. Pro zdravý vývoj lidské osobnosti je velmi důležité uspokojení potřeby pozitivní identity, jakožto jedné ze základních psychických potřeb. Výsledkem tohoto procesu je potom

⁴⁶ MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 61.

⁴⁷ KOLUCHOVÁ, J. *Teoretická východiska pěstounské péče*. Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování [online]. 2004. [cit. 14.10.2017]. Dostupné na [www: <http://cmeps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/koluchova.pdf>](http://cmeps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/koluchova.pdf).

⁴⁸ KOLUCHOVÁ, J. Z výsledků dlouhodobých výzkumů pěstounských rodin. In *Pediatric pro praxi*. 2003, roč. 5, č. 3, s. 118.

⁴⁹ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 15.

⁵⁰ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 6.

pozitivní přijetí sama sebe, ale také pozitivní přijímání druhých lidí a upevnění svého místa ve společnosti.⁵¹

Tato osobní identita je výsledkem procesu individualizace a vychází z psychofyzické a sociální identity. Odráží to, jak je osobnost sžita se svým tělem a jak je zabydlena v sociálních vztazích do nichž je včleněna. Psychofyzická identita znamená přijetí svého věku a pohlaví, sociální identita zahrnuje oblast rodinných, vrstevnických, partnerských a profesních rolí.⁵²

Nalezení identity u náhradního rodičovství je složitější než-li u rodičovství biologického, přestože jde o rodičovství plnohodnotné a mnohdy zodpovědnější než mnohá rodičovství biologická. U pěstounů jde především o nalezení své autentické rodičovské identity a naplnění psychosociální dimenze rodičovství, spočívající v bezpodmínečném přijetí a akceptaci dítěte.⁵³

Za další neméně důležitý faktor pravé identity pěstounů můžeme označit vnitřní obranu před stylizací do role biologických rodičů. Pěstoun musí přijmout fakt, že i když není vlastním rodičem, v žádném případě se nejedná o identitu méně hodnotnou, nýbrž vysoce specifickou s určitými charakteristickými znaky.⁵⁴ Při rozvíjení a upevňování identity je pro pěstouna klíčové uvědomovat si, co pro něj samotného znamená být pěstounem a jak jeho novou sociální roli vnímá blízké i širší okolí.⁵⁵

Pro pěstouny je také klíčové přijetí faktu, že i přes jejich veškerou snahu a dobrou vůli se mohou v životě přijatého dítěte objevit vážné výchovné či jiné problémy, za něž nemohou nést odpovědnost. Přijaté děti si často přináší zátěž ze své původní rodiny a ani sebelepší péče není všemocná. Pěstouni potřebují podporu pomáhajících profesionálů a ujistění v tom, že tyto problémy nemusí mít nutně zdroj v selhání jejich pěstounského rodičovství.⁵⁶

⁵¹ MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 67.

⁵² SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 344-345.

⁵³ MATĚJČEK, Z. (ed.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 59.

⁵⁴ MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 69.

⁵⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 87.

⁵⁶ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, s. 52.

Poněkud komplikovanější vztah k rodičovské identitě zauímají příbuzní pěstouni, zejména prarodiče dítěte. Jedná se o velmi specifickou skupinu pěstounů, která má nejen nesporná pozitiva, ale přináší s sebou i mnoho rozporů. Ač by se mohlo na první pohled zdát, že přijetí dítěte a identifikace s novou rolí bude pro obě zúčastněné strany jednodušší, opak je pravdou.

Rozhodujícím faktorem jsou vztahy v rodině. Problém nastává, jestliže jsou vztahy mezi biologickými rodiči a pěstouny dlouhodobě a vážně narušené. Pěstouni si mnohdy nevědomky s sebou nesou všechnu předchozí vztahovou zátěž, všechna nedorozumění a negativní emoce. U prarodičů se objevuje tendence snižovat kompetence rodičů a celkově paternalistický přístup, který je odrazem předchozích špatných zkušeností s vlastními dětmi.⁵⁷

Pokud se pěstoun se všemi těmito nástrahami dokáže vyrovnat a svoji rodičovskou identitu pěstouna bez výhrad přijmout, pomůže tím také dítěti, aby i ono bez větších problémů přijalo identitu svěřeného dítěte.⁵⁸

2.2 Adaptace pěstouna na přijetí dítěte

Obecně označuje termín adaptace v psychologickém slovníku přizpůsobení a zahrnuje celou řadu oblastí, procesů a mechanismů, jimiž se uskutečňuje během celého života.⁵⁹

V průběhu života jsme tedy nuceni neustále se přizpůsobovat novým podmínkám, situacím a skutečnostem. U biologického rodičovství se rodiče připravují na příchod dítěte po celých devět měsíců a mnohdy ještě daleko dříve, než je dítě počato. U nebiologického rodičovství sice také náhradní rodiče procházejí fází příprav a očekávání, ale reálný příchod dítěte zasáhne do jejich života mnohem razantněji, než mnozí doufají.

Příchodem dítěte do rodiny se mění celý dosavadní rodinný systém, včetně rolí každého člena domácnosti. Pokud přichází starší děti, nesou si s sebou už určité návyky,

⁵⁷ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 146.

⁵⁸ MATĚJČEK, Z. (ed.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 64.

⁵⁹ CHALUPA, Bohumír. *Psychologie dnes a zítra*. Brno: Littera, 2007, s. 176.

traumata z původní rodiny či ústavního zařízení. Pro pěstouny jako náhradní rodiče může tento stav přinášet tenzi a vyústit ve frustraci, pokud se jim nedaří naplňovat jejich původní představy.⁶⁰

Pro pěstouny znamená přijetí dítěte poměrně razantní změnu jejich životního stylu, přijatému dítěti musí přizpůsobit svůj denní režim, organizaci domácnosti, trávení svého volného času, stravovací návyky atd. Markantněji tuto změnu mohou pociťovat zejména pěstouni, kteří nemají vlastní děti. V domácnosti, kde vlastní děti jsou, mohou vznikat mezi dětmi vlastními a přijatými nepřiměřené konflikty pramenící ze soupeření mezi sebou. Vlastní děti se mohou cítit ohrožené ve svém postavení a může se to projevovat neočekávanými reakcemi a pocitem nezájmu ze strany rodičů.⁶¹ Problém s adaptací se může ale také projevovat navzájem mezi dětmi přijatými, jak nastínila pěstounka CH. *„Asi nejhůř příchod Danušky snášel teda Ondra...sice už byl velkej, ale žárlil...jak ten žárlil!! Jak jsem je nechala chvíli samotný někde v pokoji, hned pláč...no prostě jak mohl, vždycky Danušce něco udělal, vzal hračku, nebo jí nějakou hračku třeba rozbil...A to jsme mu to vysvětlovali shora zdola, nic nepomáhalo. Naštěstí se to teda pak časem uklidnilo, víte, asi se bál, cejtil se ohrožený a myslel si, že když máme Danušku, že ho dáme zpátky do děčáku, protože on pořád zlobil a s Dankou žádný problémy nebyly...“*

Období adaptace může trvat různě dlouhou dobu, protože náhradní rodiče i přijaté děti jsou rozdílnými osobnostmi s nesterýnými dispozicemi. Do péče přicházejí náhradním rodičům děti různého věku s odlišným prožíváním a rozdílnými potřebami a teprve v průběhu času se musí náhradní rodiče naučit porozumět signálům, které jim poskytují a dokázat s nimi zacházet. Pro zdárný výkon pěstounské péče je třeba, aby se pěstouni jako náhradní rodiče v procesu adaptace dokázali oprostit od nereálných představ, aby si dokázali připustit také fakt, že nová role jim nepřinese jen radost, ale i problémy, se kterými si nemusí vždy vědět rady.⁶² Jak doplňuje pěstounka O: *„...No musím teď kriticky přiznat, že jsem si to představovala všechno o dost lehčí. Ať jsem se snažila sebevíc, tak Pavel se prostě často šprajcnul, a ještě mi dělal naschvály, a to hlavně někde na*

⁶⁰ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 84-85.

⁶¹ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 69.

⁶² VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 12-13.

veřejnosti. Nejdřív jsem z toho byla špatná, no je hyperaktivní... časem si to sedlo a taky jak je větší, tak snad i víc poslechne...“

Sžívání se s dítětem a začleňování dítěte do rodinného systému může být náročné i pro zkušené pěstouny, kterým prošlo pěstounskou péčí již více dětí.⁶³ *„Děti se nám v rodině vystříдалo dost a nedá se obecně říct, že takhle by to mělo být, nebo to, a to je správné.“* *„Někdo přišel a najednou to tady všechno sedlo, jako kdyby tady s náma vyrůstal od narození, jiné dítě zkoušelo, kde máme hranice možností, u dalšího třeba trvalo dost dlouho, než se nám otevřelo a než se začlenilo do rodiny, někdy byl zas ze začátku trochu problém mezi dětma navzájem, jako než se začaly vzájemně respektovat...“* (Pěstounka D).

Adaptace pěstouna na příchod dítěte má tedy svůj specifický vývoj a prochází několika fázemi. První přichází fáze nadšení, euforie a očekávání. Zvláště pokud náhradní rodiče na dítě čekají delší dobu. Po prvotní fázi nadšení nastupuje fáze rozčarování, která je o to hlubší, čím hůře jsou na ni rodiče připraveni. Dítě se chová jinak, než si představovali, sami se najednou dostanou do situací, které nikdy nemuseli řešit a ocitnou se pod tlakem sociálního okolí. Pokud tuto fázi úspěšně překlenou, dostaví se fáze smíření. V této fázi dochází k akceptaci reálné skutečnosti a vytvoření vztahu potřebného pro oboustranné přijetí.⁶⁴

Důvodů pro přijetí dítěte do péče je mnoho a jsou velmi individuální. Případnou motivaci pěstouna ovlivňují různé faktory a jedním z nich je skutečnost, jakou hodnotu ve své hierarchii hodnot připisuje dítěti, popřípadě hodnotám s dítětem spojeným.

⁶³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 14.

⁶⁴ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 41.

3 Hodnoty

Základem vztahu člověka v psychické dimenzi je vztahování se k hodnotám vyjadřujícím to, jak vnímá dobré a zlé, žádoucí a nežádoucí, užitečné a neužitečné, souhlas nebo nesouhlas, popřípadě gradaci těchto vztahů. Tyto hodnotící vztahy se v psychologické terminologii označují jako postoje, které jsou chápány jako komplexní mentální obsahy zahrnující kognitivní, emotivní a konativní složky psychiky. Zdrojem hodnot jsou různé sociálně kulturní systémy, s nimiž se jednatel identifikuje, ale také jeho individuální zkušenosti nabyté v procesu sociálního učení již od raného dětství.⁶⁵

Hodnoty, které člověk vyznává, tvoří jeho více či méně stabilní hodnotový systém. Tvoří jej hierarchicky uspořádané hodnoty podle toho, jaký význam jim člověk přisuzuje. Tento systém se někdy označuje také jako hodnotová orientace, která je tvořena postoji k různě významným objektům, událostem, idejím a hodnotám.⁶⁶ Osobní hodnoty a principy nám také slouží jako standardy, podle nichž posuzujeme vlastní chování, ale také chování ostatních.⁶⁷

V psychologickém pojetí můžeme hodnoty chápat jako subjektivně žádoucí či pozitivně významné vlastnosti pro nás důležitých objektů, věcí, bytostí. Za hodnotné považujeme něco, co je pro nás dobré a přináší nám uspokojení. Hodnoty se v tomto smyslu stávají součástí sebepojetí a jsou propojeny s centrálními postoji. V procesu sebepojetí si jedinec vytváří obraz toho, jakým chce být a usiluje o to, aby tento obraz nic nenarušovalo. Tím si vytváří hierarchický systém hodnot, který však není konstantní a v průběhu života se může dramaticky změnit (např. onemocnění, neplodnost, ztráta dítěte apod.).⁶⁸

Podle Smékala vznikají hodnoty a hodnotové orientace interiorizací ideálů a jejich konkretizací v zásadách a přesvědčeních. Z pohledu psychologie můžeme o hodnotách uvažovat ze čtyř různých hledisek. Hodnoty můžeme chápat jako obecné cíle, o něž člověk usiluje, respektive jaký smysl či cenu pro člověka mají (může se jednat např. o rodinu, zdraví, štěstí...). Hodnoty jako prostředky, jejichž využíváním dosahujeme něco pro sebe významného (např. vzdělání, postavení ve společnosti...). Hodnoty jako

⁶⁵ NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha: Triton, 2015, s. 193.

⁶⁶ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 422.

⁶⁷ HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2009, s. 97.

⁶⁸ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1998, s. 122-123.

to, kvůli čemu nám stojí za to o nějaký objekt usilovat nebo se mu naopak vyhýbat a hodnoty jako kritéria podle kterých posuzujeme a oceňujeme různé předměty nebo události našeho života.⁶⁹

U každého člověka se tedy osobní systém hodnot skládá z několika subsystémů. Tvoří jej hodnoty ideové (pravda, spravedlnost, svoboda víra...), hodnoty sociálněemoční (děti, rodiny, láska, vztahy s ostatními...), zájmově činnostní (vzdělanost, práce, zájmy...), osobně ambiční (úspěch, uplatnění se ve společnosti, úcta, respekt...), materiální (finanční a materiální zabezpečení...) a tělesné (zdraví, vzhled...)⁷⁰

Hodnoty prezentují různí autoři různými způsoby. Zjednodušené rozlišení hodnot přináší Maslow. Rozlišil hodnoty na D-hodnoty nedostatkové (deficientní), fungující na principu udržování vnitřní psychické a tělesné rovnováhy – patří mezi ně základní životní potřeby a B-hodnoty (růstové), jimiž označuje hodnoty vývojově vyšší jako např. dokonalost, jedinečnost, soběstačnost aj.⁷¹

Hierarchií hodnot se zabýval také Rokeach, který vytvořil metodu pro zjišťování hierarchie hodnot u člověka. Na jedné straně stojí terminální hodnoty tvořící cíle naší existence a na straně druhé instrumentální hodnoty, tvořící prostředky k dosahování životních cílů. Podle Rokeacha mají všichni lidé stejné hodnoty, pouze se odlišují v jejich hierarchickém uspořádání.⁷²

Právě ona hodnotová hierarchie ovlivňuje jak míru, tak i pořadí uspokojování našich potřeb. Je možné dávat přednost potřebám, které momentálně vystupují do popředí a tím opomíjet uspokojení dlouhodobých potřeb. Tímto nevhodným uspořádáním hodnot může docházet ke ztrátě radosti a štěstí, které z harmonického splnění všech životních potřeb vyplývají.⁷³

Člověk vyjadřuje svoji hodnotovou orientaci v každé své činnosti. Systémem hodnotových orientací je do značné míry determinováno, pro co se člověk rozhoduje, čím se zabývá a do jaké míry mu tento proces přináší v každodenním životě uspokojení. Silné,

⁶⁹ SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 256.

⁷⁰ KOHOUTEK, R. *Psychologie v teorii a praxi: Zájmy, hodnoty a ideály*. [online]. 23.1.2008. [cit. 16.3.2018]. Dostupné na [www: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu>](http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu).

⁷¹ NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha: Triton, 2015, s. 194.

⁷² Tamtéž, s. 194-195.

⁷³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2015, s. 95.

pro člověka důležité, a přitom nedostatečně uspokojované hodnoty, či aktualizovaný konflikt mezi hodnotami bývá výrazným zdrojem psychických tenzí a maladjustace.⁷⁴

V souvislosti s pěstounskou péčí může být zdrojem psychických tenzí například nenaplnění biologického rodičovství a s ním spojené dlouhé čekání na příchod dítěte, nereálné představy a očekávání od přijatého dítěte, nenaplnění citových potřeb od přijatého dítěte a mnoho dalších. Nejčastěji uváděné hodnoty, které se dětem připisují, uvedu v následujícím textu.

3.1 Hodnoty spojené s přijetím dítěte do péče

Motivaci k přijetí dítěte do péče ovlivňuje široká škála faktorů a je úzce spjata s tím, jakou hodnotu přisuzujeme dítěti na našem pomyslném žebříčku hodnot. V naší společnosti zaujímá všeobecně hodnota dítěte pro rodinu stále přední příčky. Jak vyplynulo z provedeného průzkumu prof. Matějčka, dítě jako náplň života označilo nejvíce respondentů, dále následovalo uspokojení citových potřeb, pouto manželství a dítě jako příliv podnětů.⁷⁵

Samotná hodnota dítěte může být chápána různým způsobem a ovlivňuje ji mnoho skutečností (např. věk, zkušenosti, přístup k životu i ke světu, to, zda už jedinec vlastní děti má apod.). S přibývajícím věkem narůstá na důležitosti hodnota dobře zvládnutého rodičovství a bezpečného rodinného zázemí, významný je také aspekt seberealizace, uspokojení z rodičovské role, kterou dítě přináší. Naprostá většina rodičů uvádí jako nejkrásnější zážitek svého života narození dítěte. U náhradních rodičů může být stejným mezníkem přijetí dítěte do náhradní rodiny.⁷⁶

Jinou hodnotu bude znamenat dítě pro rodiče, které již svoje dítě mají, jinou rodiče, kteří vlastní děti mít nemohou. Nedobrovolná bezdětnost může být pro ně značnou životní zátěží, spojenou se symbolickou ztrátou hodnoty, kterou představuje možnost zplodit vlastní dítě. Pro ženy znamená ztráta plodnosti stigma, protože ji znehodnocuje v její

⁷⁴ MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 85.

⁷⁵ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 54.

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 8.

potenciální mateřské roli a znemožňuje jí uspokojit její pudově podmíněné pečovatelské a citové potřeby.⁷⁷

Touha po dětech je dána biologicky a rodičovská role jako taková má svoji psychickou a sociální hodnotu. Rodičovství se stává významnou součástí identity dospělého člověka, ale také specifickým způsobem naplnění intimity. Rodičovská role přispívá k dalšímu osobnostnímu rozvoji, pomáhá rozvíjet sociální a emoční inteligenci, flexibilitu, empatii a v neposlední řadě prohlubuje schopnost vytvářet hluboký a trvalý citový vztah.⁷⁸

Imperativ pokračování rodu je u člověka vyvinut velmi silně. Mateřství a následně rodičovství je spojováno s konkrétními hodnotami. Patří mezi ně např. intenzivní dávání a přijímání citu, radost a potěšení z dětí, zajištění kontinuity rodu, sebepřesahování, dosažení dospělé identity skrze rodičovství, přispívá k osobnostnímu zrání, učí nás být méně sobeckými, více trpělivými atd. Především ti rodiče, kterým není rodičovství dopřáno, si hluboce tyto žádoucí a implicitní hodnoty uvědomují a touží po jejich naplnění.⁷⁹ Neschopnost mít děti může také přinášet silný stres a následně vést k celé řadě negativních projevů. Zhoršuje se sebehodnocení jedince, objevují se pocity méněcennosti a viny, spojené s depresemi a pocity ztráty smyslu života.⁸⁰

Dítě rodičům, a to i náhradním, může přinášet různá uspokojení, je zdrojem mnoha nových podnětů, zkušeností a zážitků, které je mohou obohacovat. Tyto skutečnosti také pěstouni potvrzují. Děti jsou vděčným zdrojem citové odezvy, přináší určitou vztahovou vyrovnanost a pocit naplnění rodiny. Dítě může uspokojovat také potřebu seberealizace rodiče, pro kterého je stvrzením normality na biologické a psychosociální úrovni. U náhradního rodičovství tuto seberealizaci může rodič naplňovat svým projevem altruismu, především tím, že věnuje lásku, péči a domov dítěti, o nějž se vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat. „*Vidím v tom smysl a mám z toho vážně radost, když vidím, že se tady děti cítí jako doma.*“ (Pěstouni N).

Může být i smyslem existence svých rodičů tím, že přispívá k naplnění jejich života a potvrzuje jejich vlastní hodnotu. Rodičovství někdy naplňuje životy rodičů v takové

⁷⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 8.

⁷⁸ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 108.

⁷⁹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001, s. 121.

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 143.

míře, že po odchodu dospělých potomků mají obtíže s hledáním nového smyslu života, jenž by mu dával stejnou hodnotu jako dítě. Stejně uspokojení mohou zažívat i náhradní rodiče především tím, když se jim podaří přijaté dítě i se všemi obtížemi začlenit do života a naplnit tak svoje cíle a představy. Hodnota dítěte může být chápána také ve smyslu pokračování života svých rodičů. V dětech je na genetické a psychosociální úrovni zakódováno zachování existence rodu a jeho typických znaků. Ani v tomto smyslu nemusí být náhradní rodiče ochuzeni, jelikož dětem předávají svoje názory, hodnoty a postoje, děti se tak stávají někým, kdo zdědí jejich zkušenosti.⁸¹ „*My s manželem se snažíme, aby si děcka do života něco odnesly, a to nejen děcka přijatý, ale i naše, v tom jsme nikdy jako nedělali rozdíl. Přece jen v děckém domově se spoustu věcí nemůžou naučit, tak chceme, aby se holky naučily něco v domácnost, kluci zas hodně pomáhají manželovi...*“ „*Nedávno mi ty dvě nejmladší upekly hrníčkovou buchtu, než jsem se vrátila z města...no jakou měly radost a já taky.*“ (Pěstounka D).

⁸¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 6-7.

4. Motivace

V předchozích kapitolách jsem stručně vymezila aspekty spojené s vnímáním a prožíváním rodičovství u pěstounů, kteří stojí v pozici náhradních rodičů a také to, jaký vliv má hodnota dítěte na jejich případné rozhodnutí dítě do péče přijmout. Ze všech psychologických aspektů pěstounské péče však považuji za stěžejní především motivaci pěstounů a následné naplňování jejich potřeb. Cílem této kapitoly bude objasnit zejména pohnutky a psychologické důvody chování lidí, které je vedou k pěstounství. Pro úspěšný průběh pěstounské péče je důležité věnovat motivům pěstounů velkou pozornost. Některé motivy s sebou přináší i určitá úskalí, která si pěstouni sami nechtějí připustit a následně se mohou negativně odrážet i v oblasti naplňování potřeb pěstounů i přijatých dětí. Proto vzhledem k cíli práce vidím jako podstatné zmínit i nejčastěji uváděné motivy vedoucí k pěstounství včetně možných úskalí.

Motivace lidského chování je z psychologického hlediska velmi komplexní a je úzce propojena s celou škálou psychologických procesů. Jedná se zejména o emoce, city, hodnoty, potřeby, chování, prožívání atd. Mnohé termíny se prolínají a doplňují a je obtížné striktně je od sebe oddělit. V následujícím textu bude docházet k prostupování některých termínů a procesů především proto, protože jsou tak úzce provázány a pevně věřím, že tím nebude nijak ovlivněna celková kontinuita textu.

Motivaci definuje Plháková jako „*souhrn všech intrapsychických sil nebo motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního.*“⁸² Zmíněná intrapsychická podstata motivace v sobě zahrnuje vnitřní a vnější aspekty, které vyjadřují určité nedostatky v psychofyzickém a biosociálním bytí člověka a jeho instrumentální chování směřující k udržování a obnově homeostázy.⁸³

Chalupa popisuje motivaci jako velmi dynamickou, ale zároveň proměnlivou složku stojící u zrodu našeho snažení, směřování, rozhodování a jednání.⁸⁴ Zjednodušeně řečeno je motivace psychologickou příčinou našeho chování a jednání, jehož prostřednictvím se snažíme něčeho dosáhnout nebo něčemu vyhnout s cílem dosáhnout vnitřního

⁸² PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 319.

⁸³ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014, s. 26.

⁸⁴ CHALUPA, Bohumír. *Psychologie dnes a zítra*. Brno: Littera, 2007, s. 114.

rovnovážného stavu a uspokojení.⁸⁵ Funkcí motivace je tedy uspokojení potřeb ve všech dimenzích člověka, a to biologické, psychologické, sociální a spirituální.⁸⁶

Z analytického hlediska zahrnuje motivace dvě složky, které jsou ve skutečnosti propojeny a uplatňují se v rámci vztahů člověka k vnitřnímu a vnějšímu prostředí.

Vnitřní budivou složku organismu zahrnující:⁸⁷

- fyziologické termíny aktivace pohotovostního stavu hlubokých podkorových mozkových struktur, které vysílají vzruchy do korových oblastí mozku,
- psychologické termíny – potřeby, zájmy, motivy, zaměření, tendence, které sledují určitý účel a jsou určující pro naše jednání.

Vnější složku prostředí zahrnující: atrakci či averzi různých věcí, podmínek, situací, s nimiž jsme v kontaktu.

Motivaci můžeme ještě rozlišit na tři základní druhy:⁸⁸

- intrinsickou (jedinec jedná ze své vlastní pohnutky) a extrinsickou (jedinec jedná z vnější pobídky),
- vědomou (jedinec si je plně vědom toho, proč jedná právě tím způsobem) a nevědomou (jedinec nezná přesnou psychologickou příčinu svého konání, není si vědom svých skutečných motivů),
- primární (biologicky daná) a sekundární (získaná).

Pokud bych měla tyto druhy motivace opět vztáhnout k problematice pěstounské péče, tak například na základě intrinsické motivace jedinec po zralé úvaze dospěje k přesvědčení, že má stále dost sil a lásky na rozdávání a přijetí dítěte zaplní prázdné místo v jeho srdci. Na základě extrinsické motivace se jedinec rozhodne přijmou dítě do své péče například na základě doporučení někoho blízkého, kdo má s pěstounskou péčí zkušenosti, motivací může být také výše hmotného zabezpečení pěstounské péče. Vědomou motivací může být kupříkladu nenaplněná touha po dítěti. V rámci nevědomé motivace může jedinec cítit prázdnotu a být přesvědčen, že právě přijetím dítěte zacelí

⁸⁵ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014, s. 15.

⁸⁶ KOPECKÁ, I. *Psychologie 2.díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2012, s. 28.

⁸⁷ CHALUPA, Bohumír. *Psychologie dnes a zítra*. Brno: Littera, 2007, s. 116.

⁸⁸ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014, s. 23.

onu prázdnotu, ale ve skutečnosti je ona prázdnota odrazem nefunkčního vztahu. Primární motivaci lze pozorovat například u prarodičovských pěstounů, kdy je motivace přijetí vnoučat odrazem snahy o zachování rodu. Sekundární motivace se může objevit například ve vztahu k sociálnímu okolí, které vytváří tlak na bezdětné páry neustálými otázkami o bezdětnosti atd.

Motivace lidského chování je tedy nesmírně složitá a komplikovaná souhra vrozených i získaných faktorů. Mnohdy se dostávají motivy do konfliktu a záleží na mnoha okolnostech, který z nich převládne.⁸⁹

Obecně lze říci, že v procesu motivace jde o impulzy k přeměně nežádoucího stavu ve stav žádoucí. Jedinec pocítuje fakticky neustále vnitřní nedostatek něčeho a jeho cílem je maximalizace příjemného a minimalizace nepříjemného a dodržování a restaurace psychické rovnováhy.⁹⁰

V odborné literatuře někteří autoři ne úplně jednoznačně oddělují pojmy motivace–motiv. Zásadní rozlišení však vychází z rozdělování psychologických jevů na procesy a dispozice, kdy motivaci chápeme jako v čase probíhající děj, kdežto motiv je vnitřní psychologická příčina tohoto děje a dovršující reakce podílející se na uspokojení naší potřeby.⁹¹

V dalším textu bych chtěla stručně vymezit dva klíčové koncepty motivace, a to motivy a potřeby.

4.1 Motiv

Motiv označuje Řičan jako jakýkoliv vnitřní činitel, který člověka nebo jiný organizmus vede k aktivitě, jedná se o určitý podnět působící v danou chvíli a je zaměřen na uspokojení potřeb.⁹² Motiv je tedy vlastní psychologická příčina chování, která podává vysvětlení, proč se jedinec chová tak, aby něčeho dosáhl.⁹³

⁸⁹ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 320.

⁹⁰ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009, s. 180.

⁹¹ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014, s. 22-23.

⁹² ŘÍČAN, P. *Psychologie*. Praha: Portál, 2013, s. 177.

⁹³ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009, s. 177.

Motivy určují směřování individua k určitému objektu či k mentálnímu stavu, nebo naopak k jeho vzdálení se, pokud se snaží něčemu vyhnout. Naléhavost motivu je o to silnější, čím delší dobu se ho nedaří uspokojit. Můžeme také pozorovat různou sílu motivů podle priorit, které oněm motivům přisuzujeme. Tato síla motivů také určuje, kterou činnost provedeme jako první a kterou můžeme odložit na pozdější dobu.⁹⁴

Faktory ovlivňující sílu motivu v daném okamžiku:⁹⁵

- Vnitřní stav subjektu – v kontextu pěstounské péče se může jednat například o dobu, po kterou žadatelé čekají na zprostředkování péče nebo období příprav a posuzování jejich vhodnosti stát se pěstouny.
- Přítomnost a povaha pobídky – např. návštěva dětského domova a seznámení se s vybraným dítětem.
- Individuální dispozice – např. výborné rodičovské kompetence, pozitivní zkušenosti s pěstounskou péčí.

Je však nutno konstatovat, že ani sebesilnější motivy nestačí k tomu, aby člověk dosáhl kýženého cíle, jestliže nedisponuje potřebnými schopnostmi a současně ani sebelepší kompetence nestačí k tomu, aby ve svém snažení vytrval, pokud je jeho motivace nulová.⁹⁶

Motivy můžeme rozdělit do čtyř základních skupin:⁹⁷

- Motivy sebezáchovné – jedná se o motivy s jasným biologickým základem. Cílem je přežití jednotlivce nebo celého živočišného druhu. Mezi hlavní psychické pohnutky sebezáchovné aktivity jednotlivce patří zejména hlad, žízeň, únava, pocit horka či zimy, strach, hněv a bolest. Sebezáchovné motivy k zachování lidského druhu jsou především motivy sexuální a rodičovské.
- Motivy stimulační – tyto motivy mají určitý vrozený nervový základ, ale jejich uspokojování není nezbytnou podmínkou pro přežití. Jejich uspokojování má vliv na bezproblémové fungování lidské psychiky.

⁹⁴ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 319.

⁹⁵ ŘÍČAN, P. *Psychologie*. Praha: Portál, 2013, s. 178.

⁹⁶ Tamtéž, s. 178.

⁹⁷ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 320-385.

- Sociální motivy – regulují a ovlivňují mezilidské vztahy. Základní sociální motivy se projevují v různém rozsahu ve všech lidských kulturách, proto lze předpokládat, že se jedná o vrozené dispozice rozvíjející se především v raném dětství v interakci s blízkými lidmi a vnější podmínky jejich rozvoj podporují, nebo naopak tlumí.
- Individuální psychické motivy – tyto motivy neslouží k dosahování cílů ve vnějším světě, ale především k zachování a rozvoji duševního zdraví jednotlivce. Můžeme sem zařadit obranu sebepojetí, hledání životního smyslu, potřebu svobodného rozhodování apod.

Motivy jsou velmi individuální a subjektivní a jsou ovlivněny odlišnými životními podmínkami, hodnotami a zkušenostmi, proto je jejich komplexní klasifikace velmi složitá. Nicméně se v následující podkapitole pokusím vymezit hlavní motivy a motivaci osob, které se rozhodly stát pěstouny.

4.2. Motivace k pěstounství

Motivace k rodičovství je jednou z nejvýznamnějších součástí sebevymezení, a to bez ohledu na to, zda se jedná o rodičovství biologické nebo náhradní. Být rodičem je jednou z nejvýznamnějších rolí, která s sebou přináší mnoho nových poznatků a impulzů, je společensky vysoce ceněná a stává se nedílnou součástí jeho identity. Motivaci k rodičovství ovlivňuje mnoho faktorů. Pudová potřeba mít potomstvo a pečovat o něj, je vrozená, ale míru této tendence má každý člověk nastavenou jinak vysoko.⁹⁸

Před každým rozhodnutím o přijetí dítěte do náhradní péče by měla předcházet dlouhodobá a zralá úvaha potencionálního pěstouna, zda je po psychické stránce připraven na výkon nové role a měl by si předem ujasnit svoji pravou motivaci.⁹⁹ Tím předejde zbytečnému zklamání a možnému nepřiměřenému tlaku na dítě, pokud dítě nenaplnuje jeho nerealistické představy a očekávání. Tato situace hrozí především v případě, kdy si bezdětní partneři, kteří primárně zvažovali adopci, požádají o pěstounskou péči z důvodu kratší čekací doby na dítě. Samozřejmě i bezdětný pár může

⁹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 6.

⁹⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 71.

být vynikajícími pěstouny, pokud jeho hlavní a pravý motiv vychází ze zásady „my pro dítě“ nikoliv „dítě pro nás“.¹⁰⁰ Naprosto ukázkovým příkladem z mojí praxe jsou pěstouni, kteří jako bezdětný pár přijali do své pěstounské péče postupně 5 dětí, z toho dvě sourozenecké skupiny a všem dětem vytvořili harmonické rodinné prostředí.

Každý náhradní rodič by si měl nejprve srovnat svoje priority, limity a očekávání a měl by zodpovědně zvážit, zda bude mít dostatek fyzických a duševních sil na celou dobu, po kterou bude přijaté dítě jeho péči potřebovat, zda je dostatečně velkorysý a empatický, aby se dokázal vyrovnat s mentálními a fyzickými limity přijatého dítěte, zvážit, zda je schopen vzdát se svého pohodlí a zaběhnutého životního stylu a dítěti přizpůsobit celý rodinný systém a v neposlední řadě také to, zda je připraven na případné negativní reakce a nepochopení ze strany nejbližších přátel, širší rodiny a potažmo celého sociálního okolí.¹⁰¹ Velmi důležité také je, aby měl náhradní rodič důvěru ve své schopnosti a aby měl motivy k naplňování dětských psychických potřeb.¹⁰²

V souvislosti s motivací pěstounů je třeba také klást velký důraz na zkoumání vnitřní motivace budoucích pěstounů při psychologickém testování. Problematictí jsou především pěstouni s čistě egoistickými motivy, kteří touží pouze po uspokojování svých rodičovských potřeb, kteří neberou zřetel na zájem, dobro a potřeby dítěte. V těchto případech pak jen stěží dojde k vytvoření blízkého vztahu s dítětem a pěstounská péče končí neúspěchem.¹⁰³

Motivaci k pěstounství ovlivňují různé faktory a v odborné literatuře je autoři deklarují různými způsoby. Motivaci ovlivňují do velké míry také normy a hodnoty, které daná společnost aktuálně uznává. Je třeba si uvědomit, že i když děti mohou přinášet různá uspokojení a naplnění potřeb pěstounům, jejich výchova s sebou přináší také různá omezení.¹⁰⁴ Především pěstouni prarodiče, kteří začali o dítě pečovat ve vyšším věku, vnímají péči o vnouče jako zatěžující nejen po psychické, ale také fyzické stránce: „...já už na ně vážně nemám někdy nervy...ten věkovej rozdíl je znát.“ „...Taky s tou nejstarší,

¹⁰⁰ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 12.

¹⁰¹ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 14-15.

¹⁰² KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?* Praha: Mladá fronta a.s., 2017, s. 81.

¹⁰³ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 58.

¹⁰⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012, s. 6.

když píše úlohy, já tomu už vůbec nerozumím...“ (Pěstounka K v pěstounské péči 3 vnučata – 9, 6, 5 let). Další pěstounka babička, která má v poručenské péči vnuka po tragické smrti své dcery od jeho 6 měsíců věku, dnes 12letého, dodává: „...když byl Mireček ještě mimino, tak mě to tak netrápilo, ale víte co, kdo ví, jak dlouho tady ještě budu a co s ním pak bude? Ted' s ním začala mlátit puberta, nebo co a furt vodmlouvá, je drzej a pořád by chtěl novej počítač, mobil...no jo, když to vidí ve škole...Ty peníze, co na něj dostávám, mu radši šetrím, aby byl zajištěnej, kdyby se mi něco stalo.“

Pro některé pěstouny může být zatěžujícím a omezujícím faktorem také tlak sociálního okolí. Především pokud pečují o děti odlišného etnika nebo o děti se specifickými výchovnými problémy. „...*Jak se u nás ve vsi něco přihodí, třeba tuhle rozbitá okna u zastávky, tak hned za tím všichni vidí naše kluky...“ (Pěstounka O, v dlouhodobé pěstounské péči 5 dětí odlišného etnika).*

Sami pěstouni uvádějí celou škálu motivů, které je primárně vedly k rozhodnutí přijmout do své péče jedno nebo dokonce více dětí. Jinou motivaci vykazují bezdětní lidé, jinou ti rodiče, kteří přišli tragicky o vlastní dítě, jinou rodiče s vlastními dětmi, jinou např. příbuzní dítěte, zejména prarodiče.

Škoviera rozdělil motivaci náhradního rodičovství do tří základních skupin:¹⁰⁵

Motivy zveřejněné – motivy které žadatelé deklarují navenek:

- altruismus – ochota a reálná možnost pomoci dětem, které to potřebují,
- profesionalita – přesvědčení žadatelů o svých výborných rodičovských kompetencích,
- emoce – pozitivní vztah k dětem, snaha o naplnění života,
- nenaplněné rodičovství – absence rodičovství biologického, touha alespoň po rodičovství psychologickém, zabezpečení kontinuity rodiny,
- rodina – touha po větší rodině, dopřát jedináčkovi sourozence,
- smysl života, životní náplň – snaha o zaplnění „prázdného hnízda“ po svých dospělých dětech,
- ekonomické zabezpečení – snaha o smysluplné podělení se přebytečných materiálních statků,

¹⁰⁵ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 54.

- záchrana – tzv. „spasitelský komplex“ – snaha spasit alespoň jedno dítě, nejlépe však co nejvíc dětí.

Motivy neverejné – motivy, které žadatelé před okolím skrývají, ale jsou si jich vědomi:

- pragmatismus – péče o děti jako náhrada zaměstnání (např. při obtížnosti najít vyhovující práci v místě zaměstnání) a zabezpečení chodu domácnosti,
- hmotné zabezpečení – stabilní měsíční příjem,
- rodinná povinnost – splnit očekávání okolí přijmout do péče dítě v rámci příbuzenských vztahů,
- společenský status – starost o dítě je společensky uznávanou hodnotou,
- ubytování – týká se zařízení pro výkon pěstounské péče, např. SOS vesničky,
- publicita – sebeprezentace zejména u mediálně známých lidí.

Motivy nevědomé – motivy pocházející z nevědomí:

- něco si dokázat – aspirace nerealizovaného nebo neúspěšného rodičovství přesouvá k přijatému dítěti,
- vykoupit své viny – snaha odčinit vlastní nezvládnuté rodičovství,
- očekávání vděčnosti a ocenění od přijatého dítěte – zakomplexování jedinci, kterým chybělo v dětství dostatečné ocenění, nebo se mu ho nedostává nyní od svých nejbližších,
- řešení partnerské krize – příchod dítěte má stmelit nebo naplnit narušený partnerský vztah,
- psychopatologie – různé úchytky, nejčastěji pedofilie,
- mocenské ambice – v rámci rodičovské pozice budování závislosti a uplatnění mocenských ambicí.

V následujících podkapitolách vymezím některé nejčastěji uváděné motivy náhradního rodičovství včetně možných úskalí, které mohou ovlivnit kvalitu vykonávané péče a následně mohou mít vliv na úvahy pěstounů o možnosti přijetí dalšího dítěte do pěstounské péče. Teoretické ukotvení motivů bude vycházet z odborné literatury tak, jak je vymezil Škoviera a bude doplněno o výpovědi pěstounů, které uvedli v mnou provedené sondě.

4.2.1 Altruismus

Altruismus jakožto vzorec prosociálního chování vychází z motivace sociálního chování.¹⁰⁶ Jedná se o důležitý aspekt osobnosti, v němž se uplatňují nadosobní cíle, jako např. uspokojování potřeb jiných lidí, péče o druhé, které není motivováno ziskem či získáním osobního prospěchu. Vychází z etického aspektu lidského charakteru, který je spojen se schopností zřít se vlastního blaha či dobra ve prospěch druhé osoby.¹⁰⁷

Pěstouni, kteří již mají svoje děti, jako hlavní motiv k pěstounství uvádějí zejména altruismus, což lze zařadit do škály zveřejněných motivů. V těchto případech se tedy primárně nejedná o naplnění jejich rodičovských potřeb, ale o touhu pomoci potřebným dětem.¹⁰⁸

*„Já jsem vždycky chtěla velkou rodinu, máme čtyři vlastní děti, ale ze zdravotních důvodů jsme další mít nemohli. Máme velký dům se zahradou, je tady spousta místa...“
„Muž je naštěstí stejný blázen do dětí jako já...“ „Jednou, už kdysi dávno, jsme viděli v televizi dokument, už přesně nevím...možná z Klokánku, nebo to je vlastně jedno kde to bylo, ale koukli jsme s mužem na sebe a povídám, tak a je jasno!“ (Pěstouni D se 4 biologickými, již dospělými dětmi, kterým prošlo pěstounskou péčí celkově 10 dětí. V současné době v pěstounské péči 4 děti).*

Jistým úskalím v případě velkých pěstounských rodin může být tzv. mesiášský komplex, tzn. přecenění vlastních sil ve snaze pomoci co největšímu počtu potřebných dětí, bez ohledu na vlastní rodinu, její možnosti a potenciální zdroj energie.¹⁰⁹

Optimální počet dětí v pěstounské rodině je velmi individuální záležitostí a ovlivňuje ho celá řada činitelů. Pěstouni by měli počet přijatých dětí pečlivě zvážit vzhledem ke svému věku, fyzické kondici, zdravotnímu stavu, materiálním podmínkám domácnosti, ale také vzhledem k věku přijatých dětí, jejich celkové anamnéze a samozřejmě také vzhledem k počtu a potřebám vlastních dětí. Obecně lze tedy konstatovat, že rodina by měla mít jen tolik dětí, aby byly vztahy v rodině

¹⁰⁶ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009, s. 221.

¹⁰⁷ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1998, s. 263.

¹⁰⁸ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 40.

¹⁰⁹ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 18-19.

individualizované. Každá rodina má omezenou kapacitu a současně i velmi individuálně omezené zdroje, kterými disponuje.¹¹⁰

Výrazně altruistický motiv definuje i paní H: „...*Přišlo mi to jako moje povinnost, ale jako v dobrém myšlený...*“ „*Když se zvládnou postarat o Zuzanku, řekla jsem si, proč bych nezvládla ještě jedno. Je to sice záhul, ale nějak mě to naplňuje...*“ (V pěstounské péči 11letá těžce zdravotně postižená dívka a nově také 6letý chlapec, jedna biologická dcera).

Ke svým dvěma biologickým dcerám si vzali do péče dva sourozence i manželé N. „*Měli jsme oba pocit, že nám ještě doma ke štěstí něco chybí, že bychom chtěli pomoci opuštěným dětem. Tatka chtěl vždycky kluka, no a když jsme tenkrát viděli T, byla to láska na první pohled. A protože měl v dětském domově i brášku, moc jsme to neřešili...nemohli jsme ho tam nechat...navíc jsou si děcka všechny věkově blízko.*“

Altruistické prvky motivace se vyskytují především u pěstounů, kteří již mají svoje děti odrostlejší, mají zkušenosti s výchovou dětí, chtějí být užiteční, dát domov dětem, kteří neměli tolik štěstí jako jejich děti a s láskou o ně pečovat. U těchto pěstounů není tedy hlavní motivací naplnění jejich rodičovských potřeb tak, jak je tomu v následující podkapitole.

4.2.2 Nenaplněné rodičovství

U pěstounů, kteří nemají vlastní biologické děti, se mohou hlavní motivy částečně překrývat. I zde lze vysledovat potřebu pomáhat opuštěným dětem, ale současně se u nich projevuje vrozená potřeba a touha mít dítě, přání mít kompletní rodinu, dodat svému životu náplň a smysl.¹¹¹ Z důvodu absence biologického rodičovství tak sílí touha alespoň po rodičovství psychologickém. Atributy psychologického rodičovství jsem popsala v kapitole 2.1.

Škoviera tento motiv klasifikuje jako motiv nenaplněného rodičovství. „*To víte, že se mi hlavou honilo leccos, jako já osobně původně přemejšlela o adopci, ale jen tak pro sebe, protože jsem věděla, že přítel byl proti, asi se bál toho závazku...*“ „*Nakonec teda*

¹¹⁰ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 76.

¹¹¹ SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 12.

souhlasil s tím, že si dám žádost na pěstounskou. A za rok a něco, co jsme dostali malou, tak jsem přišla do jinýho stavu, no nemohli jsme tomu uvěřit...zážrak!“ (Pěstounka A).

Děti, jako hlavní smysl a náplň života udává také pěstounka paní CH, v současné době má v péči jednu 8letou dívku, chlapec pěstouny opustil po dosažení zletilosti před dvěma lety. *„Bůh mi vlastní děti nedopřál... pro mě jsou děti vším...“ „Víte, to si nikdo nedokáže představit, jak je bez dětí doma prázdné, teda ne ten, kdo má to štěstí, že může mít vlastní...“*

Motiv nenaplněného rodičovství v sobě skýtá také určitá rizika. Problém může nastat za situace, kdy bezdětný pár nejdříve uvažuje o adopci, ale protože partneři nechtějí čekat tak dlouhou dobu, raději zvolí pěstounskou péči jako „menší zlo.“ Tyto rodiny mají zpravidla vyšší nároky na dítě, velká očekávání, že dítě bude splňovat jejich mnohdy nereálné představy.¹¹² Funkčnost pěstounské rodiny může být tedy ohrožena, pokud motivace pěstounů časem neuzrála a neproměnila se z motivace ryze adoptivní na motivaci ryze pěstounskou.¹¹³

Pěstouni, kteří již dlouhou dobu, např. od raného mládí vědí, že vlastní děti nemohou mít, jsou daleko lépe vnitřně srovnání se svým stavem a připravení na přijetí dítěte do náhradní péče. Vzhledem k tomu, že jsou se svojí situací obeznámení dlouho dopředu, mají mnoho otázek vyřešených a v sobě srovnaných.¹¹⁴

„Mám děti moc ráda a už od puberty, po té operaci mi hned doktoři řekli, že zřejmě nebudu moct mít děti. Trápilo mě to strašně moc, ale časem jsem se s tím smířila a říkám si, že jsou i jiný řešení, že už to tak je a musím se s tím poprat...No a vidíte...a teď jich mám pět...“ (Pěstounka O).

4.2.3 Větší rodina

Jako další motiv k pěstounství lze označit zaplnění prázdného místa po vlastních dětech, ať již dospělých, nebo zesnulých. Pěstouni P přišli před lety při tragické autonehodě o jednu z dcer, druhé dceři zůstaly po autonehodě trvalé následky. Po třech

¹¹² SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 12.

¹¹³ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 52.

¹¹⁴ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 39.

letech od tragické ztráty přijali do pěstounské péče 9letou dívku. „*Psycholožka mi jednou řekla...no, jestli neuvažujeme třeba o adopci nebo tak něco...to ne, to sem nechtěla.*“ „*Nakonec jsme dali žádost na pěstouny.*“ „*Nejvíc jsem se bála, jak bude reagovat Andulka, ale holky spolu vycházejí dobře...víte, ale na Leničku nikdy nemůžeme zapomenout...*“

Velmi důležitá je v tomto případě emocionální připravenost náhradního rodiče, protože veškerá nevyřešená traumata a vzpomínky mají negativní vliv na kvalitu poskytované péče.¹¹⁵

Úskalí tohoto motivu může nastat, pokud nové dítě přijde do rodiny příliš brzy po tragické události a v rodině dosud nedošlo k vnitřnímu zpracování smutku. Hrozí zde porovnávání nebo identifikace se zesnulým dítětem a pokud dítě nenaplnuje představy pěstounů, může dojít i k destabilizaci rodiny jako takové.¹¹⁶

4.2.4 Finanční motivace, pragmatismus

Nemohu opomenout ani finanční motivaci pěstounů. Pro většinu pečujících osob je hmotné zajištění prostřednictvím dávek pěstounské péče více či méně důležitým faktorem, který ovlivňuje jejich schopnost převzít dítě do péče.¹¹⁷ Sami pěstouni finanční motivaci potvrzují v provedené sondě spíše neformálně a v náznacích. Zřetelněji vyplyne finanční motivace některých pěstounů zejména dlouhodobou profesní znalostí jejich rodinných poměrů a postojů k pěstounské péči. Dávky pěstounské péče včetně jejich výše jsem popsala v kapitole 1.3.

Skutečnost, že pravidelný měsíční příjem plynoucí z dávek pěstounské péče umožňuje pěstounkám zůstat v domácnosti, potvrzují některé z nich. „*Pro mě ty dávky znamenají, že můžu být holkám k dispozici...uvařím, poklidím...dojdu do školky, pak starší vyzvednu ze školy...*“ „*Stejně jsem se po mateřský neměla kam vrátit...*“ (Pěstounka A, v pěstounské péči jedna dívka 8let, biologická dcera 6let). „*...Dělala jsem na směny a muž jezdí z práce domu až večer, tak jsem musela zůstat*

¹¹⁵ PURVIS, K. B.; CROSS, D. R.; SUNSHINE, W. L. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013, s. 209.

¹¹⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 52.

¹¹⁷ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 131.

doma.“ „Takhle můžu chodit jen občas na dopoledne na brigády, když jsou děcka ve škole.“ (Pěstounka N).

Možnost zůstat v domácnosti vítá i pěstounka O pečující o 5 dětí svěřených do pěstounské péče. „Nedovedu si představit, kdybych ještě měla chodit do práce, jak bych to doma všechno zvládla...“ „To jsou denně haldy prádla, kotle jídla, pak kroužky, úlohy, nákup...“

Zabezpečit chod zejména velký pěstounských rodin je jistě velmi namáhavé jak po psychické, tak po fyzické stránce a dostatečné finanční ohodnocení ze strany státu je pochopitelné. Dávky pěstounské péče doznaly za několik posledních let výrazných změn, především dávka odměna pěstouna a rozdělily společnost na dva tábory.

Jak však vzkazuje všem kritikům materiálního zabezpečení pěstounů Nožířová, dávky pěstounské péče rozhodně nejsou lehce nabyté peníze a měly by být považovány jako poděkování státu za to, že náklady spojené s péčí, výchovou, a rozvojem dítěte na sebe převzal pěstoun. Stejně tak odmítá názory, že by primární motivací pěstounů byla výše dávek pěstounské péče.¹¹⁸ Pěstounskou péči jako nedoceníitelnou službu státu vnímá i Zezulová. Jak v kontextu uvádí, dítě, které vyrostе v láskyplném prostředí, byť pěstounské rodiny, má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě a přinášet tak společnosti užitek.¹¹⁹ S tím nezbyvá nic jiného než souhlasit. Jak však ze své praxe vím, je bohužel pro některé rodiny finanční zabezpečení „až“ na prvním místě a blaho dětí se dostává do pozadí.

4.2.5 Specifické motivy příbuzenské péče

Specifickou skupinu pěstounů tvoří příbuzní dítěte. Zde se více než u jiných pěstounů prolínají zejména motivy neveřejné a nevědomé. Tento fakt je zcela nasnadě, jelikož jsou příbuzní dítěte více méně postaveni před hotovou věc. Pěstouny se nestávají ze svého rozhodnutí nebo vnitřního přesvědčení, neprocházejí dlouhodobou přípravou na přijetí dítěte, spíše se ocitnou pod tlakem sociálního okolí, které očekává, že dítě bez váhání přijmou. U prarodičů je situace o to složitější, že se musí navíc vyrovnat se

¹¹⁸ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 15–16.

¹¹⁹ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 20.

selháním vlastního dítěte nebo dokonce s jeho ztrátou a ke své prarodičovské roli přidat navíc roli rodičovskou.

Dále se budu věnovat v rámci příbuzenské péče pouze motivům prarodičů, protože respondenty mojí výzkumné sondy byli výhradně pěstouni prarodiče. Mezi oslovenými pěstouny byla pouze jedna příbuzenská pěstounka (teta dítěte), která bohužel s rozhovorem nesouhlasila.

Pokud budu vycházet ze své praxe, tak musím konstatovat, že prarodiče v naprosté většině nejdříve podávají k soudu návrh na svěřeni dítěte do péče jiné osoby v souladu s příbuzenským altruismem, který je založen na genetické podobnosti příbuzných osob. Teprve po čase přicházejí požádat o dávky pěstounské péče s pravomocným rozsudkem o svěřeni dítěte do pěstounské péče nebo do péče poručníka. V tom případě jim náleží také pěstounské dávky, což je bezesporu hlavní motiv pro změnu dosavadní formy péče, jak sami pěstouni mezi řádky uvádí: „...s tím důchodem, co mám, jsem sotva vyžila já...a víte, co stojí ty 3 děti?!“ (Pěstounka K, samoživitelka se 3 vnoučaty v pěstounské péči).

Jak dodává další babička samoživitelka F: „víte, mně to přišlo hrozně hloupý...žádat o něco stát... Mirka jsem měla už svěřenýho do péče, důchod nemám špatnej...“ Na tomto příkladu je vidět, že někteří prarodiče s podáním návrhu na svěřeni vnoučete do pěstounské péče váhají, berou jako přirozené převzít vnouče do své péče a postarat se o něj zvláště v případě, kdy jejich vlastní dítě zemře. „...Pak do mě ale všichni dlouho hučeli, že jsem hloupá...no nakonec jsme teda požádala o toho poručníka!“ „A to víte, že se to moc hodí...ty peníze Mirkovi spořím, až tady nebudu, aby měl nějaký peníze, ještě i ten sirotčí důchod mu dávám stranou.“

Finanční ohodnocení pěstounské péče prarodiče vítají, ale jak z jejich výpovědí vyplynulo, rozhodně ho nelze právě u prarodičů považovat za hlavní motiv pro přijetí vnoučete do péče, nýbrž pouze jako hlavní motiv pro změnu dosavadní formy péče.

U pěstounů prarodičů vycházejí hlavní motivy především z rodinné povinnosti a z pudu na zachování rodu. Pokud nejsou, nebo nefungují vlastní rodiče, prarodiče cítí jako svoji povinnost o vnouče se postarat. „No jsem přece babička a když se to Hance stalo, tak mě nikdy nenapadlo, že bych ho někam dala, bydleli jsme pohromadě a je to můj vnouček.“ (Pěstounka F).

Mnohdy tuto skutečnost ještě násobí tlak okolí, které považuje za samozřejmost, že se prarodič o své vnouče postará. „*Přece bych je nedala někam do domova, co by tomu řekli lidi?!*“ (Pěstounka K).

Z následujících odpovědí pěstunek lze vyčíst ještě další, nevědomý motiv, vycházející z tzv. vykoupení viny. Jedná se o odčinění selhání při výchově vlastního dítěte. „*Na holky sem byla sama, musela sem vydělávat, tak na ně nebyl čas...*“ (Pěstounka K).

I přes nesporná pozitiva příbuzenské pěstounské péče, založená především na vytvořených citových vazbách, znalosti prostředí, rodinné anamnézy, výchovného stylu, a hodnot, s sebou tento typ péče přináší i některá úskalí.

Problém nastává v situaci, kdy jsou vztahy mezi rodiči a příbuznými dlouhodobě narušené. Ve vztahu vystupují nevyřešené konflikty a negativně ovlivňují vzájemnou komunikaci. Zejména u některých prarodičů se to projevuje přehnanou úzkostí, pokud má dojít ke kontaktu dítěte s rodičem, prarodiče mají tendenci snižovat kompetence rodičů a dítěti styku s nimi aktivně bránit. Někdy u prarodičů můžeme pozorovat i výrazně paternalistický přístup, který odráží jejich špatné zkušenosti s vlastními dětmi a přetrvávající rodičovský přístup k nim. Problematický může být i opačný přístup prarodičů, který pramení z pocitu selhání ve výchově vlastního dítěte. Prarodiče pak mají tendence případné potíže ve výchově dítěte bagatelizovat, omlouvat, zakrývat a neřešit.¹²⁰

Dalším rizikem příbuzenské péče mohou být potíže s nastavováním hranic pro rodiče. Původní výhoda neformálního kontaktu s dítětem se může snadno obrátit v nevhodné narušování života dítěte a rodiny, kdy rodiče zcela nekontrolovatelně přicházejí a odcházejí do domácnosti příbuzných a zasahují nevhodným způsobem do výchovy.¹²¹

U prarodičů mohou způsobovat problém také jejich biologické limity. Se stoupajícím věkem ubývá fyzických sil a objevují se zdravotní potíže. Kritickým obdobím, kdy se věkový rozdíl projevuje nejzřetelněji, je dospívání dítěte. Prarodiče mohou rezignovat na výchovné působení, nemají sílu vyžadovat striktní dodržování pravidel, nebo naopak reagují nepřiměřeně, což může být zdrojem konfliktů. Generační

¹²⁰ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 134.

¹²¹ Tamtéž, s. 133-136.

rozdíl může způsobovat i další problémy především v odlišném vnímání trávení volného času dětí, současných společenských norem nebo životního stylu současné generace.¹²²

Při úvahách o přijetí dítěte do péče by měl každý zodpovědně zvážit svoji motivaci, především to, zda je ochoten přijmou jakékoliv dítě a vytvořit mu láskyplný domov. Do pěstounské péče jsou často svěřovány děti s určitými specifickými potřebami a je nasnadě, že příchod takového dítěte znamená obrovskou zátěž pro celou rodinu. Pěstouni také musí projít mnoha zatěžkávacími zkouškami a být dobře připraveni na reálnou možnost návratu dítěte do své biologické rodiny. Jen dobře připravení pěstouni to dokážou tak, že neublíží ani dítěti, ani sobě.

V následující kapitole se budu věnovat potřebám, protože skrze proces motivace dochází k uspokojování potřeb pěstounů. Nejdříve vymezím pojem potřeba tak, jak je uváděn v odborné literatuře, poté se budu věnovat konkrétní saturaci potřeb pěstounů.

¹²² PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 137.

5 Potřeby

V předchozí kapitole jsem vydefinovala pojem motivace a motiv, tak jak jsou uvedeny v odborné literatuře. Následně jsem se podrobněji věnovala motivům vedoucím k náhradnímu rodičovství. Stěžejní pro mě bylo škálové rozdělení motivů náhradního rodičovství podle Škoviery. Některé z těchto motivů jsme si také ověřila provedenou sondou mezi pěstouny, zejména to, jak se oni sami vyjadřují k motivaci, která je vedla k přijetí dítěte (dětí) do pěstounské péče a také k faktorům, které jejich motivaci ovlivňují, vnímám jako přínosné vzhledem k cíli mé práce.

V této kapitole popíši psychologický pojem potřeba, tak jak jej vymezují někteří autoři. Dále se budu věnovat s ohledem na téma mé práce specifickým potřebám pěstounů. Výkon pěstounské péče přináší potřeby, na které pěstouni nedokážou dostatečně reagovat, svoje potřeby si nepřipouštějí a přehlížejí je, což se v dlouhodobém horizontu může projevit na zhoršení psychického stavu pěstouna a celkovém diskomfortu celé pěstounské rodiny. Proto vidím jako velmi důležité věnovat oblasti saturace potřeb pěstounů náležitou pozornost.

Každý člověk získává výchovou několik důležitých schopností, jedná se zejména o schopnost hodnotit svá přání, prostřednictvím sebereflexe a svědomí je hierarchizovat a vybírat podle mravních hodnot a v neposlední řadě také vyhodnotit stupeň jejich naléhavosti a přijatelnosti. Jedinci s vyspělou úrovní morálního vědomí jsou schopni tlumit uspokojení jedněch potřeb ve prospěch druhých, které se jim v daný okamžik jeví jako morálně přijatelnější.¹²³ V odborné literatuře jsou potřeby definovány mnoha způsoby, některé nyní uvedu.

Vnitřní součástí každé lidské bytosti jsou nejen fyziologické, ale také psychologické potřeby. Tyto potřeby považujeme za nedostatky, které musí být optimálně naplněny, abychom předešli rozvoji nemoci nebo strádání.¹²⁴ Obecně lze říci, že potřebu můžeme chápat jako výchozí motivační stav, který je vyjádřením nějakého nedostatku nebo naopak přebytku v biologickém či sociálním bytí každého jedince. Z důvodu nastolení

¹²³ SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 238-239.

¹²⁴ MASLOW, A. H. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014, s. 208.

homeostázy organismu tak jedinec instrumentálním chováním směřuje k redukci dané potřeby.¹²⁵

Protože člověka chápeme jako bytost biologickou a zároveň sociokulturní, dělíme v psychologii potřeby na dva druhy:¹²⁶

- biogenní potřeby (jinak také biologické či fyziologické) – jedná se o vrozené potřeby vycházející z fyziologického bytí jedince.
- sociogenní potřeby – (jinak také sociální či sociokulturní) – jedná se o potřeby označující nedostatky v sociálním bytí jedince.

Nejnámější rozlišení potřeb vymezil představitel humanistické psychologie Abraham H. Maslow. Tato hierarchie potřeb je založena na úrovni naléhavosti uspokojení a vychází z principu, že nejdříve musí dojít alespoň k určitému uspokojení nižších základních potřeb, aby mohly být uspokojovány potřeby vyššího řádu. Na nejnižším patře této pyramidy potřeb stojí fyziologické potřeby, následuje potřeba jistoty a bezpečí, další je potřeba náležitosti a lásky, potřeba úcty a uznání a na vrcholu pyramidy stojí potřeba sebeaktualizace.¹²⁷

Další významné vymezení pojmu potřeba přinesl Henry Murray. Potřebu definoval jako „*sílu v oblasti mozku, která organizuje vnímání, myšlení, snažení a jednání v určitém směru, s cílem změnit existující neuspokojivou situaci.*“¹²⁸

Takto definované potřeby rozdělil do dvou hlavních skupin, a to na potřeby primární (viscerogenní) a potřeby sekundární (psychogenní). Viscerogenní potřeby jsou uspokojovány prostřednictvím periodických fyziologických procesů a patří mezi ně např. potřeby kyslíku, potravy, vody atd. Zatímco psychogenní potřeby nejsou bezprostředně spojeny s fyziologickými procesy, ale jsou na základě mozkové činnosti zakotveny v psychickém a povahovém uzpůsobení a jejich vzorce tvoří podstatu osobnosti člověka.¹²⁹

Potřeby jsou tedy dispozice nutné k tomu, aby mohl jedinec efektivně žít a obstát, ale zdroj potřeb nemůžeme hledat pouze ve vnitřně daných pudech, ale také v tom, co mu

¹²⁵ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. Praha: Triton, 2014, s. 32.

¹²⁶ Tamtéž, s. 163.

¹²⁷ Tamtéž, s. 165.

¹²⁸ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 366.

¹²⁹ Tamtéž, s. 366.

musí poskytovat nebo umožňovat okolí, nebo co si musí v prostředí vytvořit, aby mohl existovat a plně se rozvíjet. U potřeb, jakožto základního druhu motivů, zřetelně vystupuje jejich trojí aspekt. Potřeba energetizuje, zaměřuje a udržuje jednání ve směru k cílovému objektu, proto ji můžeme chápat jednak jako příčinu jednání a jednak jako mechanismus aktivace a zaměření činnosti.¹³⁰

V souvislosti s motivačními vlastnostmi osobnosti rozlišuje Mikšík potřeby na základní (vrozené), jejichž uspokojování má rozhodující význam pro další rozvoj osobnosti a potřeby druhotné, které vznikají v procesu života jedince jako určitá nadstavba základních potřeb. Tyto základní potřeby Mikšík označuje v souladu s Maslowovou teorií potřeb jako „*komplex vrozených motivačních tendencí, jejichž uspokojování je nevyhnutelné pro existenci a rozvoj člověka nejen jako přírodního, ale současně i společenského tvora, který realizuje sebe sama v aktivní interakci s reálnými podmínkami své existence.*“¹³¹ Pokud nedochází k dostatečnému uspokojování těchto potřeb, dochází u jedince k rozvoji psychické deprivace.¹³²

Na tomto místě musím ještě zmínit čtyři potřeby smyslu života tak, jak je diagnostikoval Ray F. Baumeister, neboť mnoho pěstounů právě v náhradním rodičovství vidí naplnění smysluplnosti svého života. První je potřeba smysluplných životních cílů. Člověk nachází uspokojivé odpovědi na otázky, co je smyslem jeho snažení, kam a proč jeho snažení směřuje, co je jeho cílem. Pokud najde smysl svého snažení, odrazí se to v míře jeho uspokojení, radosti ze života a naději. Tyto aspekty pak následně ovlivňují jeho záměr. Pro pěstouna tímto cílem může být úspěšně dovést svěřené dítě i přes všechny těžkosti přes práh dospělosti. Další je potřeba nosných hodnot. Člověk potřebuje znát nejen cíl svého snažení, ale také cestu, která k tomuto cíli směřuje. Tato etapa vychází z hierarchicky a organicky uspořádaného systému hodnot. Pro pěstouna to znamená uspořádat si priority svého snažení, aby nezapomněl uspokojovat všechny svoje potřeby, včetně potřeb nejvyšších. Třetí je potřeba vědomí účinnosti, která se odráží v nabytí jistoty, že to, co dělá, dělá správně a výsledek jeho snažení mu přináší uspokojení. Z pohledu pěstouna toto uspokojení mohou přinášet například různé dílčí úspěchy

¹³⁰ SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 239.

¹³¹ MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 110.

¹³² Tamtéž, s. 111.

svěřeného dítěte, když vidí, že jeho snažení přináší ovoce. Jedná se o celou škálu drobností, které posilují pěstouna v jeho kompetenci (jednička ve škole, namalovaný obrázek, logopedické pokroky, zvládnutí sebeobsluhy a mnoho dalších...). Poslední je potom potřeba kladného sebehodnocení, která je nedílnou součástí smysluplnosti vlastního života.¹³³

Výkon pěstounské péče s sebou přináší pro pěstouny značnou psychickou zátěž, a proto je lze považovat za skupinu více ohroženou vznikem deprivativního syndromu. Pěstounům se do péče většinou dostávají děti se specifickými potřebami, s výchovnými problémy, nebo různými handicapy. Péče o tyto děti stojí mnoho úsilí a energie, které pěstoun potřebuje zákonitě načerpat. Pokud tomu tak není, mohou se u něj objevit známky vyhoření, deziluze a ztráta motivace, které mnohdy vyústí v neúspěšné naplnění pěstounské péče.¹³⁴ Aby se těmto situacím mohlo předcházet, je nesmírně důležité věnovat odpovídající pozornost právě saturaci jejich potřeb.

5.1 Potřeby pěstounů

S přijetím dítěte do pěstounské péče dochází u většiny pěstounů ke změně jejich životní situace. Ocitají se v nové roli, musí řešit mnoho dříve nepoznaných situací, dostávají se pod tlak sociálního okolí, náhle vyvstávají nové specifické potřeby a nutnost jejich uspokojení. Úkolem pěstounů je naplňovat potřeby jim svěřených dětí, na potřeby pěstounů se tak velký důraz neklade. Přitom je zřejmé, že aby mohly být kvalitně uspokojovány potřeby dítěte, měly by být současně naplňovány také potřeby pěstouna. Zatěžkávací zkouškou prochází s příchodem dítěte také celý rodinný systém. Dochází ke změně rolí a hierarchického uspořádání, a to zejména pokud jsou již v pěstounské rodině děti, bez ohledu na to, zda jsou dětmi biologickými či pěstounskými. Troufám si říci, že výchova dětí v pěstounské péči je zpravidla náročnější a má svá specifika. Tato skutečnost je odrazem toho, že děti si s sebou přinášejí ze svých rodin nebo výchovných ústavů různá omezení, traumatické zážitky, nevhodné návyky, ale také genetickou zátěž. Aby pěstoun zvládl všechna úskalí spojená s péčí jemu svěřeného dítěte, je třeba, aby

¹³³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2015, s. 86-88.

¹³⁴ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 151.

dokázal saturovat svoje potřeby a dostávalo se mu patřičné podpory od institucí k tomu určených.

Nejbližším „pomocníkem a partnerem“ při řešení problémů a uspokojování potřeb by pěstounům měla být především sociální pracovníce z oddělení sociálně – právní ochrany dětí a také klíčová pracovníce z doprovázející organizace, což vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Novela výše citovaného zákona o sociálně právní ochraně dětí účinná od 1.1.2013 zavedla do systému náhradní rodinné péče nový institut týkající se postavení pěstounů a dětí v pěstounské péči. Patří sem zejména uzavírání Dohody o výkonu pěstounské péče (dále jen „dohoda“) a stanovení Individuálního plánu ochrany dítěte. Ze zákona o sociálně právní ochraně dětí pěstounům vyplývají určitá práva, ale také povinnosti. Jedná se o instituty, které významně ovlivňují potřeby pěstounských rodin a jak vyplynulo z provedené sondy, je sami pěstouni vnímají jako významné, ať již v pozitivním či negativním smyslu.

Vymezení práv pěstounů:

- právo na poskytnutí dočasné pomoci při péči o svěřené dítě (např. při zařizování nezbytných osobních záležitostí, narození dítěte, úmrtí v rodině, po dobu dočasné pracovní neschopnosti...),
- právo na poskytnutí celodenní péče o dítě starší 2 let v rozsahu nejméně 14 dní v kalendářním roce (tábory, pobytové akce...),
- právo na zprostředkování odborné pomoci (psychologické, terapeutické, pedagogické, logopedické...),
- právo na zajištění bezplatného zvyšování dovedností a znalostí (různé semináře na podporu výchovných stylů, poruch chování, posilování identity dítěte, posilování sebehodnocení...),
- právo na pomoc při naplňování individuálního plánu ochrany dítěte a pomoc při kontaktu s jeho biologickou rodinou.

Vymezení povinností pěstounů:

- povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti péči o dítě ve stanoveném rozsahu 24 hodin ročně,

- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče (např. pracovníkem sociálně právní ochrany dětí, nebo jinou pověřenou osobou, s níž má pěstoun dohodu uzavřenou),
- povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte rozvíjet, prohlubovat a udržovat styk dítěte s osobami blízkými.¹³⁵

5.1.1 Saturace potřeb pěstounů za strany státu a doprovázejících organizací

I když je dítě svěřeno do pěstounské péče, hlavní zodpovědnost za něj stále náleží státu, který je povinen zajistit fungující a odpovídající systém podpory, kontroly a výkonu pěstounské péče. Stát se velmi významně podílí na uspokojování potřeb pěstounů poskytováním dávek pěstounské péče,¹³⁶ jak bylo popsáno v kapitole 1.3 Hmotné zabezpečení pěstounské péče.

Pěstouni však mohou získat materiální pomoc i z jiných, jak státních zdrojů. Nenárokovou podporu pěstounským rodinám nabízejí formou nadačních příspěvků také různé nadace a nadační fondy. Každá žádost o příspěvek je vyhodnocována individuálně a na poskytnutí příspěvku není právní nárok. Nadační fondy přispívají pěstounským rodinám zejména na nadstandardní pomůcky pro děti, vybavení dětských pokojů, bezbariérové úpravy bytu, rovnátka pro děti atd. Tyto nadační fondy potom poskytují také příspěvky na projekty neziskovým organizacím zaměřeným na problematiku dětí v náhradní rodinné péči.¹³⁷

Každý pěstoun je povinen do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče uzavřít výše zmiňovanou Dohodu o výkonu pěstounské péče. Tuto „dohodu“ může pěstoun uzavřít jak se státním subjektem (obecní úřad, krajský úřad), tak s pověřenou osobou – neziskovou organizací, která je pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tyto „dohody“ mají za úkol především vymezit

¹³⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 12.2.2018]. Dostupné na: <<https://www.mpsv.cz/cs/14501>>.

¹³⁶ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, s. 57.

¹³⁷ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 109.

podporu pěstounským rodinám, zajišťovat služby napomáhající ke zvýšení kompetencí pěstounů a napomoci naplňovat specifické potřeby pěstounských rodin.¹³⁸

Klíčový pracovník z doprovázející organizace navštěvuje rodinu pravidelně v minimálním rozsahu 1x za 2 měsíce, ale v případě potřeby častějšího kontaktu se přizpůsobí individuálním potřebám pěstouna. Posláním klíčového pracovníka je navázání oboustranného vztahu s pěstounskou rodinou, být nápomocen při řešení všech těžkostí, které se s výkonem pěstounské péče objeví, být oporou dětem, pěstounům, ale také celé pěstounské rodině. Klíčový pracovník průběžně vyhodnocuje potřeby přijatého dítěte, monitoruje silné a slabé stránky celé pěstounské rodiny, ve spolupráci s pěstounem se snaží vytyčit cíle vzájemné spolupráce, v součinnosti s pěstounem tvoří plán výkonu pěstounské péče, poskytuje poradenství a potřebnou emocionální podporu, zprostředkovává a zajišťuje služby (např. asistovaný kontakt, respitní služby, terapeutické služby atd.) a zajišťuje vzdělávání vycházející z potřeb celé pěstounské rodiny.¹³⁹ Pokud se doprovázejícímu pracovníkovi podaří s pěstounem navázat opravdu oboustranný a otevřený vztah založený na důvěře, je daleko jednodušší porozumět potřebám pěstounské rodiny a nabídnout jí služby takřka šité na míru.

Sami pěstouni pak od klíčových pracovníků očekávají zejména respektování, dostupnost, emocionální podporu a otevřenost potřebám celé pěstounské rodiny.¹⁴⁰

Dalším úkolem státu, který uskutečňuje prostřednictvím pracovníků sociálně–právní ochrany dětí, je vykonávat dohled nad výkonem pěstounské péče, proto je pro některé pěstouny nepřijatelné, aby byl tento pracovník také jejich klíčovým doprovázejícím pracovníkem, protože zde dochází ke křížení rolí sociálního pracovníka, jakožto kontrolora versus pomocníka, a proto raději volí k uzavření „dohody“ jinou doprovázející organizaci.¹⁴¹

¹³⁸ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 73–75.

¹³⁹ DĚTI PATŘÍ DOMŮ, *Provázení pěstounskou péčí*. [online]. 2018. [cit. 21.2.2018]. Dostupné na [www: https://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/provazeni-pestounskou-peci/](http://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/provazeni-pestounskou-peci/).

¹⁴⁰ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, s. 57.

¹⁴¹ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 73–75.

Organizace pověřené výkonem „dohody“ nabízejí pěstounům služby v rozsahu, který je specifikován v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Tyto základní služby tedy poskytují rámcově všechny organizace pověřené doprovázením, ale najdou se i takové organizace, které poskytují nadstandardní služby nad rámec zákona financované z jiných, jak veřejných zdrojů a stejně tak kvalita poskytovaných služeb se může značně lišit. Proto je třeba, aby pěstouni dobře vyhodnotili a zanalyzovali svoje potřeby a vyhledali si doprovázející organizaci, která jim umožní saturovat jejich potřeby co nejoptimálněji.

5.1.2 Saturace potřeb související s výkonem pěstounské péče pohledem pěstounů

Přijetím dítěte do pěstounské péče vyplynou nové specifické potřeby, ale také běžné potřeby, jejichž naléhavost si dříve pěstoun nepřipouštěl. Tento fakt přichází bez ohledu na to, zda se jedná o přijetí příbuzného nebo cizího dítěte. Rodinný systém již fungoval zaběhnutým režimem, ať již se jedná o trávení volného času, soukromí, zaměstnání, sociálních kontaktů nebo třeba finančního zabezpečení, což příchodem dítěte do rodiny dozná razantních změn. Výkon pěstounské péče s sebou přináší zvýšený tlak na fyzickou, emoční i duševní stránku pěstouna. Pro vnitřní vyrovnanost a pohodu pěstouna je nesmírně důležité v první řadě uspokojit biogenní potřeby. Sami pěstouni také uvádějí, že příchodem dítěte do pěstounské péče u nich došlo k omezení sociogenních potřeb. Se saturací některých potřeb se snaží pěstounům pomáhat jejich doprovázející organizace, ať již nabídkou respitních služeb, nabídkou vzdělávacích seminářů, pořádáním volnočasových aktivit pro celé pěstounské rodiny, zprostředkováním odborné pomoci, nebo třeba možností využít asistovaného kontaktu s biologickou rodinou dítěte. Já sama považuji právě služby doprovázející organizace za velmi významného pomocníka v saturaci potřeb pěstounů.

Jednou z potřeb, kterou sami pěstouni vnímají jako naléhavou, je zvýšená potřeba uspokojení biogenních potřeb, a to zejména odpočinku, načerpání nových sil a energie. Řada náhradních rodičů trpí emocionálním a tělesným vyčerpáním. V zájmu spokojenosti celé rodiny pak nutně potřebují dočerpávat energii, aby se mohli plně soustředit na potřeby dětí.¹⁴² „...*Nerada to přiznám, ale občas se cítím hrozně unavená. Nejradši bych*

¹⁴² PURVIS, K. B.; CROSS, D. R.; SUNSHINE, W. L. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013, s. 218.

si někam zalezla sama do kouta a tam v klidu a pohodě dobíjela baterky, jenže na to mi teda s těma našima zbojníkama rozhodně nezbejvá čas...“ (Pěstounka O).

Velmi náročná a vyčerpávající je péče o zdravotně postižené děti, jak dokládá výpověď pěstounky H pečující o těžce zdravotně postiženou dívku: „...to víte, je to hodně náročný, hlavně pečovat o Zuzanku...rok od roku váží víc, a to tahání mi dává zabrat...máme doma hodně pomůcek, co mi to usnadňuje, třeba nedávno se nám podařilo získat polohovací postel, což je nedocenitelný, ale i tak...jenom přesuny na vozíček, koupání...“

Zvýšenou potřebu odpočinku vykazují ve svých odpovědích zejména pěstouni prarodiče. Stárnoucí člověk preferuje klid a pohodu, snaží se dosáhnout stavu, kdy není jeho emoční prožívání zatěžováno ničím, co by mohlo vyvolávat intenzivnější emoce, a to ani pozitivní. Stárnutí s sebou přináší snadnější unavitelnost a nižší odolnost vůči zátěžím všeho druhu. Tato změna emočního prožívání je ve značné míře podmíněna biologicky. Dochází ke ztrátě životního elánu, kolísání nálad, úbytku životní energie, k pocitům úzkosti a obavou o budoucnost.¹⁴³ „Není to jednoduchý, přece jen už nejsem nejmladší a ráda bych měla svůj klid, ráda se podívám na seriály, a to je pořád babi tohle, babi tamto...“ (Pěstounka F). „Vodpočinu si jedině když jsou děcka ve škole a ten nejmladší ve školce...stejně mě to nestačí a vždycky se hrozím víkendů...!“ (Pěstounka K). Další babička pěstounka M doplňuje: „No mě to vyčerpává psychicky i tělesně...nikdy jsem teda nezapochybovala, že bych udělala chybu, že jsem si jako vnuka vzala, ale jak jsem na všechno sama, už tomu všemu někdy nestačím...“

Usnadnit výkon pěstounské péče se snaží doprovázející organizace, které se nabídkou svých služeb snaží pěstounům jejich situaci ulehčit a pomoci jim snáze saturovat jejich potřeby. To se týká například také zajištěním krátkodobé péče o dítě. O této možnosti pěstouni vědí, ale využívají jí zřídka. Krátkodobé hlídání z důvodu návštěvy lékaře, či vyřizování různých povinností většinou zajišťují prostřednictvím příbuzných, sousedů, přátel. Zpravidla si však tyto záležitosti stihnou vyřídit, když jsou děti ve škole, ve školce, na kroužcích. „Vím, že bych mohla chtít hlídání, když si musím něco vyřídit ve městě, ale většinou se rozhoduju ze dne na den, taky podle toho, jak je Zuzka zrovna naložená...no, a to bych prej musela mít domluvený dost dopředu...to mi

¹⁴³ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 257.

teda vůbec nevyhovuje...tak mám výhodu, že je doma babička, když jsem pryč kratší dobu, tak to zvládne, jinak zůstává doma manžel...“ (Pěstounka H). „*Doktory a takový ty lítačky po úřadech si voběhnu vždycky během dopoledne, když je Míra ve škole...*“ (Pěstounka F).

Jak však vyplynulo z odpovědí pěstounů, problémy s krátkodobým hlídáním nejsou to jediné, co od doprovázející organizace postrádají. Když jsem otázkami zjišťovala, jak pěstouni hodnotí pomoc doprovázející organizace v uspokojování svých potřeb, tak se mi od některých pěstounů dostalo spíše rozpačité odpovědi. Někteří pěstouni z mnou oslovených mají uzavřenou Dohodu o výkonu pěstounské péče s odborem sociálně-právní ochrany dětí a jak z jejich odpovědí vyplynulo, mají k této spolupráci výhrady. Jedná se zejména o určitý pocit nezájmu a malé informovanosti ze strany klíčového pracovníka. Svoje rozčarování popisuje např. pěstounka A: „*...přišlo mi jako nejmenší zlo zvolit tady tu péči o děti, přece jen se s nima už znám a tak...ale jsem rozhodnutá změnit to, jako tu organizaci. Protože když se s něčím na ni obrátím, tak mně přijde, že tápe, neví, není mi schopná fakt dobře poradit třeba v tom, co si jako můžu nechat proplatit...*“ Určité rozpaky vyplývají i z další odpovědi. „*Ted' jsem na vážkách, co mám říct...paní ze sociálky je milá, to zas jo, ale chybí mi tam takovej ten pocit sounáležitosti, nebo jak bych to řekla...? Prostě jen si odškrtnout, že má hotovo, hlavně nechtít nic moc navíc...*“ (Pěstounka K). V těchto případech může docházet k určitému střetu rolí. Doprovázení má plnit především podpůrnou funkci a klíčový pracovník by měl být spíše „rodinným přítelem“ na rozdíl od pracovníka sociálně-právní ochrany dětí, kterému náleží ze zákona kontrolní činnost nad výkonem pěstounské péče.¹⁴⁴

Nutno však dodat, že převážná většina oslovených pěstounů vidí kontakt se svojí doprovázející organizací pozitivně. Od doprovázející organizace, potažmo jejich klíčového pracovníka, se jim dostává citlivého a chápajícího přístupu, potřebné empatické opory při různých situacích a skutečnosti, že jim pracovník vychází vstříc často i nad rámec svých pracovních povinností, což je pro každého pěstouna velmi motivující, jak například potvrzuje pěstounka CH. „*Hodnotím je dobře, máme dobrou sociální pracovníci a kdykoliv mi byla nápomocná, když jsem něco potřebovala, nikdy mě neodmítla a byly období, kdy to bylo docela často...*“ Důležitost navázání oboustranného

¹⁴⁴ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 83-84.

vztahu mezi klíčovým pracovníkem a pěstounskou rodinou založeného na důvěře a respektu zmiňuje také Pazlarová.¹⁴⁵

Na obranu pracovníků sociálně-právní ochrany dětí je však třeba uvést fakt, že jejich stavy jsou poddimenzované, nárůst a náročnost agendy práce se neustále navyšuje, počty klientů stále přibývají, nemají kapacitu pro pořádání seminářů s delší hodinovou dotací, a proto se doprovázení pěstounů bohužel dostává spíše na okraj jejich zájmu. Nicméně jak jsem si osobně na oddělení sociálně právní ochrany dětí ověřila, jsou vstřícní v rámci doprovázení klientům vyhledat a zprostředkovat u prověřených organizací jak semináře, které by pěstounům vyhovovaly, tak i různé druhy odborné pomoci.

Pozitivně hodnotí pěstouni také aktivity doprovázející organizace pořádané pro děti, kdy se děti zabaví pod odborným vedením a sami pěstouni mohou na chvíli vydechnout, pohovořit s ostatními pěstouny a předat si cenné zkušenosti, rady, tipy, nebo jen tak v klidu zrelaxovat. „*My rádi s dětma jezdíme na různý akce pořádaný pro pěstouny, třeba nedávno jsme byli všichni v lanovém centru...děcka se neskutečně vyblbly a my s mužem mohli trochu odfrknout...*“ (Pěstounka O). „*Ježdíváme na ty jednodenní výlety, co organizujou...byli jsme už v Zoo, pak v Praze, pak dělají tady v okolí různý výšlapy a tak...holky jsou spokojený a my nakonec taky...vždycky je to pohodovej den.*“ (Pěstounka P). Jak vyplynulo z provedené sondy, těchto aktivit se účastní především mladší pěstouni s menšími dětmi. Pro pěstouny prarodiče nejsou tyto celodenní aktivity atraktivní zejména vzhledem k jejich věku nebo zdravotnímu stavu.

Každodenní péče o děti v pěstounské péči je velmi náročná, proto vesměs všichni pěstouni pozitivně hodnotí možnost zajištění respitní služby. Cílem této služby je především odlehčení pěstounům při jejich každodenní vyčerpávající péči a je vítaným pomocníkem sloužícím k psychohygieně pěstounů.¹⁴⁶ „*Pro mě je strašně fajn, že v létě můžu poslat děti na tábor a můžeme taky chvíli pečovat s mužem jen o sebe...za ty roky už mají kamarády, se kterýma se na táboře setkávají a moc se jim tam líbí.*“ (Pěstounka D). „*Letos jsme prvně poslali Danušku na tábor...já jsem trochu úzkostlivá, víte, bála*

¹⁴⁵ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 84.

¹⁴⁶ VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. *Náhradní rodinná péče. Práva pěstounů*. [online]. Praha. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné na www: <<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/prava-pestounu/>>.

jsem se, jak to bez nás zvládne, ještě nikdy nebyla tak dlouho pryč, ale představte si, že nám poslala pohled a byla strašně nadšená!“ (Pěstounka CH).

Pěstouni kladně hodnotí také možnost poslat na tábor nejen děti přijaté, ale také děti biologické: *„holky byly už druhý rok po sobě na táboře spolu...to teda hodnotím jaké dobré řešení, protože jsou na sebe dost fixované a my jsme rozhodně klidnější.“* (Pěstounka P).

Také pečující prarodiče aktivně využívají odlehčovacích služeb a hodnotí je velmi pozitivně: *„Vašek byl už třeba na horách a taky jezdí tady se sdružením na vodu...a to mi dost ulehčí...já si zatím zajela na pár dní za sestrou...von tam se mnou jezdit nechce a doma ho nechat samotného nemůžu.“* (Pěstounka M). *„Mireček byl teď v létě na táboře...já zatím vygruntovala celej byt, vymalovali sme a je to moc dobře, že máme tuhle možnost...“* (Pěstounka F).

Některé doprovázející organizace nabízejí také hlídání dětí po dobu vzdělávacích aktivit pro pěstouny. Protože se jedná o aktivity, které mají vyšší časovou dotaci a jsou uskutečňované i během víkendu, pěstouni s menšími dětmi možnost hlídání vítají. *„Když jsem byla na semináři kvůli tomu vzdělávání, bylo to vlastně na tři dny a moc se mi hodilo, že sem mohla vzít holky s sebou a tam se o ně postarali...no, a to hlídání jsem si mohla nechat proplatit...“* (Pěstounka A). Tuto službu oceňují také pěstouni, jejichž doprovázející organizace není blízko jejich bydliště a účastní se celovíkendového vzdělávání i se zajištěným ubytováním společně s dětmi. Během jejich vzdělávání je o děti postaráno a po skončení semináře mohou společně s ostatními pěstouny sdílet svoje postřehy a podněty, nezávazně se pobavit o všem, co je trápí nebo naopak těší a tím zjistit, že v tom rozhodně nejsou sami. Víkendové vzdělávání vítají také pracující pěstouni, kdy jim je umožněno splnit si více hodin najednou. Celodenní péče o svěřené dítě však nemusí být zajišťována pouze doprovázející organizací. Odlehčovací služba v podobě celodenního zajištění péče o dítě může být uskutečňována v opodstatněných případech a za splnění určitých podmínek také prostřednictvím rodinných center, hlídacích agentur nebo osoby blízké a toto hlídání může být doprovázející organizací proplaceno.¹⁴⁷ Tuto

¹⁴⁷ VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. *Náhradní rodinná péče. Práva pěstounů*. [online]. Praha. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné na [www:<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/odlehcovaci-respitni-pece/>](http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/odlehcovaci-respitni-pece/).

variantu volí pěstouni s malými dětmi, s dětmi se zdravotními handicapy nebo s dětmi, které mají problém se začleňování do většího kolektivu.

Zákonem stanovenou povinnost vzdělávat se většina pěstounů hodnotí pozitivně. I když i mezi nimi se najdou výjimky, jak uvedla pěstounka A. „*Využívám to povinný vzdělání, protože to musím splnit...jako některý ty přednášky jsou zajímavý, ale dokážu si představit, že bych to bez toho taky zvládla...*“ Někdy to ale může být jen tím, že pěstoun nevolí doprovázející organizaci, která by mu byla schopna nabídnout témata podle jeho aktuálních potřeb a přání, jak sama pěstounka A dále uvádí. „*...Třeba je to jen tím, že jsem jen ne zvolila dobře...tak těžko hodnotit... a radši už teď ani nic moc nechci...*“

Všichni ostatní oslovení pěstouni vzdělávací semináře hodnotili jako pro ně přínosné.

„*...Jinak samozřejmě semináře, ty jsou fajn, naše sdružení dělá zajímavá školení...*“ (Pěstounka D).

Spokojenost se semináři vyjádřila i pěstounka N. „*Já jsem spokojená se školením, loni jsem byla na víkend na semináři ohledně specifickéjch poruch chování u přijatech adolescentů...teda myslím, že se to tak jmenovalo... a to se teda moc povedlo, vodnesla jsem si z toho hodně...*“

V tomto duchu se vyjadřovala většina oslovených pěstounů. Vhodný výběr vzdělávacích seminářů z nabídky jejich doprovázející organizace jim pomáhá rozšířit si obzory, přináší jim vhled do dané problematiky a tím se lépe vyrovnat s těžkostmi, které jim výkon pěstounské péče přináší. Pěstouni hodnotí dobře také tu skutečnost, že mohou na společných seminářích pohovořit a navázat kontakty s ostatními pěstouny, kteří řeší stejné problémy a těžkosti jako oni. „*...Taky jsem tam potkala jednu paní, co má taky postiženou holčičku a od té doby si spolu vobčas voláme, něco poradí vona mě, něco zas já, no je to rozhodně dobrý, když můžete s někým sdílet stejný starosti...*“ (Pěstounka H).

Pro pěstouny je někdy velmi složité vyrovnat se vnitřně s biologickou rodinou dítěte, nicméně pro děti je velmi důležité znát z důvodu budování identity všechny dostupné informace o své minulosti a předat jim tyto informace co nejvhodnějším způsobem zůstává úkolem pěstounů. Stejně tak je důležité, nebát se kontaktu s biologickou rodinou dítěte, v čemž jim svoji pomoc zprostředkovává jejich

doprovázející organizace.¹⁴⁸ Velkým pomocníkem pro pěstounské rodiny ze strany doprovázející organizace jsou tzv. asistované kontakty s biologickou rodinou, neboť se jedná o hodně citlivou oblast. Někteří pěstouni mají z kontaktů s biologickou rodinou dítěte obavy, které pramení z dřívějších špatných zkušeností. Tuto skutečnost popisuje např. pěstounka CH. „*Pak mě ještě stresují ty styky s Danuščinou rodinou...já nevím, ona mámu vidět nechce, nemluví vůbec o ní, ale její máma má občas takový světlý chvíly, že si teda jako vzpomene, volá, když se to vůbec nehodí, Danku to pak rozruší a mě taky...protože jí naslibuje hory doly a nikdy nic nesplní...*“

Klíčový pracovník působí neutrálně a nezaujatě a působí jako emoční nárazník mezi rodiči a pěstouny, může sjednávat pravidla a termíny setkávání a zejména být přímou podporou při samotném kontaktu.¹⁴⁹ „...*Pak taky jsme s naší sociální pracovníci řešily ty kontakty s Danuščinou rodinou, však tu její mámu taky srovnala!*“ (Pěstounka CH).

Tyto kontakty jsou po vzájemné dohodě uskutečňované většinou v neutrálním prostředí, které vyhovuje všem zúčastněným stranám. Vzájemné kontakty mohou být realizovány na různých sportovních akcích, v na půdě doprovázející organizace nebo třeba v prostředí věznice. „...*taky pomáhají při návštěvách s rodinou kluků, jezdila s náma třeba do věznice za mámou ...*“ (Pěstounka D).

Ani široká a rozmanitá nabídka služeb určená pěstounům však nemůže v optimální míře zajistit uspokojení všech potřeb, které pěstouni vnímají jako individuálně významné. Jak sami pěstouni uvádějí potřeby, které dříve dokázali uspokojit bez problému, se s příchodem dítěte do péče daří uspokojovat s obtížemi, nebo se dokonce některých aktivit museli vzdát. Jedná se například o uspokojení sociogenních potřeb, které se pěstounům nedaří dlouhodobě plně saturovat. „*No třeba jsem přestala jezdit na cvičení...jezdily jsem se ženskýma z práce každý úterý na celý odpoledne...nejdřív cvičení, pak jsme většinou sedly do kavárny na kus řeči...a když mám Mirečka, tak už to nešlo skloubit...*“ (Pěstounka F). „*Mně hlavně schází ten klid...*“ (Pěstounka K).

Některým pěstounům se potom nedaří uspokojovat plně potřebu sociálních kontaktů a ocitají se v sociální izolaci. „*Chybí mi to, že jsem vlastně musela odejít z práce a zůstat*

¹⁴⁸ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. s. 18-20.

¹⁴⁹ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 91.

v domácnosti... měla jsem tu práci moc ráda...jako né že bych se nudila, s pěti dětma je provoz domácnosti hooooodně náročnej, ale... rozumíte mi, ne? “ (Pěstounka O). „U nás se s příchodem Zuzanky totálně změnil, nebo spíš zeštíhlel, okruh známých...už jsme neměli čas ani energii chodit na nějaký společný akce... “ (Pěstounka H). Přitom právě potřebu sociálního kontaktu považuje Nakonečný jako jednu z nejdůležitějších potřeb u sociálně žijících živočichů. Člověk v rámci sociálního kontaktu nachází uspokojení celé řady dalších specifických sociálně vztažných potřeb. Člověk tedy potřebuje jiného člověka, protože prakticky všechny vlastní potřeby uspokojuje v interakci s jinými lidmi.¹⁵⁰

Novou potřebou, která souvisí s výkonem pěstounské péče, je narůstající potřeba odborné pomoci. I zkušení pěstouni, kteří vychovali svoje biologické děti se náhle ocitají v situaci, kdy se bez odborné pomoci neobejdou. I když procházejí povinným zvyšováním znalostí a dovedností v péči o dítě a mají právo i nad rámec této povinnosti zvyšovat svoje znalosti v okruzích podle svých potřeb dle § 5 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, na všechny situace se připravit nemohou. „...I když jsme mysleli, že to zvládneme sami, protože máme dost zkušeností, nakonec se to táhlo několik měsíců a bylo to náročné období pro nás všechny ...nepomohlo stejně nic...psycholog, výchovná poradkyně, etoped ze střediska, ani ta případová konference na péči...tak jsme se holt museli k naší velké lítosti s Lenkou rozloučit, protože to nikam nevedlo a ohrožovalo to ostatní děti v rodině... “ (Pěstounka D).

Potřebu odborné pomoci vnímají jako žádoucí i ostatní pěstouni. Tato potřeba pramení zejména z toho, že přijaté děti mají častěji výchovné problémy, problémy začlenit se do kolektivu, nebo třeba problémy se školní výukou. Často se jedná o různá diagnostická vyšetření uskutečňovaná v pedagogicko psychologické poradně, konzultace s výchovným poradcem ve škole, terapeutickou, logopedickou nebo jinou podpůrnou pomoc, která nemusí být orientována vždy jen na přijaté děti, ale mohou ji využívat v případě potřeby i sami pěstouni.¹⁵¹ „...Pak nám taky zprostředkovali pomoc v pedagogicko psychologický poradně a psychologický vyšetření u Pavlíka. Má

¹⁵⁰ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. 3. přepracované. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 243-245.

¹⁵¹ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 116-117.

diagnostikovanou hyperaktivní poruchu...taky jsme často ve škole, ale to už je vždycky v naší režii...“ (Pěstounka O).

K vyhledání odborné pomoci jsou rezervovanější pěstouni prarodiče. Jak uvádí Pazlarová, prarodiče si jen stěží dokážou přiznat, že když už selhali ve výchově vlastního dítěte, tak že se obdobná situace může opakovat u výchovy vnoučete. Vzniklé problémy pak mají tendenci podceňovat, omlouvat, řešení oddalovat, držet takzvaně pod pokličkou a případné potíže jsou odhaleny až tehdy, když je velmi obtížné je efektivně vyřešit.¹⁵²

Někdy však nastanou situace, na které náhradní rodič již sám nemá potřebnou kapacitu, a proto je potřeba, aby byl přístupný odborné pomoci, nebál se oslovit odborníky a nebral to jako svoje osobní selhání.¹⁵³ „...Taky to víte...je v tom věku...mám strach, aby se nechytl nějaký party, nebo nezačal s těma drogama...Začal se teď trochu potulovat...jako že chodí domu dlouho, já pak celý noci nespím...“ (Pěstounka M).

U starších lidí se objevuje zpomalení tempa při zpracování informací potřebných k porozumění a následnému řešení problému i úbytek flexibility reagování na změny situace. Objevují se také výkyvy pozornosti a krátkodobé paměti a zhoršená efektivnost mechanického učení. U prarodičů se také mění postoje k učení, kdy nejsou přístupní ke získávání nových informací, nové informace a kompetence nepovažují za užitečné, spokojí se s tím, co nabyli v průběhu života. Je to dáno také tím, že se starší člověk rychleji unaví a tím se obtížněji na učení koncentruje, s únavou souvisí jak obtížnější vstřípení do paměti, tak i vybavení si naučených vědomostí.¹⁵⁴

Právě z výše uvedených důvodů nejsou pěstouni prarodiče tolik přístupní a otevření ke zvyšování znalostí a dovedností, jak uvádí i pěstounka K. „...Mně učení nikdy nešlo, počítač nemám a ani na tom neumím a prej bych si mohla jako přečíst knížku, ale já nikdy nečetla...“

U prarodičů se navíc objevuje sílící obava o budoucnost přijatých vnoučat, a tak se snaží raději pěstounské dávky dětem spořit. Lze u nic ještě zřetelně vyzorovat menší přístupnost k pomoci zvenčí a ochotě učit se novým věcem.

¹⁵² PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 136.

¹⁵³ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 116.

¹⁵⁴ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 254-255.

Všichni oslovení pěstouni berou výkon pěstounské péče velmi zodpovědně. Většině z nich přináší pěstounská péče pocit naplnění a smysl života, ať již byla jejich prvotní motivace jakákoliv. Přijetím dítěte do péče dochází k saturaci jejich psychogenních potřeb, může se jednat např. o naplnění rodičovských potřeb, potřebu seberealizace, nebo potřebu zachování rodu. Jak lze však vyčíst z opovědí pěstounů, někdy i mezi řádky, většina z nich svoje potřeby upozadila na úkor potřeb přijatých dětí. Nejdříve se snaží zabezpečit bezproblémový chod pěstounské rodiny, potřeby dítěte stojí na prvním místě, z čehož pramení nedostatek času pro vlastní odpočinek a uspokojení biogenních potřeb. Dlouhodobé neuspokojení těchto potřeb však může vyústit ve zhoršení zdravotního stavu pěstouna, mohou se objevit psychické problémy, deprese, deziluze, což může v krajním případě vyústit v selhání pěstounské péče.¹⁵⁵

Právě ze všech výše uvedených důvodů vnímám podporu pěstounů jako nezbytnou. Je třeba pěstouny naučit rozpoznat a pojmenovat svoje potřeby, podpořit je, aby se nebáli sdílet svoje obavy, nejen s pomáhajícími odborníky, ale také se svým sociálním okolím. Aby se neuzavírali se do sebe a neizolovali se od okolí a nebáli se přijmout pomocnou ruku od všech, kteří svoji pomoc nabízejí.

¹⁵⁵ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 151.

Diskuze

Pěstounská péče jako jedna z forem náhradní rodinné péče je bezesporu odpovědnou a náročnou činností pro osoby pečující. Osobám pěstounů však není věnována odpovídající pozornost, středem zájmu stále zůstávají především přijaté děti. Z tohoto důvodu jsem se zaměřila na pěstouny a výzkumnou sondou jsem zjišťovala zejména jejich motivaci a psychosociální potřeby, potažmo potřeby celých pěstounských rodin. Jak z rozhovorů s pěstouny vyplynulo, významný faktor při jejich rozhodnutí stát se náhradním rodičem vychází z jejich hierarchického uspořádání hodnot. Přesto však nikdy nelze hovořit pouze o jednom motivu, který je vedl k pěstounství, ale o několika motivech najednou, z nichž je jeden převažující. Škoviera tuto množinu motivů označuje jako trs motivů.¹⁵⁶ Někdy je však složité rozkrýt skutečné motivy, protože jak píše prof. Kohoutek, člověk dokáže některé motivy předstírat, nebo naopak skrývat ty motivy, které jsou morálně nežádoucí.¹⁵⁷

Pěstouni, kteří již mají vlastní děti jako převažující motiv uvádějí altruismus tak, jak ho popisuje například Nožířová. Jedná se zejména o jejich potřebu pomoci znevýhodněným dětem, dát jim láskyplnou péči a stabilní rodinné zázemí bez zništěných myšlenek na svůj vlastní prospěch. Tito rodiče již mají zkušenost s výchovou vlastních dětí a chtějí zúročit svůj potenciál.¹⁵⁸ Někdy se však právě u altruistického motivu může objevit tzv. mesiášský komplex, kdy chce náhradní rodič za každou cenu spasit co nejvíce dětí, ale je třeba si uvědomit, že žádný zdroj energie není nevyčerpatelný, jak shodně uvádí Sobotková.¹⁵⁹ I když nikde není pevně stanoven maximální počet přijatých dětí, zvažují, zda by nebylo vhodné nastavit pro tento počet nějakou hranici.

Na rizika kvality péče spojená s velkým počtem přijatých dětí poukazuje také Zezulová ve své publikaci *Pěstounská péče a adopce*. Ve velmi početných pěstounských rodinách, kde jsou navíc ještě vlastní biologické děti, hrozí nebezpečí, že pěstoun přecení kapacitu nejenom svoji, ale také kapacitu celého rodinného systému a důsledkem může

¹⁵⁶ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 54.

¹⁵⁷ KOHOUTEK, R. *Psychologie v teorii a praxi: Zájmy, hodnoty a ideály*. [online]. 23.1.2008. [cit. 16.3.2018]. Dostupné na [www: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu>](http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu).

¹⁵⁸ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 40.

¹⁵⁹ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 76.

být omezení kvality života celého rodinného systému, potažmo může vyústit i v neúspěšnou pěstounskou péči.¹⁶⁰

Dalším motivem, který byl výzkumnou sondou ověřen, byl motiv tzv. nenaplněného rodičovství. Jak uvedli někteří pěstouni, kteří nemají svoje vlastní děti, k pěstounství je dovedla především jejich touha po rodině a dětech. Děti označují jako smysl a náplň života. Dlouhodobá bezdětnost může být pro pár sociálně stigmatizující a představuje traumatizující zkušenost, spojenou se ztrátou potenciální hodnoty, kterou představuje vlastní dítě, o čemž píše také Vágnerová.¹⁶¹ I tato motivace vykazuje jistá rizika zvláště v případě, že u těchto pěstounů převažuje tzv. adopční motiv. Náhradní rodiče pak těžce nesou limity přijatého dítěte a mají na něj nepřiměřeně vysoké nároky, což potom velmi nepříznivě působí na psychiku dítěte i náhradních rodičů.¹⁶²

Výzkumnou sondou byly ověřeny i další motivy, jako touha po větší rodině nebo zaplnění tzv. prázdného hnízda. I v těchto motivech lze odhalit problematická místa. Pokud například přijmou náhradní rodiče do své péče dítě krátce po ztrátě svého vlastního dítěte, hrozí zde riziko ztotožnění přijatého dítěte s dítětem vlastním, mohou být přehnaně úzkostliví, nedůslední a nekritičtí. Nebo naopak mohou přijaté dítě neustále srovnávat s biologickým dítětem a mít na něj přehnané nároky, což se v konečném důsledku odrazí v destabilizaci celé rodiny, jak také popisuje ve své knize Sobotková.¹⁶³ Jaká úskalí s sebou přináší emocionální nepřipravenost náhradního rodiče po ztrátě svého dítěte shodně odkazuje také Purvis, Cross, Sunshine.¹⁶⁴ Právě z výše uvedených důvodů je třeba při posuzování vhodnosti o náhradní rodinnou péči věnovat těmto žadatelům zvýšenou pozornost, aby mohly být tyto motivy včas odhaleny.

U oslovených pěstounů se objevovaly i další motivy, které Škoviera ve své knize *Dilemata náhradní výchovy* na str. 50 definuje jako motivy neverejné a nevědomé. Jedná se například o pragmatizmus, který je také úzce spojen s motivem hmotného zabezpečení. Poměrně velkou pozornost jsem ve své práci věnovala hmotnému zabezpečení pěstounské péče, neboť se domnívám, že finanční stránka je bezesporu podstatným aspektem, který se spolupodílí na rozhodnutí stát se pěstounem. Při svých úvahách

¹⁶⁰ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 18.

¹⁶¹ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 142.

¹⁶² SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013, s. 12.

¹⁶³ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003, s. 52.

¹⁶⁴ PURVIS, K. B.; CROSS, D. R.; SUNSHINE, W. L. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013, s. 209.

vycházím zejména z poznatků ověřených dlouholetou profesní zkušeností. V oblasti finanční motivace pěstounů se však odborníci ve svých názorech rozcházejí, např. Nožířová odmítá názor, že by dávky pěstounské péče měly vliv na motivaci pěstounů.¹⁶⁵ Zatímco Pazlarová připouští, že finanční zajištění je více či méně důležitým faktorem pro schopnost přijmout dítě do péče.¹⁶⁶ Nutno však dodat, že od roku 2012, kdy byla kniha Nožířové publikována, doznala výše dávek pěstounské péče výrazných změn. K poslednímu navýšení dávek pěstounské péče došlo od 1.1.2018. Domnívám se, že současná výše dávek není vůbec zanedbatelná. A protože se dávky pěstounské péče nepovažují za příjem z pohledu posuzování rozhodného příjmu pro nárok na dávky státní sociální podpory, mohou si pěstouni navýšit svůj měsíční příjem ještě dalšími dávkami (příspěvek na bydlení, přídavek na dítě).

Nikdo z oslovených pěstounů sice finanční motivaci jako hlavní motiv ve svých odpovědích neuvedl, nicméně lze z jejich hodnocení pěstounské péče zřetelně vyčíst, jakou důležitost dávkám pěstounské péče přiřkládají a že ji lze považovat jako jeden z neveřejných motivů. Všichni pěstouni také vítají změny v hmotném zabezpečení pěstounské péče, protože jim tyto prostředky umožňují v případě potřeby zůstat v domácnosti a věnovat se rodině. Pozitivně hodnotí i změnu v oblasti sociálního zabezpečení, kdy se změnil statut odměny pěstouna v návaznosti na sociální pojištění.

Specifickou skupinu pěstounů tvoří příbuzní dítěte. O příbuzenské péči se v posledních týdnech hodně hovoří ve sdělovacích prostředcích v souvislosti s tragickým případem týraného dítěte svěřeného do péče tety. Znovu se otevřela otázka, zda je svěřování dětí do příbuzenské pěstounské péče nastaveno optimálně. Jak uvádí Pazlarová, na rozdíl od nepříbuzných pěstounů nemusejí příbuzní dítěte procházet standardním procesem zprostředkování, ani nemusejí podstoupit proces posuzování jejich kompetencí, ani se nemusejí zúčastnit příprav před přijetím dítěte do péče.¹⁶⁷ Pevně věřím, že dojde ke změně legislativy v oblasti posuzování vhodnosti příbuzenské péče a dojde k jednotnému postupu u všech forem pěstounské péče. Bohužel ani příbuzenská péče nemusí být vždy zárukou péče kvalitní a je smutné, že musí dojít k tragédii takového rázu, aby se na tuto skutečnost opět poukázalo.

¹⁶⁵ NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, s. 16.

¹⁶⁶ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 131.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 130.

Na důležitost rozkrytí motivů náhradních rodičů upozorňuje Sychrová. V první řadě by si měl náhradní rodič nejprve přiznat a uvědomit vlastní vnitřní motivaci, včetně důsledků, které by tato motivace mohla přinést nejen přijatému dítěti, ale celé rodině, zvážit připravenost nejen svoji, ale také celého rodinného systému a pak teprve začít naplňovat své náhradní rodičovství.¹⁶⁸

Další oblast, na kterou jsem se ve svojí práci zaměřila, byla oblast týkající se potřeb pěstounů. Tato oblast není v odborné literatuře stále dostatečně ošetřena. Potřebám přijatých dětí se věnuje mnoho autorů, o dětské deprivaci, vývojových potřebách dětí, adaptaci v nové rodině atd. bylo napsáno poměrně velké množství publikací. Potřeby pečujících pěstounů jsou však odsunuty na okraj zájmu, což vnímám jako ne právě šťastné řešení, protože pokud nebude pečující pěstoun saturovat svoje potřeby odpovídajícím způsobem, těžko dokáže dlouhodobě saturovat potřeby přijatého dítěte, potažmo celé pěstounské rodiny. Na problém nesprávného pořadí uspokojování potřeb, které se následně odráží ve zhoršené kvalitě života poukazuje například Křivohlavý.¹⁶⁹

Specifické potřeby vykazují s ohledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo sociálnímu statusu pečující prarodiče. Mezi respondenty mojí výzkumné sondy byly tři pěstounky babičky dítěte (dětí). Jedna babička začala o dítě pečovat v podstatě ze dne na den, kdy v rodině došlo k náhlému úmrtí matky dítěte. Další dvě pěstounky převzaly dítě (dětí) do péče z důvodu nedostatečné péče rodičů. Musím říci, že všechny tři babičky se péče o děti zhostily v rámci svých možností kvalitně a zodpovědně. Všechny tři babičky jsou limitovány zejména svým vyšším věkem. Bilancují svůj život, hledají příčinu selhání svojí rodičovské role a trápí se obavami o budoucnost vnoučat. Jak z výpovědí pěstounek vyplynulo, nejsou tak úplně otevřené a přístupné k pomoci zvenčí, jsou rezervovanější ke vzdělávacím aktivitám, sami odbornou pomoc většinou nechtějí vyhledávat. Oddalování řešení problémů však s sebou přináší vážná rizika, na která upozorňuje Pazlarová.¹⁷⁰

Proto bych se v rámci doprovázení doporučila zaměřit se více na pěstouny prarodiče, může se jednat např. o semináře zaměřené na specifika pozdního věku, na to, jak dosáhnout integrity v pojetí vlastního života, harmonizaci a pojetí rolí atd. Jak uvádí Vágnerová ve své knize *Vývojová psychologie II.*, právě starší člověk potřebuje svůj život

¹⁶⁸ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 55.

¹⁶⁹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2015, s. 95.

¹⁷⁰ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 136.

hodnotit pozitivně, vyrovnat se se všemi rolemi a smířit se se vším, co se nepovedlo a podporovat ho v jeho úsilí.¹⁷¹ Takto zaměřené semináře na potřeby prarodičů totiž v nabídce doprovázejících organizací chybí, v převážné většině jsou témata orientovaná pouze na problematiku týkající se dětí. Přitom přibližně polovinu všech pečujících pěstounů tvoří prarodiče svěřených dětí, a proto by měla být potřebám pěstounům prarodičům věnovaná daleko větší pozornost.

Většina oslovených pěstounů přiznává náročnost pěstounské péče a s ní spojenou fyzickou vyčerpanost a naléhavou potřebu odpočinku, což se jim nedaří odpovídajícím způsobem uspokojovat. O emocionálním a tělesném vyčerpání náhradních rodičů, které s sebou přináší náročnost pěstounské péče píše například Purvis, Cross, Sunshine ve své knize *Dítě v nové rodině*.¹⁷² Na rizika spojená s dlouhodobým neuspokojením biogenních potřeb upozorňuje také Zezulová. Pokud jsou potřeby pěstounů dlouhodobě neuspokojeny, může docházet k deziluzi, ztrátě motivace a mohou se objevit známky syndromu vyhoření.¹⁷³

Pěstouni prarodiče, ale také pěstouni, kteří mají v péči více dětí, však svoje potřeby upozaďují a snaží se upřednostnit potřeby přijatých dětí, jak např. uvedla pěstounka D. Kladně pak hodnotí vesměs všichni pěstouni možnost využití respitní péče. Děti se účastní různě tematicky orientovaných pobytů (tábory, voda, hory) a pěstouni mají možnost odpočinout si a načerpat fyzické i duševní síly. Velmi přínosné jsou tyto pobyty pro vnučata v pěstounské péči, protože pro některé jejich pečující prarodiče by byly tyto aktivity nad jejich fyzické síly. Určité výhrady však vyjadřují zejména k zajištění krátkodobého hlídání, které není nastaveno dostatečně flexibilně a také k nedostatečné délce odlehčovací péče, která je zákonem daná v délce nejméně 14 dnů za kalendářní rok, což dle jejich vyjádření, ani zdaleka nekoresponduje s délkou placené dovolené v zaměstnaneckém sektoru.

Jak jsem si v rámci uspokojování potřeb ověřila, pěstounům se po přijetí dítěte nedaří také dostatečně udržovat a rozvíjet sociální kontakty a ocitají se v sociální izolaci. Někteří pěstouni se vzdali zaměstnání, jiní omezili nebo úplně ukončili svoje koníčky, aktivity nebo setkávání s přáteli. Nakonečný však uvádí potřebu sociálního kontaktu jako

¹⁷¹ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 299.

¹⁷² PURVIS, K. B.; CROSS, D. R.; SUNSHINE, W. L. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013, s. 218.

¹⁷³ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 151.

jednu z nejdůležitějších potřeb člověka, protože prostřednictvím interakce s druhými lidmi dochází k uspokojování našich potřeb.¹⁷⁴ Alespoň částečně se pěstounům daří uskutečňovat sociální kontakty na akcích pořádaných doprovázejícími organizacemi, kde mohou sdílet svoje radosti a strasti nejen s odborníky, ale především s ostatními pěstouny. Tato setkávání jsou pro pěstouny velmi cenná, protože si z nich odnáší nejen nabyté vědomosti, ale mnohdy i nová přátelství, a především emocionální podporu a vědomí, že v tom nejsou sami.

V oblasti saturace potřeb pěstounů hraje významnou roli jejich doprovázející organizace. Nabízí a zprostředkovává různé služby pěstounům ve snaze ulehčit jim. Ať již se jedná o vzdělávací aktivity, odlehčovací služby, poskytnutí podpory a odborné pomoci, nebo například o součinnost při kontaktu s biologickou rodinou přijatého dítěte. Právě oblast udržování, rozvíjení a prohlubování kontaktu dítěte s biologickou rodinou, je pro mnoho pěstounů emocionálně velmi náročná. I když mají pěstouni právo na pomoc při zajištění místa a asistence při tomto kontaktu, někteří pěstouni tyto kontakty označují jako nejtěžší pěstounský úkol, jak popisuje ve své knize Konečná.¹⁷⁵ Oblast kontaktů dítěte s biologickými rodiči ve velké většině představuje problém. Buďto rodiče o kontakt s dětmi neprojevuji žádný zájem, nebo naopak nevhodnými intervencemi zasahují do chodu pěstounské rodiny. Přínos pro dítě a vhodnost kontaktu by tedy měl být posuzován vždy individuálně, týká se to zejména dlouhodobé pěstounské péče, protože často děti skončily v pěstounské péči právě z důvodu zanedbávání výchovy nebo jiných patologických jevů v biologické rodině.

Pro pěstouny je také důležité zvolit si doprovázející organizaci, která svou nabídkou služeb dokáže co nejoptimálněji napomoci k saturaci jejich potřeb. Mezi doprovázejícími organizacemi jsou totiž velké rozdíly. Při jejich výběru, ještě před uzavřením „dohody“, je dobré dopředu se seznámit s nabídkou jejich služeb, shromáždit si co nejvíce dostupných informací a získat si reference a doporučení od jiných pěstounů, aby pěstoun předešel následnému zklamání. Přípomínku bych měla také k doprovázení orgánem sociálně právní ochrany dětí, které nevidím jako nejšťastnější řešení. Především v menších městech se pěstounské péči věnuje jeden pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí, který vykonává nejen dohled nad výkonem pěstounské péče, ale může být

¹⁷⁴ NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. 3. přepracované. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 243.

¹⁷⁵ KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?* Praha: Mladá fronta a.s., 2017, s. 101.

zároveň i klíčovým pracovníkem v systému doprovázení. To může být problematické nejen pro pracovníka, který zde naráží na střet kompetencí (kontrola versus otevřený vztah), ale zejména pro pěstouna, který nemusí mít v pracovníka úplnou důvěru, může mít problém s navázáním oboustranného vztahu, některé problémy může skrývat, zejména z obavy o to, aby nebyl považován za nedostatečně způsobilého pro výkon pěstounské péče.

Jak uvádí také Pazlarová, s ohledem na dlouhodobou mimořádnou zátěž, kterou výkon pěstounské péče představuje, je nezbytné ji kompenzovat nejrůznějšími službami a odbornou pomocí a pěstouny naučit tuto pomoc a podporu aktivně využívat.¹⁷⁶

Pokud bych tedy měla porovnat svá zjištění s tím, co uvádí odborná literatura, tak se domnívám, že se v oblasti motivace pěstounů a nejčastěji uváděných motivů mnou zjištěné údaje v mnohém shodují. Musím samozřejmě kriticky připustit, že mnou zvolená metoda a zejména soubor oslovených respondentů vykazuje určité limity. Počet respondentů mojí výzkumné sondy (10) lze jen stěží považovat za reprezentativní vzhledem k celkovému počtu pečujících pěstounů v České republice. Určité limity výzkumu mohou vykazovat také osoby respondentů, které jsou dány jejich otevřeností a také tím, co se rozhodnou sdělit, co považují za důležité a co naopak nechtějí veřejně prezentovat. Mým cílem však nebylo uskutečnit rozsáhlý výzkum, ale spíše se na problematiku pěstounské péče podívat optikou jednotlivých pěstounů. Navíc oblast potřeb pečujících pěstounů není v literatuře dostatečně ošetřena, proto bylo složité mnou zjištěné údaje s odbornou literaturou porovnávat. Nicméně i přes tyto limity se domnívám, že práce přinesla cenné poznatky a doporučení pro praxi, především pro doprovázející organizace, pracovnice sociálně právní ochrany dětí, ale také pro budoucí pěstouny.

¹⁷⁶ PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s.126.

Závěr

Ve své diplomové práci s názvem Motivace k pěstounství a psychosociální potřeby pečujících pěstounů jsem si stanovila za cíl zmapovat motivaci a převažující motivy, které vedou k pěstounství. Stěžejní pro mě také bylo přímo od pěstounů ověřit, jaké potřeby oni sami vnímají jako subjektivně významné, jak se jim jejich psychosociální potřeby daří saturovat, kdo jim je v tomto procesu nápomocen, nebo naopak jim onu saturaci znesnadňuje.

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče v České republice. Stát má v této oblasti výsadní postavení, neboť tuto péči nejen zprostředkovává, hmotně zabezpečuje, ale také na její výkon dohlíží prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí a podporuje prostřednictvím doprovázejících organizací. Nejdříve jsem vymezila teoretické ukotvení všech forem pěstounské péče včetně nejzásadnějších právních předpisů. Zvláštní podkapitolu jsem také věnovala hmotnému zabezpečení pěstounské péče, protože finanční zabezpečení prostřednictvím dávek pěstounské péče hraje významnou roli v uspokojování potřeb pěstounských rodin.

V dalším textu jsem se věnovala psychologickým specifikům pěstounské péče. Pro zdárný výkon pěstounské péče je klíčová zejména osoba pěstouna, jeho osobnostní předpoklady, vnímání rodičovských kompetencí, jeho identita, odolnost vůči stresorům, hierarchie jeho hodnot a v neposlední řadě také schopnost přizpůsobení se nově vzniklé situaci.

Neméně významnou je také motivace a motivy pěstounů pro přijetí dítěte do péče. V kapitole o motivaci se různě prolínají psychologické termíny, jako motivy, hodnoty, emoce a potřeby. Tyto procesy jsou úzce provázené, například motivy pěstounské péče úzce souvisejí se systémem hodnot a odráží se v osobnostní zralosti pěstounů. Stejně tak potřeby pěstounů jsou neoddělitelně spojeny s motivy a hodnotovým systémem.

V souvislosti s naplněním cíle méj diplomové práce byla pro mě stěžejní osobní reflexe pěstounů. Vážím si zejména otevřenosti a vstřícnosti pěstounů, se kterou přistupovali k našemu rozhovoru. Některé vzpomínky byly pro ně i po několika letech velmi bolestné a o to víc oceňuji jejich ochotu rozhovoru se zúčastnit.

Svoji krátkou sondou jsem se snažila zjistit jejich motivaci a potřeby. U oslovených pěstounů se nejčastěji objevovaly motivy tak, jak jsou popsány v mnoha odborných publikacích. Některé motivy byly explicitní, jiné se daly vytušit mezi řádky. Většinou se jednalo o souhrn několika motivů navzájem, ať již to byly motivy vědomé, nevědomé nebo skryté.

Podnětné jsou bezesporu postřehy pěstounů týkající se naplňování jejich potřeb, vyplývající z provedené sondy. Většina oslovených pěstounů má s uspokojováním svých potřeb dlouhodobě problém. Náročnost pěstounské péče s sebou přináší zvýšenou potřebu na odpočinek a regeneraci, což se pěstounům však daří saturovat jen stěží. Nápomocna v tom by jim měla být jejich doprovázející organizace poskytnutím respitní péče. Vesměs odlehčovací službu pěstouni vítají, ale jak někteří uvedli, 14 dní je pro ně velmi málo a uvítali by prodloužení této časové dotace. I když zákon stanoví, že délka respitní péče se poskytuje v rozsahu nejméně 14 kalendářních dnů, pěstouni využívají pouze minimální rozsah, protože jsou doprovázející organizace vázané limitem příspěvku na výkon pěstounské péče. Tento deficit vnímají nejčastěji pěstouni početnějších pěstounských rodin, ale také pečující prarodiče, kteří již nemají žádnou jinou možnost zabezpečit si hlídání např. v rámci rodiny. U nabídky krátkodobého hlídání nejvíce pěstounům nevyhovuje to, že není dostatečně flexibilní, že o službu musí požádat s větším časovým předstihem, což neřeší jejich náhle vyvstalé potřeby, pokud např. náhle onemocní nebo musí vyřídit nějakou neodkladnou záležitost.

Také v oblasti poskytování vzdělávání nebyly názory pěstounů jednotné. Jejich spokojenost se odrážela zejména od vhodně zvolené doprovázející organizace. Pokud je nabídka organizace pestrá a témata seminářů se snaží zajišťovat s ohledem na podněty a přání pěstounů, mohou pěstouni načerpat potřebné informace a každý takový seminář je může obohatit a pozitivně motivovat k dalšímu výchovnému působení. Určité výhrady pak vyjádřili pěstouni prarodiče. Na nedostatečnou nabídku témat orientovaných na potřeby pečujících prarodičů upozornili někteří z nich.

Ostatní služby hodnotí pěstouni vesměs pozitivně. Přínosné pro ně je zejména setkávání se s ostatními pěstouny na aktivitách pořádaných jejich doprovázející organizací, společné sdílení a předávání si cenných informací. Právě ono vědomí, že v tom tak zvaně nejsou sami, posiluje jejich sebevědomí a dává jim potřebný impulz do života. Jejich účast na seminářích lze také považovat za určitou prevenci sociální izolace.

Jako velmi žádoucí vnímám potřebu zvýšené podpory pěstounů od klíčových pracovníků v jejich sžívání se s přijatým dítětem a při řešení specifických problémů, které s sebou pěstounská péče přináší. To, že přijmou do rodiny „cizí“ dítě, nebo dokonce více dětí, zatěžuje celý rodinný systém. Nesmírně důležitá je adaptace celé rodiny a někdy nezbyvá, než vyhledat a využít odbornou pomoc. Pokud se pěstoun v případě těžkostí rozhodne vyhledat odbornou pomoc rozhodně to neznamena, že by svoji roli nezvládl. Naopak to svědčí o jeho vyspělosti a pragmatičnosti.

Na úplný závěr práce bych chtěla shrnout doporučení pro oblast sociální práce a doprovázejících organizací, která vyplynula jak z rozhovoru s pěstouny, tak z mé profesní činnosti. V první řadě by bylo třeba zaměřit více pozornosti ze strany pomáhajících profesionálů na potřeby pěstounů. Většina seminářů a aktivit je zaměřena zejména na potřeby dětí. Bylo by žádoucí zařadit semináře orientované na specifické potřeby pečujících prarodičů, které jsou spojeny s jejich vyšším věkem. V rámci podpory jejich kompetencí by bylo vhodné je například seznámit také se základy počítačové gramotnosti, aby si mohli některé informace sami vyhledat. Také v oblasti respitní péče vidí pěstouni určité rezervy a jistě by bylo přínosné tuto péči zefektivnit. Zákonem danou a hrazenou dotaci respitní péče vnímají jako nedostatečnou pro kvalitní odpočinek. Zejména prarodiče, vícečetné pěstounské rodiny, nebo rodiny s těžce zdravotně postiženým dítětem by měli mít možnost delšího individuálního odpočinku se zajištěnou a plně hrazenou respitní péčí. Určitě by bylo také vhodné více se zaměřit na psychohygienu pěstounů, naučit pěstouny různé relaxační techniky a posilovat jejich silné stránky prostřednictvím vhodně zvolených doprovodných aktivit.

Seznam použité literatury a zdrojů

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Třetí přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

CHALUPA, Bohumír. *Psychologie dnes a zítra*. Brno: Littera, 2007. ISBN 978-80-85763-38-6.

GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-639-1.

KOLUCHOVÁ, J. Z výsledků dlouhodobých výzkumů pěstounských rodin. In *Pediatric pro praxi*. 2003, roč. 5, č. 3, s. 118–120.

KONEČNÁ, H. et al. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?* Praha: Mladá fronta a.s., 2017. ISBN 978-80-204-4652-7.

KOPECKÁ, I. *Psychologie 2. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3876-5.

KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0978-2.

MASLOW, A. H. *O psychologii bytí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. (ed.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 98-80-7367-739-8.

MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.

NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*. 3. přepracované. vyd. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-830-6.

NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*. Praha: TRITON, 2015. ISBN 78-80-7387-929-7.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0628-1.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0689-3.

NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.

PAZLAROVÁ, H. (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.

PURVIS, K. B.; CROSS, D. R.; SUNSHINE, W. L. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4535-0.

ŘÍČAN, P. *Psychologie*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0532-6.

- SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-80-3.
- SOBOTKOVÁ, I., OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.
- SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

DĚTI PATŘÍ DOMŮ. *Provázení pěstounskou péčí*. [online]. 2018. [cit. 21.2.2018]. Dostupné na [www: https://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/provazeni-pestounskou-peci/](https://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/provazeni-pestounskou-peci/).

INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Sociální tematika. Dávky pěstounské péče*. [online]. Praha: IP MPSV. [cit. 6.2.2018]. Dostupné na [www: <http://www://portal.mpsv.cz/soc/dpp>](http://www://portal.mpsv.cz/soc/dpp).

KOHOUTEK, R. *Psychologie v teorii a praxi: Zájmy, hodnoty a ideály*. [online]. 23.1.2008. [cit. 16.3.2018]. Dostupné na [www: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu>](http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-zajmu-hodnot-a-idealu).

KOLUCHOVÁ, J. *Teoretická východiska pěstounské péče*. *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování* [online]. 2004. [cit. 14.10.2017]. Dostupné na [www: <http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/koluchova.pdf>](http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/koluchova.pdf).

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 12.2.2018]. Dostupné na: [< https://www.mpsv.cz/cs/14501>](https://www.mpsv.cz/cs/14501).

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2012*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>](http://www.mpsv.cz/cs/7260).

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2013*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>](http://www.mpsv.cz/cs/7260).

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2014*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>](http://www.mpsv.cz/cs/7260).

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2015*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na www: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260>>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2016*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 3.10.2017]. Dostupné na www: <<http://www.mpsv.cz/cs/7260>>.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sbírka zákonů*. [online]. Praha: PSP ČR. Předpis č. 200/2017 Sb. [cit. 6.2.2018]. Dostupné na www: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=200&r=2017>>.

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. *Náhradní rodinná péče. Práva pěstounů*. [online]. Praha. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné na www: <<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/prava-pestounu/>>.

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. *Náhradní rodinná péče. Služby pro pěstouny*. [online]. Praha. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné na www: <<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/odlehcovaci-respitni-pece/>>.

Příloha

Přepisy rozhovorů

Pěstounka A

Pěstounka má v současné době v dlouhodobé pěstounské péči 8letou dívku a vychovává 6letou biologickou dceru.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Toužila jsem po dětech a nějak to nešlo... To víte, že se mi hlavou honilo leccos, jako já osobně původně přemýšlela o adopci, ale jen tak pro sebe, protože jsem věděla, že přítel byl proti, asi se bál toho závazku...“ „Nakonec teda souhlasil s tím, že si dám žádost na pěstounskou.“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Podle mě to, že jsme si vzali malou ze mě setřáslo ten stres, to soustředění se na jedinou věc.... A za rok a něco, co jsme dostali malou, tak jsem přišla do jinýho stavu, no nemohli jsme tomu uvěřit...zážrak!“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Kdybysme nemuseli chodit na ty povinný semináře, nechodila k nám paní ze sociálky a tak, tak bych vůbec nevnímala, že jsem pěstoun. Gábinku máme od malička, tak to беру tak, že jsem máma. Jako vím, že mámu má, ale ta se vůbec nezajímá...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Tak protože byla Gábinka tolik očekávaná, tak to probíhalo dobře i z její strany... Jak jsem říkala, najednou jsem měla nějakou smysluplnou náplň života, a protože byla pozadu s vývojem, byla to pipláčka, co mi zabrala většinu času...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Partnerovi to trvalo dýl, než zkousnul to, že na něj nemám tolik času...začátky byly takový...no...krušný mezi náma, ale ustáli jsme to...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„Nechápu, proč musíme každé rok jako pěstouni splnit ty hodiny proškolení, to mi zrovna nevhovuje, pak ty návštěvy pracovnice...jako pochopila bych, že se to bude dělat tam, kde jsou nějaký problémy a nefunguje to, ale když je všechno v pořádku??“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„S tím teď nemám problém, ze začátku to bylo horší, ale už jsou holky trochu větší, tak když někam chci vyrazit, pohlídá jedna nebo druhá babička. Tak fungujeme jako každá jiná rodina.“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Tak akorát a slyšela jsem, že zas od příštího roku dostaneme přidáno.“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Pro mě ty dávky znamenají, že můžu být holkám k dispozici...uvařím, poklidím...dojdu do školky, pak starší vyzvednu ze školy...“ „Stejně jsem se po mateřský neměla kam vrátit...tak mi to vyhovuje.“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Moc dobře ne...přišlo mi jako nejmenší zlo zvolit tady tu péči o děti, přece jen se s nima už znám a tak...ale jsem rozhodnutá změnit to, jako tu organizaci. Protože když se s něčím na ni obrátím, tak mně přijde, že tápe, neví, není mi schopná fakt dobře poradit třeba v tom, co si jako můžu nechat proplatit... Pak taky tady nic nedělají, jako v místě, většinou mi pošle na mejl nějakou nabídku, ať si vyberu, ale to musím někam jet, už jsem byla dvakrát v T, což je teda z ruky pro mě...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Využívám to povinný vzdělání, protože to musím splnit...jako některý ty přednášky jsou zajímavý, ale dokážu si představit, že bych to bez toho taky zvládla...“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Možná jsem asi zaujatá, já nevím, ale mě nevyhovuje ten celý systém...Třeba je to jen tím, že jsem jen nezvolila dobře...tak těžko hodnotit... a radši už teď ani po nich nic moc nechci...“

Pěstounka D

V současné době mají pěstouni D ve společné dlouhodobé pěstounské péči 4 děti (dva chlapce 14 a 11 let, dvě děvčata 12 a 9 let). Jsou biologickými rodiči 4 již dospělých dětí.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Já jsem vždycky chtěla velkou rodinu, máme čtyři vlastní děti, ale ze zdravotních důvodů jsme další mít nemohli. Máme velký dům se zahradou, je tady spousta místa...“ „Muž je našťástí stejný blázen do dětí jako já...“ „Jednou, už kdysi dávno, jsme viděli v televizi dokument, už přesně nevím...možná z Klokánku, nebo to je vlastně jedno kde to bylo, ale koukli jsme s mužem na sebe a povídám, tak a je jasno!“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Jsem ráda, že můžeme pomáhat, i když to zní asi jako otřepaná hláška, ale pro nás je nejdůležitější to, že dáváme domov dětem, které by jinak museli prožít svoje dětství po ústavech a je škoda, že takhle nepřemýšlí víc lidí...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Já to беру už všechno automaticky...jsem máma, i když náhradní. Děti mi říkají mami, i když samozřejmě všichni ví, že nejsem jejich pravá máma...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Děti se nám v rodině vystřídal dost a nedá se obecně říct, že takhle by to mělo být, nebo to, a to je správné. Jasně že to úplně první dítě, co k nám přišlo... to už byl vlastně puberták...tak to úplně jednoduché nebylo, ale my jsme s mužem pozitivně naladěni a jen tak něco nás nerozhodí, tak jsme to ustáli, stejně jako příchody všech ostatních dětí...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Nemyslím si, že by se vztahy nějak radikálně změnily...Samozřejmě, že určitá změna to je, to máte stejné, jako když se vám narodí další dítě do rodiny... A tady to je vlastně stejné, někdo přišel a najednou to tady všechno sedlo, jako kdyby tady s náma vyrůstal od narození, jiné dítě zkoušelo, kde máme hranice možností, u dalšího třeba trvalo dost dlouho, než se nám otevřelo a než se začlenilo do rodiny, někdy byl zas ze začátku trochu problém mezi dětma navzájem, jako než se začaly vzájemně respektovat...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„My s manželem se snažíme, aby si děcka do života něco odnesly, a to nejen děcka přijatý, ale i naše, v tom jsme nikdy jako nedělali rozdíl. Přece jen v děckém domově se spoustu věcí nemůžou naučit, tak chceme, aby se holky naučily něco v domácnost, kluci zas hodně pomáhají manželovi...“ „Nedávno mi ty dvě nejmladší upekly hrníčkovou buchtu, než jsem se vrátila z města...no jakou měly radost a já taky. To jsou každodenní drobnosti, jsou to maličkosti, které Vás vždycky přesvědčí, že to, co děláte, má vážně nějaký smysl. Snad bych ani neřekla, že mě v něčem pěstounství omezuje, když se to dělá srdcem, jde všechno snáz. Taky na to nejsem sama, což je nesporná výhoda. U nás je pořád plno, děti se k nám pořád vrací, ať už ty pěstounské, co jsou dospělé a mají svoje partnery, nebo i ti naši dospěláci...Snad jediné negativum vidím v tom, že i když se snažíte sebevíc, někdy se to zkrátka nepovede...Co mě teď hodně nedávno zasáhlo, byl nucený odchod naší Lenky...Dělali jsme co jsme mohli, i když jsme mysleli, že to zvládneme sami, protože máme dost zkušeností, nakonec se to táhlo několik měsíců a bylo to náročné období pro nás všechny ...nepomohlo stejně nic...psycholog, výchovná poradkyně, etoped ze střediska, ani ta případová konference na péči...tak jsme se holt museli k naší velké lítosti s Lenkou rozloučit, protože to nikam nevedlo a ohrožovalo to ostatní děti v rodině...To jsou pak ty chvíle, kdy přemýšlíte, kde se stala chyba, jestli to šlo nějak dřív podchytit nebo tak něco...Mě nikdy nezasáhne tolik odchod už dospělých dětí, protože na to se dá dopředu připravit, víte, že to přijde a taky většinou kdy, ale tohle teda jo...“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

(smích) „My máme celý život svoje potřeby spojený s dětma. Nejdřív jsme se starali o ty naše, mezitím jak tak dorůstaly naše děti, přicházely postupně děti pěstounské, takže se to vlastně celý život točí jen kolem dětí, a hlavně na prvním místě jsou potřeby dětí, na sebe moc času nemáme a nikdy jsme neměli, ale беру to tak, jak to je. Velkou rodinu jsme chtěli a pomáhat jsme chtěli, nikdo nás do toho nenutil, tak si nestěžuju. Ale teď jak už jsou děti velké, tak se o ty mladší dokážou postarat, takže třeba dojít si s mužem jen sami na večeri, to jo, to můžeme.“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Dávky jsou teď daleko vyšší než dřív, to hodnotím rozhodně kladně, protože s tím, jak jsme původně začínali...to bylo směšné...Taky to, že konečně jsme sociálně pojištěni, to je velké plus...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Jestli lépe, to nevím, protože dávky nejsou našim jediným příjmem, ale každopádně je to příjemné zvýšení rodinného rozpočtu, protože chod takhle veliké rodiny je finančně hodně náročný.“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

Když to tak kolem sebe slyším od ostatních pěstounů, tak si myslím, že jsme vybrali dobře, kdykoliv se na ně můžeme obrátit, i telefonicky a nikdy nás neodbyli...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Pro mě je strašně fajn, že v létě můžu poslat děti na tábor a můžeme taky chvíli pečovat s mužem jen o sebe...za ty roky už mají kamarády, se kterými se na táboře setkávají a moc se jim tam líbí. Jinak samozřejmě semináře, ty jsou fajn, naše sdružení dělá zajímavá školení. Taky jsme párkrát využili zprostředkování odborné pomoci, hodně pomohli tenkrát jak byl problém s Lenkou, jo a taky pomáhají při návštěvách s rodinou kluků, jezdila s náma třeba do věznice za mámou ...“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Nic mě momentálně nenapadá...“

Pěstounka F

Pěstounka (poručník) je osaměle žijící babičkou dnes 12letého vnuka.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Tak já jsem měla Mirečka nejdřív jen tak v péči, neměla jsem tu pěstounskou, ale nikdy by mě nenapadlo, abych si ho nevzala. No jsem přece babička a když se to Hance stalo, tak mě nikdy nenapadlo, že bych ho někam dala, bydleli jsme pohromadě a je to můj vnouček. Táta ten se o něho vůbec nezajímal a nezajímá doteďka, ani na Vánoce, narozeniny...nikdy.“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Já to pořád neberu jako pěstounství, jsme jedna rodina...jedině teda to, že беру ty peníze...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Já to беру furt tak, že jsem babička, nahrazuju sice mámu, ale nemůžu bejt máma i babička zároveň. To víte, bylo to těžký, hlavně když byl Mirek menší, tak se mu ve škole smáli, že má starou mámu...a von asi před dětma říkal, že sem máma, asi nechtěl říct...no...že máma už není...Ale věděl to od mala, mám doma fotky Haničky, a tak jsem mu je pořád ukazovala, že to je maminka a že je v nebičku...ted' už je větší, tak chápe, že maminka holt měla nehodu, a tak se to stalo...že ho měla moc ráda a nikdy by vod něho neodešla. Nás tady všichni znají, tak už se dávno nikdo na nic neptá.“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„S tím nebyl problém, bydleli jsme pohromadě, tak to jako v tomhle žádná převratná změna nebyla.“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Nezměnilo se nic, já žiju sama...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„Mě trápí spíš budoucnost...když byl Mireček ještě mimino, tak mě to tak netrápilo, ale víte co, kdo ví, jak dlouho tady ještě budu a co s ním pak bude? Ted' s ním začala mlátit

puberta, nebo co a furt vodmlouvá, je drzej a pořád by chtěl novej počítač, mobil...no jo, když to vidí ve škole...Ty peníze, co na něj dostávám, mu radši šetřím, aby byl zajištěnej, kdyby se mi něco stalo.“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„Na tohle je těžký odpovědět, protože já mám Míru od miminka, tak to co bylo předtím, to asi nemůžu hodnotit, to jsem byla mladší, měla víc sil a tak...No třeba jsem přestala jezdit na cvičení...jezdily jsem se ženskýma z práce každý úterý na celý odpoledne...nejdřív cvičení, pak jsme většinou sedly do kavárny na kus řeči...a když mám Mirečka, tak už to nešlo skloubit... Ale v našem věku...není to jednoduchý, přece jen už nejsem nejmladší a ráda bych měla svůj klid, ráda se podívám na seriály, a to je pořád babi tohle, babi tamto...“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„No já dlouho vůbec ty dávky neměla, víte, mně to přišlo hrozně hloupý...žádat o něco stát... Mirka jsem měla už svěřenýho do péče, důchod nemám špatnej...a jsem přece babička! ...Pak do mě ale všichni dlouho hučeli, že jsem hloupá...no nakonec jsme teda požádala o toho poručníka!“ „A to víte, že se to moc hodí. Nakonec jsem ráda, že jsem poslechla...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Já jsem nikdy nerozhazovala a co jsme potřebovali, to sme si koupili a já už toho zas tolik nepotřebuju teď... i když jak říkám, ve škole teď vidí kdejakou prkotinu a chtěl by to taky...Musím zatukat, že si to teda ještě nechá rozumně vysvětlit. Stejně ty peníze Mirkovi spořím, až tady nebudu, aby měl nějaký peníze, ještě i ten sirotčí důchod mu dávám stranou.“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Joo máme hodnou paní, když za náma přijede na tu kontrolu, tak si popovídáme, poradí mi, co bych třeba jako měla nebo mohla...to je taková moje vrba, víte, já teď poslední dobou moc nikam nechodím, tak jsem ráda, že s ní můžu takhle promluvit. Třeba taky před Mirkovejma narozeninama, mně zrovna poradila s tím mobilem, páč já tomu nerozumím a chtěla sem ho překvapit...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Jo, to jo to něco využíváme, Mireček byl teď v létě na táboře...já zatím vygruntovala celý byt, vymalovali sme a je to moc dobře, že máme tuhle možnost...Jinak doktory a takový ty lítačky po úřadech si voběhnu vždycky během dopoledne, když je Míra ve škole..., to hlídání nepotřebuju. Pak teda musím mít to povinný školení, tak si vyberu z nabídky, co by mě mohlo zajímat, tak to taky využívám...sou tam vopravdu zajímavý věci.“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Ale ani snad ne, nemůžu si stěžovat, že by mi něco scházelo, co potřebuju, tak se tam s tím vobejdu...jen asi...no zdá se mně, že těch 14 dnů, co jako můžeme mít proplacený na ty děti...tak že to není teda moc..., přece když chodíte do práce, tak máte taky delší dovolenou a zaplacenou, ne? ...Nejen 14 dnů...ale je to všechno vo penězích, když na nás víc nedostanou...“

Pěstounka H

Pěstounka má v dlouhodobé pěstounské péči 11letou těžce zdravotně postiženou dívku, 6letého chlapce a vychovává 14letou biologickou dceru.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Vždycky jsem chtěla pomáhat, ať už dětem nebo starým lidem, mám takový pečovatelský sklony od malička...Přišlo mi to jako moje povinnost, ale jako v dobrým myšlený...a u Honzika to bylo jednoduchý rozhodnutí, když se zvládnou postarat o Zuzanku, řekla jsem si, proč bych nezvládla ještě jedno...“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Je to sice záhul, ale nějak mě to naplňuje...vůbec mi nevadí, že jsem doma a jen pečuju o děti a rodinu...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Snažím se to brát tak jak to je, Zuzanka potřebuje vlastně 24 hodinovou péči, ale s tím jsem do toho šla a jsem moc ráda, hlavně když vidím i ty maličké pokroky...no hlavně to bylo strašně znát, když jsme si jí vzali domů z ústavu, to se vůbec nedá popsát...já vím, že tam nemají na ně tolik času a že se jim teda nemůžou takhle naplno věnovat, ale právě o to víc nás to motivovalo...když se na nás směje a tak...to je krásný...a Honzík je takový sluníčko živý naše neposedný, ví jak na nás, když něco provede, vždycky vykulí ty kukadla a řekne maminko, já už nebudu zlobit...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Byl to boj, teda to musím říct, protože když jsme si Zuzku dovezli, všechno se muselo točit kolem ní, než jsme pochopili a dokázali rozpoznat ty signály, co nám dávala, ted' si to doma všechno zorganizovat, aby to fungovalo...jo bylo to vopravdu těžký období, ale já jsem nikdy nezalitovala...to ne!“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Ze začátku asi naše Kačka trochu žárlila, i když jsme si vo tom dopředu hodně mluvili, co se změní a jak...ale ještě nebyla asi tak úplně velká, aby to pochopila, nebo jako asi dokázala nějak pojmut, nebo nevím...jak bych to řekla... Ale hodně jsem jí zapojila do pomoci se Zuzkou a to pomohlo, cejtla se důležitá...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„To víte, je to hodně náročný, hlavně pečovat o Zuzanku...rok od roku váží víc, a to tahání mi dává zabrat...máme doma hodně pomůcek, co mi to usnadňuje, třeba nedávno se nám podařilo získat polohovací postel, což je nedocenitelný, ale i tak...jenom přesuny na vozíček, koupání...Jinak rodiče vůbec nejeví zájem, takže v tomhle to máme asi jednodušší. Co se týká toho omezení...tak protože jsme si to svobodně zvolili, věděli jsme do čeho jdeme, tak asi nemá cenu na něco žehrat, ne?“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„U nás se s příchodem Zuzanky totálně změnil, nebo spíš zeštíhlel, okruh známých...už jsme neměli čas ani energii chodit na nějaký společný akce...Všechn čas a energii zabere péče o děti...To je asi tak jediný, co mě mrzí...a pak teda asi taky ten vodpočinek, toho se mi nedostává...“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Tak mi máme ještě příspěvek na péči, kromě těch dávek na děti a pro mě, ale prášky, pomůcky, a to všechno stojí hromadu peněz...není to na žádný vyskakování...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Řeknu vám to takhle, my stejně nikam nechodíme, na dovolenou jezdit nemůžeme, abysme se třeba jen tak sebrali a jeli třeba k moři...to ne...vo tom si můžeme nechat tak akorát zdát...ale zase na druhou stranu si nechci stěžovat, máme kde bydlet, co jíst, máme se rádi...“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Musím říct, že se snaží, jak naše pracovnice z toho centra, tak i naše sociální pracovnice, co chodí z městského úřadu. Je pravda, že mi v centru dost poradili, dali kontakty, ohledně různých pomůcek a s výchovou Zuzanky. Jinak se mě to špatně hodnotí, protože mi to máme takový specifický s tím Zuzančíným postižením...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Tak to, co se týká toho vzdělávání, to využívám, vždycky podle toho plánu, co si tady s pracovníci stanovíme, co by se mi jako hodilo a zajímalo mě a tam se potkám

s ostatníma pěstounama a můžeme spolu probrat spoustu věcí. Taky jsem tam potkala jednu paní, co má taky postiženou holčičku a od tý doby si spolu vobčas voláme, něco poradí vona mě, něco zas já, no je to rozhodně dobrý, když můžete s někým sdílet stejný starosti...Pak taky v rámci hlídání, nebo teda toho respitu k nám dojížděla pečovatelka co se starala o Zuzku.“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Vím, že bych mohla chtít hlídání, když si musím něco vyřídit ve městě, ale většinou se rozhoduju ze dne na den, taky podle toho, jak je Zuzka zrovna naložená...no a to bych prej musela mít domluvený dost dopředu...to mi teda vůbec nevyhovuje...tak mám výhodu, že je doma babička, když jsem pryč kratší dobu, tak to zvládne, jinak zůstává doma manžel, takže to mi nevyhovuje...Ty služby by měly bejt pružnější, nebo jak bych to řekla...a pak taky že ty služby nejsou moc orientovaný na pěstouny s postiženýma dětma, to mi jako schází...“

Pěstounka CH

V současné době má pěstounka v péči 8letou dívku, biologické děti nemá.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Bůh mi vlastní děti nedopřál... pro mě jsou děti vším...Víte, to si nikdo nedokáže představit, jak je bez dětí doma prázdné, teda ne ten, kdo má to štěstí, že může mít vlastní...“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Právě že díky pěstounství můžeme mít rodinu, a to je pro mě strašně důležitý...Danuška je moc šikovná a můžu říct, že nám vrací to, co mi jí dáváme a vlastně ještě daleko víc...A jsem strašně ráda, že s náma zůstal v kontaktu i Ondra. I když už má svůj život, zavolá, zeptá se, jak se máme, a tak...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Beru to tak, že děti jsou dar. Já sama jsem z velké rodiny, mám čtyři mladší sourozence. Proto pro mě bylo nepředstavitelný, že bych nikdy děti neměla...a když nemůžeme mít vlastní, je pro mě důležitý, že můžu být náhradní máma pro děti, který jejich rodiče nechtěj.“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„U Ondry to tenkrát trvalo delší dobu...on neuměl skoro vůbec nic...pořád se mě držel za nohu...bál se cizích lidí, teda nejen cizích, ale i jako z naší rodiny...Bylo to pro mě náročný období...No ale zase Danuška...to bylo od první chvíle takový hezký...jako kdybych ji vychovávala odjakživa.“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Asi nejhůř příchod Danušky snášel teda Ondra...sice už byl velký, ale žárlil...jak ten žárlil!! Jak jsem je nechala chvíli samotný někde v pokoji, hned pláč...no prostě jak mohl, vždycky Danušce něco udělal, vzal hračku, nebo jí nějakou hračku třeba rozbil...A to jsme mu to vysvětlovali shora zdola, nic nepomáhalo. Naštěstí se to teda pak časem uklidnilo, víte, asi se bál, cejtil se ohrožený a myslel si, že když máme Danušku, že ho dáme zpátky do děčáku, protože on pořád zlobil a s Dankou žádný problémy nebyly...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„No pro mě bylo nejhorší to čekání na děti...trvalo to na můj vkus strašně dlouhou dobu...Pak mě ještě stresujou ty styky s Danuščinou rodinou...já nevím, ona mámu vidět nechce, nemluví vůbec o ní, ale její máma má občas takový světlý chvílky, že si teda jako vzpomene, volá, když se to vůbec nehodí, Danku to pak rozruší a mě taky...protože jí naslibuje hory doly a nikdy nic nesplní...“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„Je to sice složitější, ale teď když máme jen Danušku, tak to jde, asi jako v každý jiný rodině, kde jsou děti.“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Řekla bych, že je.“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Není to náš jediný příjem, manžel podniká, tak máme, co potřebujeme, ale my jsme nikdy nebyli zvyklí nějak rozhazovat. Já teda už teď taky chodím na dopoledne do práce. Asi bysme to dali i bez těch dávek, stejně to dáváme stranou...Zas jako je pravda, že jsem byla ze začátku s dětma doma, a tak jsme za ty peníze byli rádi, to by bez toho šlo těžko...“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Hodnotím je dobře, máme dobrou sociální pracovníci a kdykoliv mi byla nápomocná, když jsem něco potřebovala, nikdy mě neodmítla a byly období, kdy to bylo docela často...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Dobrou zkušenost mám s tou...no, jak se to správně jmenuje? S tou odlehčovací službou? Letos jsme prvně poslali Danušku na tábor...já jsem trochu úzkostlivá, víte, bála jsem se, jak to bez nás zvládne, ještě nikdy nebyla tak dlouho pryč, ale představte si, že nám poslala pohled a byla strašně nadšená! Pak jsem taky byla na školení pěstounů, co musíme za ten rok chodit, na ty hodiny. A hodnotím to dobře, bylo to fajn, asi jsem měla štěstí na dobrý přednášející. Já si taky hodně informací vyhledávám sama, na počítači,

nebo čtu různé knížky o pěstounské péči. Pak taky jsme s naší sociální pracovnící řešily ty kontakty s Danuščinou rodinou, však tu její mámu taky srovnala!“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Snad ani ne, my naštěstí teď už žádný problémy nemáme...“

Pěstounka K

Pěstounka babička má ve své péči vnoučata 9, 6 a 5 let.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„No, když zase začala holka blbnout a utekla vod nich, věděla jsem, že se vo ně musím postarat. Přece bych je nedala někam do domova, co by tomu řekli lidi?!“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„No že děcka neskončí v děcáku, že je můžu mít doma a dostanu na ně ty peníze...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Necejtím se jako pěstoun, ani máma, ale jako babička...Akorát furt přemejšším, kde jsem udělala chybu, že vobě holky žijou tak, jak žijou...Já to nikdy neměla lehký. Na holky sem byla sama, musela sem vydělávat, tak na ně nebyl čas....tak jestli by to bylo jiný, kdybysme na ně byli dva??...A děcka se pořád na mámu ptají, kdy už za nima přijde...a tak...a co jim mám furt říkat, že jo, když je někde v tramtárii...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Tak to bylo hodně krušný vobdobí...Sice bydleli s mámou tady ve městě a jezdili za mnou, ale ...no i u mě někdy přespaly vo víkendu...to jo, ale tohle bylo najednou jiný...byly ještě malý...vod rána do večera...vod večera do rána...musela jsem koupit nový palandy, teda z bazaru, ale co tady spaly v obýváku na gauči, tak to nešlo na dlouho, to sem musela vyřešit a pak taky spoustu dalších věcí...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Jako který vztahy? Bydlím léta sama...a jiný vztahy s nikym nemám...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„,,Mně hlavně schází ten klid. Asi už jsem na malý děti stará...já už na ně vážně nemám někdy nervy...ten věkovej rozdíl je znát...Taky s tou nejstarší, když píše úlohy, já tomu už vůbec nerozumím...Pak taky mě to zmáhá jako fyzicky...Vodpočinu si jedině když jsou děcka ve škole a ten nejmladší ve školce...stejně mě to nestačí a vždycky se hrozím víkendů...!““

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„Já jsem nikdy nikam nechodila, tak pro mě to v tomhle není nijak jiný, o víkendech jsem je taky hlídala, ale teď je mám furt... Takže dřív jsem měla aspoň čas na vodpočinek přes tejdén, teď ne...“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Asi jo, nestěžuju si, já měla dřív jen malej invalidní důchod a s tím důchodem, co mám, jsem sotva vyžila já...a víte, co stojí ty 3 děti?! Teď je to mnohem lepší...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„No jejda, to si piště že jo. Voni sou teda ještě malý, zas nemaji ještě takový nároky a já vůbec ne, co já potřebuju? Dokonce jim z toho i něco ušetřím...“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Teď jsem na vážkách, co mám říct...paní ze sociálky je milá, to zas jo, ale chybí mi tam takovej ten pocit sounáležitosti, nebo jak bych to řekla...? Prostě jen si odškrtnout, že má hotovo, hlavně nechtít nic moc navíc...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Jen to, co musím teda, vona mě vždycky něco najde v K, protože tady nic nedělají a tam musím autobusem, eště teda už byly děcka na horách...jo a vlastně nám zařídila u kluka i tu speciální logopedku v K, vona tam jednou za 14 dní jezdí do K do toho domova...“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Jako myslím, že je zbytečný, aby ke mně chodila každý ty dva měsíce, když bych přece něco potřebovala já, tak jí zavolám nebo za ní zajdu, ne? ...To mě přijde zbytečný...Pak taky proč se mám něco povinně učit? Mně učení nikdy nešlo, počítač nemám a prej bych si mohla jako přečíst knížku, ale já nikdy nečetla...“

Pěstounka M

Pěstounka M má ve své péči nyní 16letého vnuka.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Já jsem moc na výběr neměla. Nikdy bych nenechala Vaška vyrůstat mezi cizíma lidma...a když nefungují vlastní rodiče, tak kdo jinej by se měl postarat?“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Já to neberu jako pěstounství, já ho zkrátka vychovávám...Mně to stejně přijde takový divný, že jsou prarodiče pěstouni, mělo by se na nás koukat jinak, já to беру tak, že pěstoun je cizí člověk, to se mi moc nelíbí. Jen teda je jako dobrý, že můžeme mít ty peníze...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Jak říkám, necejtím se ani jako pěstoun a jako rodič už vůbec ne. Vašek ví, že má mámu a tátu a mě bere jako babičku.“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Jako řeknu Vám, že to nebylo vůbec jednoduchý...protože jsem žila dlouho sama, a s vnukem jsem se moc často nevidala, protože bydleli daleko. Tak to nějakou dobu trvalo, než jsme si zvykli, Vašek toho moc nenamluvil, byl takovej zakřiknutej, no trápil se mámou, a ještě vlastně přišel vo všechny kamarády, tím jak se vodstěhoval...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Určitě vztahy mezi dcerou a mnou, tam je teďka hrozná propast mezi náma, nemůžu pořád pochopit, proč to udělala...a proč se ke mně chovala tak jak se chovala...i po tom všem..., ale musím se snažit kvůli Vaškovi...no...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„No mě to vyčerpává psychicky i tělesně...nikdy jsem teda nezapochybovala, že bych udělala chybu, že jsem si jako vnuka vzala, ale jak jsem na všechno sama, už tomu všemu někdy nestačím...Taky to víte...je v tom věku...mám strach, aby se nechytl nějaký party, nebo nezačal s těma drogama...Začal se teď trochu potulovat...jako že chodí domu dlouho, já pak celý noci nespím...Pak mám taky strach, aby vydrželo zdraví, dneska

člověk neví hodiny ani dne...ale snad aspoň ty dva roky, než bude Vašek plnoletý, tak to vydržím... “

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„To určitě ne. Když jste zvyklá bydlet sama, mít tu svoji zaběhnutou pohodu...A najednou to bylo všechno jiný...já si třeba ani nevařila pořád teplý jídlo, nebo jsem navařila třeba na tři dny, ale Vašek byl ve vývinu a pořád měl hlad...potom jsem byla zvyklá už na svůj klid a najednou to bylo všechno pryč...Takže jsem z toho byla hodně vyčerpaná... “

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Za ty peníze jsem moc ráda, řekla bych, že je to v pořádku. “

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

Určitě jo, neživoříme. Z důchodu bych to těžko utáhla, takhle i Vendovi nějaký peníze spořím, mám pro něj to stavební spoření, aby měl něco do začátku. “

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Abych vám pravdu řekla, tak mi vždycky nějaký přednášky doporučí, ale to je většinou takový...no...až tak nic moc mě to nezaujme...zdá se mě to spíš pro ty mladší... “

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Vašek byl už třeba na horách a taky jezdí tady se sdružením na vodu...a to mi dost ulehčí...já si zatím zajela na pár dní za sestrou...von tam se mnou jezdit nechce a doma ho nechat samotnýho nemůžu. A taky se aspoň někam podívá, já bych s ním jet nemohla, na to už nemám dost sil, ani by se mnou nechtěl asi jet... “

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Mně by se líbilo, kdyby bylo třeba jenom něco pro nás babičky... “

Pěstounka N

V pěstounské péči má dva bratry ve věku 14 a 12 let, dvě biologické dcery 15 a 12 let.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Měli jsme oba pocit, že nám ještě doma ke štěstí něco chybí, že bychom chtěli pomoci opuštěným dětem. Taťka chtěl vždycky kluka, no a když jsme tenkrát viděli T, byla to láska na první pohled. A protože měl v dětském domově i brášku, moc jsme to neřešili...nemohli jsme ho tam nechat...navíc jsou si děcka všechny věkově blízko.“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Vidím v tom smysl a mám z toho vážně radost, když vidím, že se tady děti cítí jako doma. Taky bych řekla, že nás to obohatilo a přineslo nové poznatky. Krásný taky je, když vidíte, jak ty děti, když přijdou, tak jsou jako z jinýho světa a jaký udělají pokroky během pár týdnů...“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Řekla bych, že se to pořád tak nějak vyvíjí a zdokonaluje...Snažili jsme se, abysme nedělali rozdíly mezi dětma...aby kluci nemohli říct, že nadržujeme holkám...Nakonec to dopadá tak, že klukům víc povolíme...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„No změna to byla pořádná, najednou o dva kluky navíc! Ale hned jsme si padli do oka, kluci byli takoví mazlivý, přítulný...asi jim to moc scházelo, moc lásky se jim nedostávalo, takže to tak nějak vyplynulo samo...“

5. Změnily se nějak rodinné vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Jak říkám, na kluky jsme trochu měkčí a ze začátku holky trochu žárlily..., přece jen jsme klukům věnovali hodně pozornosti, ale nic zásadního...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„Takový nepříjemný je, že kvůli hodně věcem musíme mít souhlas od rodičů kluků...třeba jsme loni jeli na dovolenou a potřebovali jsme klukům udělat pasy, a to byl hroznej problém...ještě že jsme to začali řešit už na podzim, a to se stihlo jen tak tak...zkrátka

tady ty rodiče fungují jako na baterky...když jsou nabitý, tak se starají...a to až moc a pak se vybijou a je konec a takhle je to se vším...to nám pak vezme hodně energie...“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„No jasně že se po příchodu kluků všechno točilo jen kolem nich, vyloženě na mě viseli...sotva jsem si mohla dojít na záchod...tak jsem zůstala doma...to byla obrovská změna pro nás...Tak to asi mluví za všechno, ne? ...“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Asi bych to shrnula takhle, není to málo, ale není to moc, ale jasně že se to za ty poslední roky hoooodně zlepšilo, dřív byla ta odměna pěstouna fakt směšná částka.“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„...Jojo, nemusíme obracet každou korunu jako kdysi, dětem dopřejeme víc...Pro mě to taky má výhody. Dělal jsem na směny a muž jezdí z práce domu až večer, tak jsem musela zůstat doma. Takhle můžu chodit jen občas na dopoledne na brigády, když jsou děcka ve škole.“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Zatím s nima nemáme problém, když se na ně obrátíme, snaží se nějak pomoci, třeba jen tím, že nám seženou kontakty nebo tak...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Já jsem spokojená se školením, loni jsem byla na víkend na semináři ohledně specifickějších poruch chování u přijatých adolescentů...teda myslím, že se to tak jmenovalo... a to se teda moc povedlo, vodnesla jsem si z toho hodně...A myslím, že se dá vždycky vybrat to, co Vás zajímá, dělají různá témata, co vím...no a jinak nám je paní hodně nápomocná právě když máme problémy s rodičema, třeba pomáhala i s těma pasama, pak ještě u Kuby kvůli nemocnici, jako je toho víc, teď si na všechno rychle nevzpomenu...“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„...hmm...asi ne...“

Pěstounka O

Manželé O mají ve společné pěstounské péči 5 dětí, 3 chlapce (15, 13, 7 let) a 2 dívky (8 a 4 roky).

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„U mě to bylo postupný dozrávání, dlouho jsem věděla, že musím zvolit nějakou náhradní cestu. Mám děti moc ráda a už od puberty, po té operaci mi hned doktoři řekli, že zřejmě nebudu moct mít děti. Trápilo mě to strašně moc, ale časem jsem se s tím smířila a říkám si, že jsou i jiný řešení, že už to tak je a musím se s tím poprat...No a vidíte...a teď jich mám pět...“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Tak hlavně to, že mám krásnou a velkou rodinu.“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Já jsem moc ráda, že je tahle možnost a troufám si říct, že se snažíme...a že jsme dobří rodiče...nebo že se teda snažíme, abysme jim ty vlastní rodiče nahradili se vším všudy. Rádi bysme děti dovedly úspěšně do dospělosti a moc bych si přála, aby se k nám pak vracely...třeba i s vnoučatama...no uvidíme...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Ze začátku to šlo ztuhla, přece jen se člověk nemůže připravit na všechno...No musím teď kriticky přiznat, že jsem si to představovala všechno o dost lehčí. Ať jsem se snažila sebevíc, tak Pavel se prostě často šprajcnul, a ještě mi dělal naschvály, a to hlavně někde na veřejnosti. Nejdřív jsem z toho byla špatná, no je hyperaktivní... časem si to sedlo a taky jak je větší, tak snad i víc poslechne...Navíc už s tím dokážeme pracovat a každý další příchozí dítě nás už mohl jen příjemně překvapit...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Asi bych řekla, že máme strašný štěstí, že nás to s mužem ještě víc stmelilo. Ale znám případy, kdy se bohužel rodiny s pěstounskými dětma rozpadly, že to narušilo vztahy mezi manželema a už to nešlo dál...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„Tak prvně teda ty negativa...mrzí mě, jak na nás koukají někteří lidi v okolí. Jak se u nás ve vsi něco přihodí, třeba tuhle rozbitá okna u zastávky, tak hned za tím všichni vidí naše kluky. Nebo třeba dost lidí si myslí, že když si koupíme něco nového, nebo předěláváme něco na baráku, tak že nám to všechno zaplatí stát! Ale už to беру s rezervou, dřív mě to hodně trápilo, přece jen bydlíme na malinký vesnici, kde si lidí vidí do talíře...A pozitiva? Tak těch je moc, hlavně můžeme dávat dětem to, co by v dětském domově nikdy nedostaly, a to jako nemyslím špatně, na ty domovy, jen tam je to takový jiný, neosobní, tam vychovatelky nemůžou dát to, co ty děti potřebují, jako domov, to je hlavní...ty děti potřebují vědět, že někam patří...“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte?

„Tak jasně, že když jsme byli s mužem sami, tak byl čas na hodně věcí, zašli jsme do kina, divadla...když pak máte doma pět dětí, jsou jiný starosti...Nerada to přiznám, ale občas se cítím hrozně unavená. Nejradši bych si někam zalezla sama do kouta a tam v klidu a pohodě dobíjela baterky, jenže na to mi teda s těma našima zbojníkama rozhodně nezbejvá čas... Chybí mi taky to, že jsem vlastně musela odejít z práce a zůstat v domácnosti... měla jsem tu práci moc ráda...jako né že bych se nudila, s pěti dětma je provoz domácnosti hoooodně náročněj, ale... rozumíte mi, ne?“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Vnímám to tak, že se to dost zlepšilo, myslím jako ty částky i když my jsme velká rodina a děti chodí na sporty, kroužky, do lidošky, a to stojí dost peněz, ale my jsme třeba dostali i příspěvek od nadace, co se věnuje pěstounům, což je super, že se dá pro děti obstarat i něco mimo...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„Jo to určitě. Nedovedu si představit, kdybych ještě měla chodit do práce, jak bych to doma všechno zvládla...To jsou denně haldy prádla, kotle jídla, pak kroužky, úlohy, nákup...“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„V něčem určitě jo, co se týká dětí, s tím se snaží pomoci...jinak s mýma potřebama? ...No to úplně nevím, jak by mi pomáhala, to se asi úplně nedá...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„My rádi s dětma jezdíme na různé akce pořádaný pro pěstouny, třeba nedávno jsme byli všichni v lanovém centru...děcka se neskutečně vyblbly a my s mužem mohli trochu odfrknout...Pak nám taky zprostředkovali pomoc v pedagogicko psychologický poradně a psychologický vyšetření u Pavlíka. Má diagnostikovanou hyperaktivní poruchu, tudíž je to složitější, taky jsme často ve škole, ale to už je vždycky v naší režii...Pak taky chodím do našeho centra na přednášky, protože jako pěstouni musíme splnit těch 24 hodin za rok...a to je asi všechno...jooo a vlastně ještě jezdí ty větší děcka na tábory.“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Když budu mluvit za sebe, tak já bych potřebovala daleko víc času pro svojí regeneraci, přece jen pět dětí je náročný obstarat, kluci jsou hodně živý a pak skloubit to hlídání jde dost složitě. Takže to mi schází teda, ten prostor pro sebe...“

Pěstounka P

Pěstouni P mají ve společné pěstounské péči 9letou dívku a biologickou dceru 12 let.

1. Co pro Vás bylo hlavním motivem/impulzem pro přijetí dítěte do pěstounské péče?

„Nás postihla před lety tragická ztráta...nezlobte se, ale nechci to bliž rozebírat...zkrátka jsme při autonehodě přišli o mladší dceru...Psycholožka mi jednou řekla...no... jestli neuvažujeme třeba o adopci nebo tak něco...to ne, to sem nechtěla...Nakonec jsme dali žádost na pěstouny.“

2. Co pro Vás pěstounství znamená?

„Víte, já to beru tak, že jsme při tom neštěstí měli i velkou dávku štěstí...a něco nám prostě říkalo, že...ale nevím, jak to mám vlastně říct..., ne jako že z vděčnosti...nemůžu si vzpomenout na ty správný slova...no...prostě že všude kolem je tolik nespravedlnosti, a tak že tímhle můžeme aspoň trošku pomoci.“

3. Jak vnímáte svoji roli rodiče – pěstouna?

„Snažím se k tomu přistupovat hodně zodpovědně. Když už jsme si Hanku vzali, tak za ní cítím velkou zodpovědnost, za to, aby se jí něco nestalo, aby jí nikdo neublížoval...ona je taková křehotinka tak se o ní víc bojíme...“

4. Jak u Vás probíhala adaptace spojená s příchodem dítěte do rodiny?

„Mně trvalo docela dlouho, než jsme si k sobě našly cestu, možná je to tím, co jsme si prožili a Hanka to taky neměla v životě teda vůbec snadné...“

5. Změnily se nějak vztahy po příchodu dítěte do rodiny?

„Nejvíce jsem se bála, jak bude reagovat Andulka, ale holky spolu vycházejí dobře...víte, ale na Leničku nikdy nemůžeme zapomenout...“

6. Vnímáte v souvislosti s výkonem pěstounské péče nějaká pozitiva, popřípadě negativa, omezuje Vás v něčem?

„Noo...asi to riziko, že musíte mít pořád na mysli, že přijde den, kdy se rodiče vzpamatují a najednou o to dítě můžete přijít...to je pro mě hrozně stresující...zvláště po tom, co jsme prožili...na to se psychicky nemůžete připravit, i když s tím do toho jdete...“

7. Daří se Vám uspokojovat Vaše potřeby stejně jako před příchodem dítěte (dětí)?

„Tenkrát, když jsme dostali Haničku, tak byla ještě poměrně malá a byla jsem s ní ze začátku doma, než jsme se tak nějak poznaly a našly tu cestu k sobě, tak všechny moje potřeby se musely podřídít, ale teď už to funguje normálně, nijak mě to neomezuje, holky chodí do školy, my do práce, tak nic zvláštního...“

8. Jak vnímáte hmotné zabezpečení pěstounské péče, je dostatečné?

„Podle mě je odpovídající, nám ale o peníze nejde, pro to to neděláme...“

9. Daří se Vám díky těmto dávkám lépe uspokojovat potřeby svoje i potřeby rodiny?

„No řekla bych to nějak takhle, u nás je to jako bonus na víc, jak říkám, nejde nám o peníze.“

10. Jak hodnotíte podporu doprovázející organizace, pomáhá Vám v uspokojování Vašich potřeb?

„Ale asi jo, paní je vstřícná, zatím mi vždycky poradila, ale já moc problémů nemám...“

11. Které služby doprovázející organizace využíváte a jak je hodnotíte?

„Jezdíváme na ty jednodenní výlety, co organizují...byli jsme už v Zoo, pak v Praze, pak dělají tady v okolí různé výšlapy a tak...holky jsou spokojené a my nakonec taky...vždycky je to pohodovej den. Pak je super, že ty akce jsou i pro děti biologický, holky byly už druhý rok po sobě na táboře spolu...to teda hodnotím jaké dobré řešení, protože jsou na sebe dost fixované a my jsme rozhodně klidnější.“

12. Je něco, co Vám na poskytovaných službách doprovázející organizace nevyhovuje, popř. co postrádáte?

„Tak úplně jsem se nesžila s tím systémem, že si moc nemůžeme vybrat dobu toho našeho odpočinku, toho volna, musíme to podřídít tomu, kdy je nějak ten tábor... a mně by se to hodilo třeba úplně jindy..., ale zas ten termín víme hodně dopředu, tak se holt musíme zařídit pole toho. Ještě mi přijde zbytečný, aby k nám chodila paní z úřadu, když k nám chodí tady ta pracovnice z té organizace, že by si jako mohly ty informace předávat, ne?“

Abstrakt

PÍPALOVÁ, J. *Motivace k pěstounství a psychosociální potřeby pečujících pěstounů*. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce D. Urban.

Klíčová slova

pěstounská péče, pečující pěstoun, hodnoty, motivace, potřeby, doprovázející organizace

Diplomová práce představuje pěstounskou péči tak, jak je uskutečňována v České republice včetně jejího legislativního ukotvení. Zabývá se psychosociálními aspekty, které jsou úzce spjaty s pěstounskou péčí. Jedná se zejména o psychosociální rodičovství a motivaci, která vede náhradní rodiče k pěstounství. Charakterizuje také oblast hodnotového systému a škálu motivů, které mají významný vliv na případné rozhodnutí stát se pěstounem. Hluběji se zaměřuje na oblast potřeb pěstounů a popisuje, jaké potřeby sami pěstouni vnímají jako subjektivně významné a zda se jim ony potřeby daří saturovat. Mnoho cenných informací k dané problematice poskytují osobní reflexe pěstounů ověřené krátkou výzkumnou sondou. Diskuze v závěru práce přináší shrnutí nejčastěji uváděných motivů včetně jejich možných úskalí a zamyšlení nad rezervami současné podpory ze strany státu a doprovázejících organizací při naplňování potřeb pečujících pěstounů.

Abstract

Motivation for foster care and psychosocial needs of foster carers

Keywords

Foster care, foster carer, values, motivation, needs, accompanying organizations

The diploma thesis deals with foster care in the Czech Republic as well as it represents its legislation. The thesis follows up psychosocial aspects that are closely connected with foster care. It describes aspects such as psychosocial parenthood and motivation, which encourages foster parents to provide foster care. Also, it represents system of values and motives, that are very significant when considering foster care. The thesis investigates the needs of foster parents as well as it describes the needs, that are considered significant and whether those needs meet their expectations. Plenty of valuable information, which are related to the topic of foster parenting, were provided by foster parents, who gave their personal reflection, that was verified by brief research probe. The discussion stated in the end of the thesis summarizes the motives, which are frequently mentioned in the topic, including their possible difficulties as well as the thought about the reserves of current support given by the state and by accompanying organizations while satisfying the needs of foster parents.